

JEHOVAH VERHEERLIJKT
DOOR DE ERKENNING VAN DE WARE MESSIAS JEZUS
CHRISTUS

UIT DE SCHRIFTEN DE PROFETEN AANGETOOND,
EN UIT DIE DER EVANGELISTEN EN APOSTELN BEVESTIGD

GESCHREVEN IN HET HOOGDUITS DOOR

CHRISTIAAN SALOMON DUIJTSCH

GEWEZEN JOODSE RABBI

EN UIT HET HANDSCHRIFT VERTAALD DOOR J. TRAAST
VOLGENS DE TWEDE DRUK VAN 1769,

IN HEDENDAAGS NEDERLANDS OVERGEZET
EN BEWERKT DOOR

DR. J. HAITSMA

*In de Inleiding en het Nawoord zijn ingevlochten een aantal nog niet
eerder gepubliceerde gegevens betreffende het leven en enkele andere
werken van Duijtsch*

UITGEVERIJ DE GROOT GOUDRIAAN – KAMPEN 1986

INHOUD**Recensie Reformatorisch Dagblad****Woord vooraf****Inleiding****Duijtsch' belijdenis: *Jehovah verheerlijkt***

Recensie Reformatorisch Dagblad

Jehovah verheerlijkt

Bovenstaande titel is ook de titel van *de schriftelijke geloofsbelijdenis*, die de tot het christelijk geloof bekeerde Jood Christiaan Salomon Duijtsch geschreven heeft, toen hij in 1767 als lidmaat werd aangenomen door de Gereformeerde (Hervormde) gemeente van Amsterdam. Daarvóór had hij een ingrijpende bekering meegemaakt, waarin hij van het joodse geloof op wonderbaarlijke wijze was afgebracht en op een even bijzondere wijze met het christelijke geloof in aanraking was gekomen.

Dit alles vinden wij beschreven in de nieuwe uitgave van deze schriftelijke geloofsbelijdenis van Christiaan Salomon Duijtsch, die door dr. J. Haitsma is bewerkt en in heden-daags Nederlands is overgezet. Daarbij heeft ds. Haitsma een Inleiding en een Nawoord aan het boek toegevoegd, waarin hij niet alleen het levensverhaal van Duijtsch navertelt, maar ook ingaat op de geestelijke en theologische achtergronden van deze belijdenis. Daardoor heeft dit werkje niet alleen betekenis voor het gemeentelid, maar krijgt het ook een theologie-historische waarde.

Eén van de dingen, die mij het meest getroffen hebben, is, dat Salomon Duijtsch op een onmiddellijke, door een directe ingeving van God bepaalde, wijze van het Joodse geloof is afgeweken en zich tot het christelijke geloof heeft gewend. Heel bijzonder komt dit daarin naar voren, dat hij een stem te horen kreeg, dat hij (in zijn zondebesef) zich moest wenden 'tot de gekruisigde Christus'. Dit gebeurde echter op een moment, dat Salomon Duijtsch nog niet wist, dat er een Nieuwe Testament bestond, laat staan bekend was met de daarin geopenbaarde Christus. Zo komen er telkens in zijn leven momenten voor, waarin God op een directe wijze tot hem gesproken heeft.

Later, toen hij zijn levensverhaal had gepubliceerd in zijn *De wonderlijke Leiding Gods*, is hij daarop door anderen aangevallen. Zij meenden daarin de ketterij van de dweperij te ontdekken. Aangrijpend echter is Salomon Duijtsch' verdediging.

Maar nu zou ik al dingen gaan vertellen, die ik in dit boek gelezen heb. Wel een bewijs, hoezeer het mij heeft aangesproken. Daarom zou ik graag zien, dat ook vele anderen van dit geschrift kennis nemen, en vooral daarbij zich de vraag stellen, wat dit alles nu te zeggen heeft voor onze visie op Israël en voor de ontmoeting met Israël vanuit het Evangelie. Dit laatste is weer volop in discussie, en soms niet op een onbedenklijke wijze. Ook met het oog op deze vragen, kunnen wij uit dit boek veel leren. Onze collega Haitsma willen wij onze hartelijke dank brengen voor deze vrucht van zijn ouderdom.

Gouda C. Graafland

N.a.v. recensie Reformatorisch Dagblad: *Jehovah verheerlijkt door de erkenning van de ware Messias Jezus Christus*, Uitgeverij De Groot Goudriaan, Kampen, 149 blz. 1986, prijs f 35,—.

Nadere toelichting over diverse uitgaven

Van dit boek van Sal. Duijtsch zijn drie uitgaven bekend.

De eerste uitgave dateert van 1769.

De tweede uitgave dateert van 1862 en werd uitgegeven door G. D. Bom te Amsterdam.

De derde uitgave is bovengenoemde uitgave van De Groot Goudriaan.

In vergelijking van de 2^e en de 3^e uitgave blijkt dat meerdere gedeelten uit de 3^e uitgave ontbreken in de 2^e uitgave, zoals hieronder aangegeven volgens de bladzijden in de gedrukte versie.

In de uitgave van Bom ontbreekt op bladzij 11 een gedeelte wat wel voorkomt in de uitgave van De Groot Goudriaan op bladzij 31, 32. En zo vervolgens, op bladzij 12 ontbreekt wat voorkomt op bladzij 32, 33. Zo ook: 15 – 35; 20 – 38, 39; 21 - 40; 22 – 41-47; 28 – 50 t/m 58; 33 -62 t/m 88; 35 – 89; 36 – 90, 91; 38 – 92, 93, 94, 95, 96; 39 – 96 t/m 102; 39 – 102; 40 – 102, 103.

Enkele keren ontbreekt in de uitgave van De Groot Goudriaan een passage die wel gedrukt is in de uitgave van Bom: Op bladzij 30 en 31 komt een passage voor die op bladzij 59 van De Groot moesten staan; zo ook op pagina 44 van Bom, die op pagina 106 moest staan. Daar ontbreekt Zacharia 9:15 (digitale pagina 85)

Concluderend: de uitgave van De Groot is ver te prefereren boven die van Bom. Het is een voortreffelijk document, wat zeer secuur bewerkt is door Dr. J. Haitsma.

WOORD VOORAF

Al sinds 1941 houdt mij de persoon van Christiaan Salomon Duijtsch bezig. Ik woonde toen in Amsterdam en mocht ds. J. Kapteyn, "zendeling onder de Joden" in dienst van de gereformeerde kerken, een beetje helpen. Dat heeft op m'n verdere ontwikkeling beslissende invloed gehad. Ik mocht catechisatie geven aan een oude Jood. Toen ik er aan begon zei Kapteyn tegen mij: "Als je weten wilt welk een strijd een Jood kan hebben om tot Christus te komen, moet je het boek van Christiaan Salomon Duijtsch lezen: *De wonderlijke leiding Gods met een blinde leidsman der blinden op wegen en. paden die hij niet kende.*" Ik ben het gaan lezen en dat is m'n eerste contact met Duijtsch geweest.

Bij m'n studie van de geschiedenis van de hervormde gemeente van Mijdrecht werd ik voor de zoveelste maal door hem geboeid en ben aan een gedetailleerd onderzoek van z'n leven en geschriften begonnen. Veel daarvan heb ik in m'n boek *Hervormd Mijdrecht in de loop van vier eeuwen van 1568-1973*, Mijdrecht 1982 kunnen doorgeven. Naderhand vond ik nog een aantal onbekende, althans niet eerder gepubliceerde zaken betreffende z'n leven. Bovendien kreeg ik "door een wonderlijke leiding Gods" zijn boek *Jehovah verheerlijkt* door de erkenning van de ware Messias Jezus Christus in mijn bezit. Daarbij kwam nog iets. In het kader van m'n naspeuringen mocht ik in enkele bladen, o.a. *De Saambinder* een oproep plaatsen om iets aan de weet te komen betreffende een *Antwoord* van Duijtsch aan mensen die kritiek hadden op z'n *De wonderlijke leiding Gods*. Ik heb toen verستeld gestaan van de stroom van reacties die ik wekenlang schriftelijk en telefonisch kreeg. Ik merkte daaruit hoe Duijtsch nog altijd velen met mij boeit. Eveneens dat aan de meesten van hen onbekend was dat hij nog meer boeken geschreven had dan het Laatstgenoemde en dat men naar die andere werken erg nieuwsgierig was.

Zowel het één als het ander was voor mij aanleiding Duijtsch' schriftelijke geloofsbelijdenis *Jehovah verheerlijkt* te herschrijven in de taal van onze tijd en daarbij te voegen hetgeen ik nog gevonden had betreffende zijn leven en sterven. Moge met dit werk de kennis van de kerkgeschiedenis en het geestelijk leven gediend zijn.

Ik dank God dat Hij mij kracht en tijd gaf tot deze studie en mensen die mij hielpen. Daarvan prijs ik in het bijzonder mijn vrouw die mij weer "afstond" voor dit werk. Bovendien typte zij met grote accuratesse het leeuwenaandeel daarvan. De heer P. Hendrikse alhier sprong van tijd tot tijd met de hem eigen bereidwilligheid bij. De heer A. Keesmaat met z'n scherpe onderwijzersblik, hier eveneens woonachtig, hielp bij het doorlezen van de drukproeven. En, last but not least, dat de uitgeverij De Groot Goudriaan dit boek in zo'n keurige vorm het licht wilde doen zien, gaf mij veel vreugde.

Boskoop, februari 1985

J. Haitsma

I. INLEIDING

De figuur van Salomon Duijtsch¹, een voormalige Hongaarse rabbijn, die van 1777-1795 gereformeerd predikant was te Mijdrecht, blijft boeien. Van zijn bekende autobiografie *De wonderlijke leiding Gods omtrent een blinde leidsman der blinden op wegen en paden die hij niet kende*², kwam in 1977 nog weer een herdruk uit³, de zoveelste! Dat is niet te verwonderen. Want dat boek vertelt niet alleen op een spannende wijze de inderdaad wonderlijke leiding van God met deze rabbi op hem onbekende wegen, maar ook komt iets van het eeuwig menselijke en het eeuwig christelijke er zo duidelijk in naar voren. Het doet in dit opzicht denken aan de beroemde *Belijdenissen* van de grote kerkvader Augustinus. Eveneens herinnert het ons aan Luthers felle worsteling om een genadige God.

Doch Duijtsch heeft nog meer boeken geschreven. Nog voor zijn autobiografie had hij reeds het werk, waarvan u nu een herdruk in uw hand hebt, laten uitkomen. Het is een schriftelijke belijdenis van zijn geloof. Hij schreef ze op uitnodiging van de gereformeerde predikant E.P.G. van Essen van Amsterdam, bij wie hij mondeling belijdenis zou doen. Omdat ze tegen de achtergrond van zijn leven des te meer tot ons spreken zal, vertellen we daar eerst iets van.

De schrijver werd geboren in 1734 te Temiswar in Hongarije; nu Temisoara geheten en liggend in Roemenië. Z'n vader stierf toen hij nog maar pas vier jaar was. Toen hij dertien jaar geworden was deed hij "volgens de instelling der rabbijnen"⁴ belijdenis van zijn Joodse geloof. Omdat hij een grote zin tot studie had, ging hij naar Praag, waar "de grootste en voortreffelijkste academie van de Joden" was. Op z'n twintigste jaar was hij afgestudeerd en keerde hij naar zijn vaderland terug en werd rabbijn in Neuchatel aan de rivier De Vaag, het tegenwoordige Neustädtel in Tsjechoslowakije.

Hij studeerde dag en nacht in de Talmoed en achtte dat zulk een verdienstelijk werk, dat hij meende daardoor van zijn zaligheid zeker te zijn. Na een huwelijk van zes jaren stierf zijn vrouw plotseling op 5 april 1760. Ze hadden toen een dochtertje van een half jaar. Hij werd daardoor ten zeerste geschokt. Op raad van zijn schoonouders hertrouwde hij spoedig met een jongere zuster van zijn overleden vrouw.

In november 1761 hoorde hij, terwijl hij in de Midrasj en de Talmoed studeerde, drie nachten achtereen een stem die riep: "Ga uit de duisternis". Dat gaf hem opnieuw een zware schok. Hij werd nu onzeker van zijn zaligheid en bracht een half jaar door met bidden, vasten en andere zelfkastijding. In de nacht van 6 mei 1762 hoorde hij, weer met studie in de Talmoed bezig, een stem zeggen: "Al uw goede werken kunnen u niets helpen . . . Gij moet komen tot de gekruisigde Christus". Maar hij wist niet hoe. Want hij las wel in de Talmoed maar nooit in het Oude Testament. Van het bestaan van het Nieuwe was hij zelfs geheel onkundig. Hij waarschuwde van toen af ook zijn vrouw voor de eeuwige rampzaligheid.

¹ Wij geven aan de naam Duijtsch de voorkeur omdat hij z'n handtekening steeds voorzag van twee puntjes boven de ij, zij het ook verticaal. Een laatste samenvatting van zijn persoon en werk is te vinden in mijn *Hervormd Mijdrecht in de loop van vier eeuwen*, Mijdrecht 1982.

² De titel van dit boek is ontleend aan Matth. 15: 14 en Jes. 42: 16.

³ Van Van Horssen in Barneveld.

⁴ Dan wordt een joodse jongen n.l. kerkelijk meerderjarig.

Zijn hele gedrag wekte grote ergernis allereerst bij z'n vrouw en haar familie, maar ook bij de joodse raad. Zij dwongen hem om zijn vrouw een scheidbrief te geven, namen hem zijn kind af en deden hem in de grote ban, Schamoeta geheten. Dat hield praktisch in dat hij vogelvrij verklaard werd.

Rooms-katholieke priesters begonnen naar hem om te zien. Maar hun beelden waren hem een "verschrikkelijke gruwel en afschrik" en Maria wilde hij volstrekt niet aanbidden. Van het bestaan van andere christenen wist hij nog niet af.

Door Joden en rooms-katholieken beiden voelde hij zich daarop ten zeerste bedreigd. Hij was radeloos. Een Jood, die hij eens financieel geholpen had, — hij was zeer rijk in die tijd — nam echter contact met hem op, in het diepste geheim. Hij bracht hem 19 september 1762 in het holst van de nacht buiten de stad, liep nog een kwartier met hem mee tot aan een molen en nam toen van hem afscheid, hem toevertrouwend aan de God van Abraham, Izaäk en Jakob. Daar stond hij nu, alleen, in 't pikdonker, praktisch zonder geld en wat hem het meeste smartte, hij had z'n lief dochtertje niet meer.

Hij viel op z'n knieën en bad. Daarna liep hij recht door tot hij een licht zag branden. Het bleek een huis te zijn. Hier klopte hij aan, een boer deed hem open en hij kon daar nog even slapen. De volgende dag ging hij weer verder. Een grote en zware zwerftocht was nu voor hem begonnen. Hij ging al maar in noordwestelijke richting, maandenlang. Via Biezens, Praag, het land van Saksen, Leipzig en Berlijn kwam hij in Hamburg en Altona. Toen sloeg hij af in zuidwestelijke richting en kwam op 27 mei 1763 in Amsterdam. En al maar zocht hij de gekruisigde Christus en Diens gemeente.

In Biezens had hij een Hebreeuws Oude Testament gekocht en las daar sindsdien dagelijks in. In Leipzig verkocht een Duits soldaat hem voor de grap een Duits Nieuwe Testament. Dat er een Nieuwe Testament bestond, wist hij nog niet.

In Amsterdam ging hij naar de synagoge, maar de Joden kregen achterdocht. Hij vluchtte naar Londen, waar hij van 29 augustus tot 20 oktober 1763 verbleef.

Toen keerde hij terug en ging door naar Arnhem. Daar werd hij weer rabbijn. Maar het liep na een half jaar daar eveneens fout voor hem en hij moest vluchten naar Wesel, waar hij ook weer rabbijn werd. Maar "als een Nicodémus" d.w.z. overdag studeerde hij in de Talmoed en 's nachts las hij in het Nieuwe Testament. Doch hij kon die Nicodemushouding niet langer uithouden, hij moest en wilde zich als christen openbaren. Op 4 november 1765 maakte hij zich als zodanig bekend aan een kandidaat in de theologie, die tot de gereformeerde kerk behoorde, Jorissen geheten. Maar de gereformeerde predikanten in Wesel lieten zich weinig aan hem gelegen liggen. Hij kon van begin februari tot eind maart 1766 van één van hen, ds. Carp, catechisatie krijgen en dat was hem veel te weinig. 14 mei 1766 vertrekt hij dan weer uit Wesel.

't Werd opnieuw een zwerftocht: terug naar Amsterdam, dan naar Leeuwarden, Groningen, via Amsterdam naar Rotterdam, opnieuw terug in Amsterdam. Vandaar wilde hij via Zwolle en Osnabrück naar Halle om het Joden-Instituut te bezoeken⁵. Maar hij kwam niet verder dan Minden aan de Weser, waar een Lutherse predikant Mauritius hem opving en met grote toewijding enige tijd catechisatie gaf, eerst 3 x twee uren per week, later dagelijks.

Toch bevredigde hem ook het Lutherse geloof niet. O.a. waren de beelden in hun kerkgebouwen hem als "doornen en distelen" in zijn ogen. 23 augustus 1766 vertrok hij

⁵ Dit Instituut bevindt zich thans in Münster.

uit Minden.

En weer kwam hij terecht in Amsterdam, 3 september 1766. Hij kreeg daar nu een goed contact met de gereformeerde kerkenraad⁶ en de gemeente: ds. Van Essen zou hem catechiseren⁷. Hij ontving dat onderwijs van 23 oktober 1766 tot 9 april 1767. Toen sprak de dominee met hem af dat hij "de belijdenis van zijn geloof" op papier zou stellen.

Dat is dan het boek *Jehovah verheerlijkt* geworden dat wij nu de lezer aanbieden.

Het zag voor het eerst het licht 7 september 1767. Ondertussen had hij 22 juni belijdenis van zijn geloof afgelegd ten huize van ds. Van Essen en was hij op 25 juni gedoopt⁸. Hierbij kreeg hij zich de naam *Christiaan* toegevoegd.

⁶ Zijn eerste contact met de kerkenraad is in de protocollen van de vergadering van 11 sept. 1766 aldus beschreven: "Salomon deütz stond binnen met verzoek om onze hulp — [Hij vertelde] zijn afkeer van het Jodendom, waartoe hij gehoord [behoord had] en betuigde zeer begerig [te zijn] om tot de ware gereformeerde Reliegie over te gaan. hem, sijn ses guldens volgende de Leijst geschonken —" Ds. Eck kreeg opdracht nadere informaties over hem uit Wesel in te winnen.

⁷ De kerkenraad besloot hiertoe nadat hij een brief had gelezen van ds. Engels van "Mulhem aan de Rhoer" en na uit Wesel informaties te hebben ontvangen van de predikanten Wintjes en Carp. Zie procolen d.d. 2, 9 en 23 oct. 1766.

⁸ In de Oude Kerk. In het doopboek van de hervormde gemeente van Amsterdam is het gebeuren aldus ingeschreven: "Op donderdag 25 juni ged[oopt] door ds. van Essen Een bejaarde Genaamd Christiaan Salomo Duijts". Tot de belijdenis van zijn geloof en de doop had de kerkenraad in z'n vergadering van 18 juni z'n toestemming gegeven. De desbetreffende protocollen luiden: "Salomon Duyts, Een Joode, door den Praeses [ds. Ten Brink] ondervraagt sijnde Na[ar] de beweegredene die hij hadde om uijt het Jodendom uijt te gaan en (naar) Eenige voornaeme gronden van den Hervormde Christeleike Godsdienst, heeft met beweginge zijnes gemoeds verklaart uijt Overtuiginge der Waarheid het Jodendom te verlaeten, en zig tot den gezegenden Heiland Jezus Christus Heilbegerig te wenden, en op de vragen zoveel voldoening gegeven dat de Vergadering Met heilbeede over deesen Proseliet denzelven toelaat tot de beleidenisse en den Heiligen Doop, zijnde Ds. van Pasen verzogt Met voorkennisse en consent van de Predikant en ouderling van de wijk denzelven de belijdenis des Geloofs af te nemen en hem den Heiligen Doop te bedienen" Het relaas dat Duijtsch in z'n autobiografie van deze zaken geeft klopt exact met de protocollen van de kerkenraad.

UITLEGGING VAN DE TYTELPLAAT

*Zie DUITSCH, die Christus zocht, vóórdat hy Hem nog kende,
En die, door deze zucht, geraakt' in droev' Elende,
In doodsvervolging en benauwtheid, niet alleen
By Broed'ren naar den Vleesch', als Balling afgesneên,
Maar ook by and'ren, wier Geloof hem scheen te sluiten:
Tot dat een Broeder, uit erkent'nis, moest besluiten
Tot zyne redding, en hem, In een' duistren nacht,
Het Doodsgevaar onttrok, en dus ter Stad uitbragt,
In 't open Veld, daar hy, na 't afscheid, eenzaam zwerven,
En tevens Vrouw en Kind en Goederen moest derven,
Alleen vertrouwende Gods leiding, in dien staat,
Gelyk het bovendeelel vertoont in deze Plaat.*

*Dus eenzaam zwervende tot aan een Landmans Woning,
Daar hy wat rust genoot, door 's huismans gunstbetoning,
Geraakt hy, slapende, en Droomt, daar 't Zinnebeeld,
Hoe Gods Voorzienigheid hem Leiden zou, in speelt.
Het scheen hem, dat hy door een Bosch, vol wrede Dieren,
Die des te wreder zyn , wen zy van honger gieren ,
En die hem van alom begrimden als verwoed,
Moest wandlen, dat de schrik en vrees in zyn gemoed
Verdubbelde, tot dat een Leeuw, by hem gekomen,
(De Leeuw uit Judaas Stam) hem stelde buiten schromen,
die hem door 't aaklig Woud en 't grimmig Dieren rot
Geleide in veiligheid, tot aan een prachtig Slot,
Daar hy zyn Ziel verkwikt met gaven uit den hogen:
Al 't welk het Onderdeel der Plaat ons stelt voor ogen.*

*Zo heeft het Alziende Oog van Gods Voorzienigheid,
Zyn Ziel , die Jezus zocht, door al 't gevaar geleid!*

H. v. E.

*Op Donderdag 25 Juny ged. doord. van Ben
Een Bejaarde
Genaamd
Christiaan Salomo Drijts*

Uit de doopboeken van de Geref. kerk van Amsterdam betreffende het jaar 1767.

Nu iets over de inhoud van het zoëven genoemde werk, waarvan de tweede en onveranderde druk, die in 1769 verscheen, voor ons ligt. Duijtsch heeft het laten voorafgaan door een "Opdragt" "Aan de hervormde gemeente der stad Amsterdam" en een "Voorreden aan den schrijver aan den heilzoekenden lezer". Daarna volgt een gedicht van 15 coupletten van een onbekende auteur, dat we niet hebben opgenomen⁹.

Dan volgt het boek zelf. Opdat de lezer het straks des te beter volgen kan, laten we eerst de grote lijn ervan zien. Het is natuurlijk niet alleen de persoonlijke geloofsbelijdenis van Duijtsch, maar ook min of meer de neerslag van het catechetisch onderwijs, dat hij ontvangen heeft. Over die grote lijn heeft hij zelf aan het einde van het eerste deel van *De Wonderlijke leiding Gods* enz. het volgende gezegd: "Toen ik aan ds. Van Essen beloofd had de belijdenis van mijn geloof op schrift te zullen stellen, verliet ik met een verheugd en toch ook bezwaard gemoed diens huis. Ik was verheugd omdat ik nu eindelijk de naam van mijn getrouwe Heiland Jezus Christus voor de mensen zou mogen belijden. Maar ik was bezwaard, omdat ik niet zag hoe ik mijn belofte zou kunnen volbrengen. Maar nauwelijks was ik tien schreden van het huis van de dominee verwijderd of dezelfde vraag kwam in mijn gemoed, die de gevangenvaarder in Philippi aan Paulus en Silas gesteld had: *Lieve heren! Wat moet ik doen opdat ik zalig worde?* Hand. 16: 30. Toen zag ik dat ik met deze woorden als uitgangspunt mijn geloofsbelijdenis op schrift zou kunnen stellen: ik zou mij op een verbloemde wijze, als de gelovige gevangenvaarder voorstellen." — Nu, zo heeft hij ook gedaan. Hij heeft zijn boek opgebouwd op verschillende uitdrukkingen uit dat geschiedverhaal:

a. Hij zette in met de zoëven geciteerde vraag. Daaronder behandelt hij de volgende zaken: de ellende van de mens, diens schepping, de zin van het proefgebod, de straf op de zonde, de zondeval, de gevolgen daarvan, de genademiddelen en dat de mens zalig wil worden door goede werken. Vandaar de vraag van de gevangenvaarder: "*Wat moet ik doen, opdat ik zalig worde?*" (zie p. 27 v.v.)

b. Hierna zet hij naar aanleiding van het antwoord van Paulus: "*Geloof in de Heere Jezus en gij zult zalig worden*" uiteen, dat de zaligheid niet door werken verkregen kan worden, doch alleen door het geloof in Jezus Christus. (p. 39 v.v.)

c. Zeer uitvoerig werkt hij daarna uit wat er verder staat: "*en zij, Paulus en Silas, spraken tot hem het Woord des Heeren*" Hierbij handelt hij over de Heilige Drieëenheid, geeft een korte samenvatting van de Zondagen 4 t/m 6 van de Heidelbergse catechismus, bespreekt de ontvangenis en geboorte van Jezus Christus en Diens ambten. Zijn profetisch ambt vervulde Jezus vooral tijdens Zijn leven, Zijn hogepriesterlijk ambt tijdens Zijn lijden en sterven, Zijn koninklijk ambt na zijn hemelvaart. Tenslotte spreekt hij over de opstanding der doden, het gericht, het eeuwig verderf en het eeuwige leven. Bij de bespreking van de ontvangenis en geboorte gaat hij een diepgaand gesprek aan met de rabbijnen over de juiste uitleg van Jesaja 7: 14-16. (p. 41 v.v.)

d. Bij de woorden "*en hij werd gedoopt*" spreekt hij over de belijdenis en de doop van de

⁹ Er boven staat: "Op het nuttig werkje genaamd Jehovah verheerlijkt door de erkenning van den Waaren Messias Jezus Christus". Het laatste couplet geeft de bedoeling van het gedicht weer:

O HEER! mogt ieder, tot wiens hand zal komen
 Ons Vriend Zijn Schrift, eens worden ingenomen
 Met JEZUS schoonheid, vallen hem te voet
 In waare ootmoed.

cipier. (p. 88 v.v.)

e. De uitdrukking "*Hij bracht hen in zijn huis en zette hun de tafel voor*" betreft hij op het Heilig avondmaal. (p. 91)

f. Naar aanleiding van de mededeling: "*Hij verheugde zich met heel zijn huis, dat hij aan God gelovig was geworden*" spreekt hij breedvoerig over het geloof. Om dan te besluiten met een uitbundige jubel over de blijdschap daarvan. (p. 96)

Tenslotte nog iets over onze weergave van dit werk van Duijtsch. Hij schrijft tegen het einde van zijn "Voorreden": "Mijn bedoeling was niet om met grote welsprekendheid en hoogdravende woorden, hetgeen ik u overgeef te veraangemen, (wel is waar, dat enige vrienden hebben aangeboden om dit werkje in betere orde en met voortreffelijker en aangenamer spreekwijze te versieren: maar ik heb zulks van de hand gewezen, om reden dat het dan niet mijn eigen werk zou zijn, maar van degene, die het dus gemaakt hadden) *het komt echter niet zozeer op de woorden aan als op de kracht.*"

"Enige vrienden" hadden dus gezien dat de ordening van de stof iets beter had kunnen zijn evenals sommige "spreekwijzen en uitdrukkingen". We beamen dat. Toch vond het boek veel aftrek en kwam de tweede druk al spoedig van de pers. Maar het is waar: Duijtsch was vooral in dit eerste werk van zijn hand nog al eens te breedspakig, een euvel van velen in die tijd. Men schreef toen dikwijls ook heel lange zinnen. Iets dat het lezen bemoeilijkt. Daarom hebben wij om de kracht van zijn belijdenis des te beter te doen functioneren, zijn zegswijze soms besnoeid en van verschillende lange zinnen een aantal kortere gemaakt. Een enkele maal daalde hij voor het gros van de lezers althans, te veel in bijzonderheden af. Zo met name in z'n discussie met de rabbijnen over Jesaja 7: 14-16. Dit gedeelte hebben we dan ook sterk ingekort en een al te gedetailleerde verhandeling over de 65 jaren, genoemd in Jes. 7: 8, waarmee hij deze discussie besluit, geheel weggelaten¹⁰.

De achttiende-eeuwse spelling hebben we in de huidige veranderd. Teksten uit het Oude Testament liet Duijtsch dikwijls eerst in het Hebreeuws afdrukken en gaf ze daarna weer in de Statenvertaling, die hij overigens niet altijd letterlijk aanhaalde. We hebben de Hebreeuwse tekst steeds achterwege gelaten. Bij de weergave van de teksten in onze taal volgden we in aansluiting aan Duijtsch meestal de Statenvertaling, hoewel evenmin als hij niet altijd letterlijk. Evenals hij lieten we ze cursief drukken. Soms hebben we van de vele teksten die hij bij een bepaald onderwerp noemde, een enkele laten vallen. Wanneer iets tussen haakjes is gezet, moet de lezer weten, dat de gebogen haakjes van Duijtsch zelf zijn. Wij gebruikten bij onze invoeringen rechthoekige. Bij alles lieten we ons leiden door de vraag: Hoe komt de kracht van zijn getuigenis het beste uit? We achten dit getuigenis namelijk belangrijk in deze tijd waarin het horizontale element uit de Bijbelse boodschap vaak zo nadrukkelijk naar voren gebracht wordt. Aan de vraag "Hoe krijg ik een genadige God?" en het antwoord daarop herinnert ons weer dit boek. Laten we bedenken: "Met alle heiligen samen" kunnen we pas verstaan "de liefde van Christus die de kennis te boven gaat".

¹⁰ Deze discussie getuigt echter wel heel sterk van de grote ijver en studiezijn van Duijtsch.

II. DUIJTSCH' BELIJDENIS: JEHOVAH VERHEERLIJKT

[OPDRACHT]
 AAN DE
 HERVORMDE¹¹ GEMEENTE
 van de stad
 AMSTERDAM
 en aan haar weleerwaarde HERDERS en LERAARS
 en verdere
 OPZIENERS
 in 't bijzonder de weleerwaarde heren
 E.P.G. van ESSEN en J.A. ECK
 medebedienaars van het heilig Evangelie in deze stad.

Weleerwaarde en zeer geachte heren!
Waarde broeders en zusters in de Heere!

Dat de leiding van de goddelijke voorzienigheid, vooral in verband met de redelijke schepselen, wonderlijk is, leert ons de dagelijkse ondervinding bij veel gelegenheden. In 't bijzonder heeft ze mij op een wonderlijke wijze hierheen gebracht om mij hier onder U, weleerwaarden, in de christelijke hervormde kerk, als een lidmaat van de gemeente van Jezus Christus in te lijven.

Hiervoor betuig ik in 't bijzonder van ganser harte m'n kinderlijke dank aan de weleerwaarde heer E.P.G. van Essen voor zijn getrouw, vaderlijk en liefdevol onderwijs en z'n heilzame ondersteuning opdat ik de begeerte van mijn ziel zou kunnen verkrijgen. Hij keurde mij daartoe de aanneming tot lidmaat waardig en lijfde mij in door de heilige doop in de christelijke hervormde gemeente. Want het had de Almachtige behaagd de bedekking van Mozes van mijn gezicht af te nemen¹² en mijn ziel met een innig verlangen te vervullen om de Heere Jezus Christus te erkennen als de ware Messias en Verlosser van de gevallen mensheid. Hij heeft immers een enige, eeuwige en volmaakte genoegdoening gegeven aan de goddelijke gerechtigheid.

Ik acht mij eveneens verplicht bij deze gelegenheid mijn hartelijke dank te betuigen aan de weleerwaarde heer J.A. Eck. Hij heeft zich veel moeite gegeven en een getrouw onderzoek naar mijn persoon en zaak op zich willen nemen toen ik de begeerte van mijn ziel tenslotte geopenbaard had aan de hoogerwaarde kerkeraad van deze stad. Ook dank ik hem voor de vriendelijke wijze waarop hij mij telkens ontving als ik hem bezocht.

Mijn hartelijke verzuchting tot God is dat Hij hunne eerwaarden met hun nageslacht bekrone met alle geestelijke en hemelse zegeningen¹³. Ja, de algenoegzame God Zelf zij hun schild en hun loon zeer groot¹⁴. Hij zegene de persoon en het dienstwerk van hunne eerwaarden met de alleruitnemendste zegeningen voor deze gemeente en gunne hen dat ze nog vruchten dragen, zelfs als de ouderdom en grijsheid¹⁵ daar is.

¹¹ In de 17de en 18de eeuw sprak men meest van de gereformeerde kerk. Zo ook Duijtsch nog wel.

¹² Hier doelt de schrijver op 2 Cor. 3: 13-17, vooral de verzen 15 en 16.

¹³ Ef. 1: 3

¹⁴ Gen. 15: 1

¹⁵ Ps. 92: 15 en 71: 18.

Deze wonderlijke leiding van de Voorzienigheid heeft mij van zo ver weg hier en niet elders doen halt houden om er het zuivere licht op de kandelaar te zien blaken. Dit is de reden waarom ik de vrijheid neem om deze mijn VERHEERLIJING VAN DE WARE MESSIAS JEZUS CHRISTUS, door mij op een eenvoudige wijze opgesteld en uit de Schriften van de profeten en apostelen bewezen, aan deze hervormde gemeente in het algemeen en aan U, eerwaarden, als opzieners en dienaars van deze gemeente in 't bijzonder op te dragen. Ik doe dit in de hoop en verwachting dat een nieuweling in het christendom deze vrijheid ten goede zal worden gediend. Daarom, weleerwaarde heren, beveelt een Israëliet van geboorte en een gewezen leraar van de wet, doch nu door de goddelijke genade en verlichting van de Heilige Geest een belijder van Jezus Christus van Nazareth, dit werkje als zijn openbaar getuigenis daarvan, in uw goedgunstige bescherming aan.

Geve God, dat ook andere telgen van vader Jacob daardoor mogen worden aangespoord om Hem te volgen. Doch indien deze tijd nog niet gekomen is, dat dan andere christenen, die nog in een diepe zondeslaap liggen, daardoor mogen worden opgewekt en uitroepen: *wat moet ik doen om zalig te worden?* En dat weer anderen, die meer in de verborgenheden van de christelijke waarheden ingeleid zijn, zich mogen verheugen als ze zien dat de onderdanen van koning Jezus dagelijks toenemen (terwijl de heerlijkheid van deze koning bestaat in de menigte van de onderdanen¹⁶) zoals Hij ons ook Zelf heeft leren bidden: *Uw Koninkrijk kome*. Vooral zullen ze zich verheugen als die onderdanen komen uit degenen wier voorvaderen Hem die smartelijke kruisdood hebben aangedaan waardoor Hij de goddelijke gerechtigheid verzoend heeft en de zaligheid van zijn uitverkorenen teweeg gebracht heeft. Voor déze onderdanen heeft Hij vlak voor Zijn sterven gebeden: *Vader vergeef het hun, want ze weten niet wat ze doen*¹⁷.

Wilt dan, weleerwaarde heren en opzieners van deze hervormde en van alle afgoden gezuiverde kerk, dit mijn werkje gunstig ontvangen. Dan zal op uw voetspoor ook deze dierbare gemeente het als een duidelijk getuigenis van de door mij erkende waarheid ervaren. Ze zal mij dan beschouwen, niet als een twijfelaar wegens bepaalde wereldse voordelen zoals er wel eens geweest zijn¹⁸, maar als haar waarachtig en grondig overtuigd medelid. Als zodanig hoop ik ook te leven en te sterven.

Broeders en zusters in de Heere, ontvangt dan ook dit mijn werkje met dezelfde toegenegenheid. Neemt mij in liefde aan als een oprechte medebelijder in hetzelfde christelijk geloof als iemand die zijn heil buiten zichzelf alleen in de enige Zaligmaker Jezus Christus zoekt¹⁹.

De Vader der lichten²⁰, de enige oorsprong van al het goede, doe Zijn aangezicht lichten over uw heilig dienstwerk, weleerwaarden. Hij late zijn heerlijkheid over U en de gehele gemeente schijnen, opdat Zion worde gebouwd en gesteld tot een lof op aarde²¹.

Voorts blijf ik aan U, weleerwaarde heren en aan U, waarde broeders en zusters, ten hoogste verplicht voor alle tot hiertoe door mij ontvangen medelijdende liefde en ben ik met de uiterste achting en toegenegenheid

¹⁶ Spr. 14: 28

¹⁷ Uit deze alinea blijkt dat Duijtsch ook in dit geschrift allereerst z'n Joodse broeders op het oog heeft.

¹⁸ Vgl. Dr. R.B. Evenhuis *Ook dat was Amsterdam*, IV, 276.

¹⁹ Zie het klassieke avondmaalsformulier

²⁰ Jac. 1: 17

²¹ Vgl. Zef. 3 : 19 en 22.

weleerwaarde heren
waarde broeders en zusters in de Heere

uw onderdanige dienaar
Christiaan Salomon Duijsch.

Amsterdam de 15
van Oogstmaand
van het jaar 1767.

VOORREDE
van de
SCHRIJVER
aan de heilzoekende
LEZER

Salomo besluit zijn boek, genaamd de Prediker, hoofdstuk 12: 12 met deze woorden: *En wat boven dezelve is, mijn zoon, wees gewaarschuwd: van vele boeken te maken, is geen einde enz.* Zeer vele en verschillend zijn de verklaringen en uitleggingen van deze woorden (zie de geleerde en eerwaardige kanttekenaren). Maar naar mijn eenvoudig begrip meen ik dat men niet moet denken dat Salomo hier verwerpt het schrijven van boeken op zichzelf. Dan zou hij immers verworpen hebben dat voortreffelijke middel, waardoor geleerde mensen ook na hun dood nog spreken en waardoor zij zo vele duizenden gediend hebben en nog dienen tot hun eeuwige zaligheid. Hij verwerpt het misbruik in het schrijven van boeken: als men dat doet uit ijdele eer om zich daardoor een grote naam te maken. Zodanig boeken schrijven heeft in de wereld *geen eind*. Zolang ze bestaat en bestaan zal, zijn er en zullen er zulke mensen gevonden worden, die daarin hun genoegen zoeken. Maar Salomo zegt hier: *Wees gewaarschuwd mijn zoon*. Als je boeken schrijft uit eerezucht, dan zul je gewaar worden dat je innerlijk er geen vast genoegen in vindt. Het einde, het doel dat je ermee beoogt, zul je niet bereiken. En is dat niet zo? Want met welk een onrust en arbeid wordt een boek geschreven. Hoeveel mediteren behoort daar toe. Wat een nazoeken en een moeite, zodat soms zelfs een dagloner die van zijn arbeid uit het veld komt niet zo vermoeid is als iemand die na gestudeerd te hebben uit zijn studeerkamer komt. Hoeveel nachten wordt hij beroofd van zijn slaap waardoor zijn gezondheid wordt gekrenkt. En wat heeft hij tenslotte voor zijn moeite en arbeid? Menigmaal niets dan verachting, ergernis en smart. En komt dan eindelijk zijn boek, geschreven met grote moeite en arbeid, zorg en wederwaardigheden, van de pers, dan moet het ondergaan om door een ieder berispt en beoordeeld te worden. Komt het niet overeen met de begrippen die een bepaalde lezer van de theologie heeft, dan hapert het hieraan, dan weer daaraan. Dan aan wijsheid en filosofie, dan aan aangename spreekwijzen en hoogdravende woorden. Dan is het te eenvoudig, dan te geleerd. Dan had het op een andere manier ingedeeld of opgesteld moeten zijn. En als het geen liefhebbers vindt, dan blijft het liggen. Nu, wil Salomo zeggen, oordeel zelf m'n zoon, is het wel mogelijk, dat je het doelwit, dat je je had voorgesteld (om daardoor een grote naam te verkrijgen) kunt bereiken? Och nee, *het is geen einde*.

Geliefde lezer, terecht zult U ook mij vragen: Als het zo met het boeken schrijven gelegen is, waarom hebt U dan zelfs Salomo's getrouwe waarschuwing niet in acht genomen? Ik antwoord: als ik verwachtte daardoor eer of grote naam te krijgen, zou ik mij eveneens bedrogen vinden. Maar ik verwacht het tegendeel, zoals ik boven gezegd heb. Bovendien zijn er Godgeleerde, nuttige en voortreffelijke boeken genoeg in de wereld te vinden van mensen, die ik niet waardig ben hun schoenen na te dragen. Ja, met recht zou men hier kunnen vragen: Is Saul ook onder de profeten?²² Maar mijn doelwit is niet anders dan JEHOVAH te VERHEERLIJKEN.

²² 1 Sam. 10 : 11.

De reden die mij hiertoe bewogen heeft is ten eerste dat mijn ziel daartoe is opgewekt en aangespoord door de troostrijke woorden van de Heere Jezus: *Wie Mij belijden zal voor de mensen, dien zal Ik ook belijden voor Mijn Vader die in de hemelen is* enz. Matth. 10: 32. De Heere Jezus belijden *voor de mensen*, namelijk dat Hij is de ware Messias, *de Christus, de Zoon van de levende God*²³, kan ten eerste wel geschieden met de mond door een uiterlijke belijdenis af te leggen, die gegrond moet zijn op het Woord van God. Maar we moeten niet denken dat dit genoeg is en dat men op zulk een uitwendige belijdenis die slechts met de mond geschiedt, de troostrijke toezegging van de Heere Jezus kan verwachten. Wie zou in zulk geval niet een belijder van Jezus willen zijn? De uitwendige belijdenis is niet beslissend. Soms kan er in het verstand zeer veel kennis zijn terwijl er nochtans geen leven is in het hart; wel veel wetenschap in het hoofd, echter geen geloof in het hart en geen gehoorzaamheid in het leven. Uitwendig met de mond belijden zonder met het diepst van het hart geloven is voor God liegen. De namen van God en van Jezus zijn op de tong van zulke lieden, maar het levend geloof woont niet in hun harten, zoals de profeet klaagt over Israël, Jes. 29: 13: *Daarom dat dit volk tot Mij nadert met zijn mond en zij Mij met hun lippen eren, doch hun hart ver van Mij doen.* (Zulke huichelachtige farizeeën waren er ook ten tijde van de Heere Jezus, Matth. 15: 8). De uitwendige belijdenis met de mond is een zeer ontoereikend middel om de hoop op de hemel en de eeuwige zaligheid daarop te gronden: *niet allen die tot Mij zeggen Heere, Heere, zullen ingaan in het Koninkrijk der hemelen*, zegt de Heere Jezus, Matth. 7: 21. Al bezit men nog zoveel voortreffelijke, buitengewone en wonderbare gaven, namelijk in Zijn naam te profeteren, duivelen uit te werpen enz., toch kan men zich daarop niet verlaten noch ze voor een zeker onderpand van de hemel en de zaligheid houden, Matth. 7: 22. Met deze belijdenis van de mond moet het geloof van het hart verbonden zijn. Paulus drukt dit zeer duidelijk uit in Rom. 10: 10: *Want met het hart gelooft men ter rechtvaardigheid en met de mond belijdt men ter zaligheid.* Het geloof des harten moet er vooraf zijn voordat men met de mond belijdt.

Doch ook moet men zich met een inwendige overtuiging niet tevreden stellen en zich troosten: *Ik geloof in mijn hart (dat Jezus is de Christus, de Zoon van de levende God, Die in de wereld gekomen is om zondaars zalig te maken.)* Dat is niet genoeg en toereikend. Hier moet ook de belijdenis van hetgeen wij geloven, uitwendig worden gedaan voor de mensen. Het geloof des harten en de belijdenis van het geloof met de mond kunnen niet van elkaar gescheiden zijn. Onze tongen behoren aan God zowel als onze harten en gewetens. Zal dan de tong de waarheid van Jezus verzwijgen? Geen mens kan immers in het verborgene van ons hart zien en van onze overtuiging weten. Daarom moet noodzakelijk bij het geloof des harten de belijdenis van de mond komen om JEHOVAH te VERHEERLIJKEN en anderen van de grond van de hoop die in ons is te overtuigen. Want zonder dit woord *wordt het licht onder de korenmaat gezet*²⁴. Om deze reden zijn wij verplicht de Heere Jezus niet slechts de inwendige eerbied van ons hart te wijden maar Hem ook met de mond belijden *voor de mensen*. Al wist de Heere Jezus door Zijn alwetendheid, Joh. 21: 17, de gedachten van Zijn apostelen waar zij Hem voor hielden en *wie Hij was*, toch begeerde de Heere dat ze zulks met de mond belijden zouden. Daarom vroeg Hij hun uitdrukkelijk: *Wie zegt gij dat Ik ben?* Matth. 16: 15, waarop Petrus antwoordde: *Gij zijt de Christus, de Zoon van de levende God*, vers 16. Zo

²³ Matth. 16 : 16.

²⁴ Matth. 5: 15.

vroeg de Heere Jezus ook aan Martha: *Geloofst gij dat?* Joh. 11: 25, 26. Hij behoefde dat niet aan haar te vragen, het was Hem niet onbekend, Hij kende haar geloof zeer goed, maar Hij eiste van haar dat ze met haar mond zou belijden wat ze met haar hart geloofde. En ze antwoordde: *Ja Heere, ik heb geloofd enz.*, vers 27.

Tenslotte, men moet de Heere Jezus belijden voor de mensen, ook als er vervolgingen komen. Al moest men *vader en moeder, broers of zusters, vrouw en kind enz.*²⁵ verlaten om wille van Zijn naam, zo zijn wij verschuldigd de naam van de Heere Jezus te belijden voor de mensen. Ja, al staat de dood voor ogen, al is er geen middel om die te ontgaan, dan moet men met Paulus zeggen: *Ik acht dit mijn leven niet dierbaar om Christus' wil*²⁶. Jezus belijden onder Zijn vrienden en aanbidders is geen zware taak. Maar midden tussen de wolven, in gevaarlijke verzoekingen en vervolgingen, ja zelfs met de dood voor de ogen voor Koning Jezus uitkomen en *Hem belijden voor de mensen*, dat bewijst dat er in het hart *geloof, liefde en hoop* heerst. Zo moet het openbaar worden, dat wij in waarheid Jezus als onze Heere belijden en het ons vaste voornemen is Hem aan te nemen, te dienen en ons door Hem te laten beheersen, van Hem alleen onze zaligheid te verwachten. Wie zo in de Heere Jezus gelooft en Hem met z'n mond *voor de mensen belijdt*²⁷ die kan zich verzekeren van de troostrijke toezegging van de Heere Jezus als Hij zegt: *die zal Ik ook belijden voor Mijn Vader Die in de hemelen is*²⁸: dat is: die zal Ik ook erkennen voor Mijn trouwe dienaar en mede-erfgenamen van het Hemelrijk.

Geliefde lezer, wat het laatste betreft, ik heb de Heere Jezus beleden voor de mensen in het jaar 1761 in mijn vervolging door mijn broeders naar het vlees. Ik heb toen moeten verlaten mijn geliefde vrouw (door een scheidbrief volgens de leer van de rabbijnen in de Talmoed) en mijn enig geliefd dochtertje²⁹, toen drie jaar oud. Ik heb het moeten achterlaten als een schaapje zonder herder en mijn vaderhart van haar los moeten scheuren. Mijn rijkdom, mijn eer en het grote aanzien, dat ik als rabbi had onder mijn broeders naar het vlees, kortom, *alles heb ik moeten verlaten* en een vreemdeling moeten worden in *een land dat ik niet kende*. Als mijn getrouwe Goël, Verlosser, mij niet had beschermd en bewaard voor de handen van mijn vijanden, hoe was het mij dan vergaan! Zij hadden mij uit de wereld uitgeroeid. Ze dorstten naar mijn bloed en hebben gestaan naar mijn leven. Want dezelfde haat die er was ten tijde van de Heere Jezus en Zijn apostelen, die is nog heden ten dage bij hen te vinden. Ze kunnen geen grotere godsdienstige daad verrichten (volgens hun inbeelding en de inscherping van de Talmoed) dan wanneer zij zulk een *Koover* of *Meschumat*³⁰, die zich bij de christenen wil voegen, uit de wereld uitroeien. (Ja, ik zelf ben zulk een vijand van Christus en Zijn navolgers geweest!)

Ik kan mij wel indenken, geliefde lezer, dat U zeer begerig zult zijn om te weten van welke gelegenheden en middelen de Heere Jezus zich bediend heeft om mij te overtuigen en mij uit mijn zondeslaap op te wekken. U zult terecht denken: daar moeten toch gewichtige en merkwaardige zaken voorgevallen zijn om zo alles voor de Heere Jezus over te hebben en alles om Zijns naam wil te verlaten. Dat is ook zo. Vlees en bloed

²⁵ Matth. 10: 37 en 19: 29.

²⁶ Hand. 20: 24.

²⁷ Rom. 10: 10.

²⁸ Matth. 10: 32.

²⁹ Op het achterlaten van zijn geliefd dochtertje komt Duijtsch meermalen terug in zijn geschriften.

³⁰ Koover duidt een verlooचनाaar aan; meschumat een afvallige.

willen daar niet aan. De les van de Heere Jezus: *Wie vader en moeder liefheeft boven Mij* enz. is wel gemakkelijk en aangenaam te lezen, maar als het er op aan komt dit in praktijk te brengen en inderdaad uit te voeren, o, daar behoort goddelijke almacht toe. Denkt daarom niet, dat ik dit heb kunnen uitvoeren door mijn eigen krachten. Verre van dien. Alleen de goddelijke genade is het die mij daartoe in staat heeft gesteld. Ik kon wel in mijn ijver zeggen met Petrus: *Zie, ik heb alles verlaten en ben U nagevolgd*, Matth. 19: 27, maar wat was zijn "alles"? Een schip, Luc. 5: 11, enige gescheurde netten die nauwelijks waard waren om daarvan te spreken. Matth. 4: 20. Onze natuur is zo verdorven, dat wij iets weinigs, iets gerings dat wij om Christus' wil verloochenen of lijden, geneigd zijn aan God als iets groots voor te rekenen. En wat begeren wij daar dan niet voor terug te krijgen? "Wat zal ons dan geworden?" De ongepaste lust naar loon ligt diep verborgen in ons hart en een verborgen trots en hoogmoed is samengesmolten met de geringste dienst die wij God bewijzen. (Bewaar mij o Heere Jezus, voor mijn eigen boos en trots hart, dat ik daardoor iets verdienen wil en tot mijn zaligheid wat wil toebrengen! O, dat ik mocht verwaardigd worden te allen tijd te zeggen: *ik heb slechts gedaan wat ik schuldig was*, Luc. 17: 10 en alleen de eer te geven aan U Die alleen de dankzegging, de lof, prijs en eer toekomt.)

Maar om die grote wonderen die de Heere Jezus aan mij arme zondaar gedaan heeft hier te beschrijven, zou deze voorrede te lang maken en omvangrijker dan het boek zelf. Heb een weinig geduld, geliefde lezer. Zo de Heere mij nog enige korte tijd in het land der levenden wil sparen, dan hoop ik met David uit te roepen: *Komt, hoort toe gij allen die God vreest en ik zal u vertellen wat Hij aan mijn ziel gedaan heeft*³¹, Ps. 66: 16, in deze zes jaren. Namelijk van de 10de november 1761 af, toen de genadehand van God aan mijn arme ziel gelegd werd en de opwekking uit mijn zondeslaap daarop volgde en m'n innerlijke overtuiging en dan de vervolgingen door mijn broederen naar het vlees en de wonderbare redden uit doodsgerevaren en hoe de Heere mij geleid heeft *als een blinde op een weg die ik niet wist en op paden die ik niet kende*, Jes. 42: 16. En dan tenslotte op de onuitsprekelijke voorzienigheid van God, dat Hij mij hier te Amsterdam gebracht heeft en al de merkwaardige belevissen die ik hier heb meegemaakt tot op 25 juni 1767, toen ik hier door de heilige doop in de christelijke gereformeerde gemeente als medelid ben ingelijfd door de eerwaarde en hooggeleerde ds. E.P.G. van Essen.

Ik heb ook de Heere Jezus met mijn mond beleden *voor de mensen* in het consistorie (voor de eerwaarde kerkeraad). Ik heb daar namelijk enige vragen, die de eerwaarde heer praeses ds. Ten Brink, mij stelde, beantwoord (zoals de Heere het mij toen gaf) daarna heb ik weer in 't bijzonder mijn geloofsbelijdenis (volgens orde en gewoonte) afgelegd voor de bovengenoemde ds. Van Essen.

Maar nu is mijn doel, bij deze, de Heere Jezus te belijden voor de mensen niet alleen in Amsterdam, maar voor alle mensen. Niet alleen voor de vrienden van de Heere Jezus, maar ook voor de vijanden van Christus en van mij. In 't bijzonder voor mijn arme broeders naar het vlees. Laten zij hieruit zien, wie ik belijd, namelijk CHRISTUS DE GEKRUISIGDE. En dat ik Hem belijd als te zijn de ware en levende God, Die zegt in Jes. 42: 8: *Ik ben de HEERE, dat is Mijn naam: Mijn eer zal Ik aan geen ander geven noch Mijn lof aan de gesneden beelden*. En dat Hij is *Jehovah Zidkeenu, de HEERE onze*

³¹ Met deze woorden begint zijn boek *De wonderlijke leiding Gods* enz.

gerechtigheid, Jer. 23: 6. Dat Hij degene is Die roept, Jes. 45: 22: *Wendt u naar Mij toe en wordt behouden al gij einden der aarde: want Ik ben God en niemand meer*. Ja, dat Hij Degene is Die in de wereld gekomen is om zondaren zalig te maken, 1 Tim. 1: 15. Dat Hij JEZUS is, mijn Zaligmaker en GOOEEL: CHRISTUS of Messias, met welke naam de beloofde Zaligmaker in het Oude Testament genoemd wordt, Mosiach Ps. 2: 2, Dan. 9: 25 en 26, dat vertaald wordt met de *Gezalfde* of CHRISTUS, Joh. 1: 42. En wel omdat Hij door God aangesteld is tot onze enige hoogste Profeet, Priester en Koning, van wie Elisa, Aäron en David voorafbeeldingen waren. [Hier noemt Duijtsch veel teksten, die van deze aanstelling spreken. Daar hij deze zaak straks in zijn *Jehovah verheerlijkt* breed uitwerkt, laten wij die nu achterwege. Eveneens de alinea die hierop volgt en waarin hij nog enkele hoofdzaken betreffende Jezus noemt. Hij sluit dit stuk af met de opmerking: "Hierover kan ik niet langer uitweiden, daar dit de inhoud van mijn boek zelf is". Inderdaad. Daarom kunnen wij deze hele alinea laten vervallen. Duijtsch gaat als volgt verder:] Geliefde lezer, ik heb wel bewerkt hetgeen geleerde lieden reeds bewerkt hebben, maar zo, dat ik niemand van het zijne beroofd of met andermans veren gepronkt heb. Als ik over gelijke stof met anderen dezelfde gedachten heb, is dat wonderlijk? Op gelijke fundamenten bouwt men gelijke waarheden. Wil mij deze of die beschuldigen of veroordelen, het staat hem vrij (doch 't valt voor zijn eigen rekening): ik zal mij daarover in mijn geest niet bedroeven, noch mijn hart daarover kwellen. Want het is alles openbaar voor God, *Die alle dingen weet*³². Daarom heb ik hieromtrent vrede in mijn gemoed. Ja zó, dat ik in deze met Paulus kan zeggen: *Mij is voor het minste dat ik door ulieden geoordeeld word of door enig menselijk oordeel*, 1 Cor. 4: 3.

Nu, geliefde lezer, neem dan het volgende aan als mijn eigen belijdenis van wat ik geloof en door de genade van God in m'n leven wens waar te maken. Neem het aan zoals het u hier wordt verteld uit een liefdevol en welmenend hart. Als u de tijd hebt, gebruik die dan om het door te lezen. Misschien zal het niet geheel zonder vrucht zijn. Roem en eer heb ik niet gezocht, *want ik acht mijzelf niet alsof ik wat wist*³³ enz. Mijn bedoeling was niet om grote wijsheid en hoogdravende woorden, hetgeen ik u overgeef, te veraangemen. *Het komt niet zo zeer op woorden aan, maar op kracht*³⁴. (Weliswaar hebben enige vrienden aangeboden om dit werkje in betere orde en met voortreffelijker en aangenamer zegswijzen te verfraaien, maar ik heb dit van de hand gewezen omdat het dan niet van mij zelf, maar van degene zou zijn die het zo gemaakt had). Mijn doel is niet anders dan **JEHOVAH TE VERHEERLIJKEN DOOR MIJN BELIJDENIS VAN DE WARE MESSIAS JEZUS CHRISTUS**. Bidt voor mij, zoals u ook doet voor uzelf, *door de Heilige Geest en bewaart uzelf in de liefde van God en wacht op de barmhartigheid van onze Heere Jezus Christus ten eeuwigen leven*³⁵. De wens van mijn hart is, dat God Zelf door Zijn Heilige Geest *in het werk van het geloof* u hoe langer hoe meer wil *toebereiden, versterken, bekrachtigen en funderen*³⁶ en u eindelijk het *doel* van het geloof, *de zaligheid van uw ziel*³⁷, wil schenken.

³² Joh. 21: 17.

³³ Vgl. 1 Cor. 8: 2 en Gal. 6 : 3.

³⁴ In dit gedeelte maakt de schrijver toespelingen op 1 Cor. 2.

³⁵ Judas: 21

³⁶ 1 Petr. 5: 10.

³⁷ 1 Petr. 1: 9.

Hiermee beveel ik u, geliefde lezer, aan in de GENADE VAN DE VADER, in de VOORBEDE VAN DE ZOON en in de BEWARING VAN DE HEILIGE GEEST, MET ALLEN DIE ONZE HEERE JEZUS CHRISTUS IN ONVERDERFLIJKHEID³⁸ LIEFHEBBEN. Amen

³⁸ Efeze 6: 24.

JEHOVAH VERHEERLIJKT
door de
ERKENNING
van de
WARE MESSIAS JEZUS CHRISTUS

[*Wat moet ik doen opdat ik zalig word?* Hand. 16: 30]

(Lieve) heren, *wat moet ik doen opdat ik zalig word*, vroeg de gevangenebewaarder aan Paulus en Silas.

Het is een waarheid en de ervaring leert zulks dat de mens, zolang hij naar z'n verdorven aard leeft en niet is opgewekt uit z'n zondeslaap, niet in zo'n verlegenheid vraagt: *Wat zal ik, wat moet ik doen opdat ik zalig word*. Want het verderf van de zonde is van de geboorte af bij alle mensen precies gelijk en wat ze ook uitdenken, het is steeds even slecht van hun jeugd af, Gen. 6: 5 en 8: 21; en wel omdat alle mensen uit één en hetzelfde zaad geboren worden, Ps. 51: 7, Job 14: 4³⁹.

Het bederf dat uit de zonde voortvloeit raakt allereerst het *verstand* van de mens, 1 Cor. 2: 14, Rom. 3: 11 [2]⁴⁰ Ef. 4: 18. Daarin is donkerheid en duisternis. Al onze begrippen zowel ten aanzien van God en goddelijke zaken als ook ten aanzien van de schepping en de voorzienigheid zijn zo. Maar vooral die ten aanzien van de weg tot de ware gelukzaligheid. Het verstand van de mensen is zozeer bedorven dat men het tot niets anders gebruikt dan tot z'n eigen verderf en dat van anderen.

Met het bederf van het verstand is ten nauwste verbonden dat van de wil. Want de mens heeft geen helder verstand meer tot z'n gids. De menselijke wil verkiest tot z'n leidsman en raadgever wat het vlees en de ogen en een hovaardig leven⁴¹ begeren. Hij kan ook niet meer kiezen wat het beste is en wat God vraagt. En dan niet alleen omdat het hem ontbreekt aan het licht van een helder verstand, maar omdat de heftigste driften en neigingen in hem zijn om allerlei boosheden te doen. Het is alsof de wil met geweld daarnaar toe gesleept wordt. Daarom worden de mensen, zolang zij in hun natuurlijke staat zijn, voorgesteld als *slaven der zonde*, Rom. 6: 17, omdat zij door hun boze neigingen en begeerten geheel beheerst worden. Een onwedergeboren mens heeft zichzelf niet in z'n macht. De vleeselijke lusten en neigingen zijn z'n gebiedende heren. Hij dorst naar het doen van het kwade, hij drinkt de ongerechtigheid in als water en is zelden ongerust als hij de zonde ten uitvoer brengt. De natuurlijke mens wordt wegens algehele *onmacht* beschreven als een dood mens, Joh. 5: 25, Ef. 2: 1-5. Daarom zegt de Heere Jezus ook met [3] uitdrukkelijke woorden tot z'n discipelen: *Zonder Mij*, dat is zonder Mijn verdienste en de werkingen van Mijn Geest, zonder de vereniging met Mij door het ware geloof, *kunt gij niets doen*, Joh. 15: 5.

De bedorven wil heeft ook z'n zetel in *affecten* of *neigingen* van het gemoed⁴² en deze

³⁹ Duijtsch begint z'n belijdenis dus met "de kennis der ellende".

⁴⁰ De getallen tussen rechthoekig haakjes duiden de nummers van de pagina's aan in de uitgave van de tweede druk van *Jehovah verheerlijkt*.

⁴¹ 1 Joh. 2: 16.

⁴² In zijn *De wonderlijke leiding Gods* etc. (16) vertelt Duijtsch dat hij in zijn Wezelse tijd na 4 november 1765 twee werken van de Duitse gereformeerde piëtist F.A. Lampe in z'n bezit en min of meer bestudeerd had. Het waren diens *Inleiding tot de verborgenheden van het genadeverbond ten dienste der jeugd - in het*

hebben hun oorsprong uit onduidelijke zinnelijke voorstellingen. De affecten neigen niet naar hetgeen het hoogste en eeuwige goed is, maar alleen naar het ijdele, zondige en vergankelijke. Alles is omgekeerd: Wat ze moeten beminnen, haten ze en wat ze moeten haten, beminnen ze. God, het hoogste Goed en de enige Die hen tot gelukzaligheid brengt, haten ze. Wat hen hier op aarde reeds ongelukkig maakt en hem tenslotte in het eeuwig verderf stort, beminnen ze. De mens neigt naar, verheugt en vergenoegt zich in de lusten en ijdelheden van deze wereld, die spoedig vergaan en alleen maar treurigheid en ellende achterlaten. Hun droefheid is alleen naar deze wereld⁴³ wanneer ze van deze of gene tijdelijke goederen beroofd worden; wanneer ze in hun vleeselijke rust of gemakzucht gestoord worden; wanneer ze één of ander doel dat ze zich in de wereld voorstelden niet kunnen bereiken. Maar over hun zonde treuren ze in 't geheel niet ofschoon die hen stort in het verschrikkelijke verderf, hen waarlijk ongelukkig maakt, hen van God scheidt, Jes. 59: 2.

En het lichaam is een werktuig dat de boze begeerten van de ziel uitvoert. De *ogen* en *oren* zijn poorten waardoor de zonden in de ziel dringen. De andere leden zijn terstond gehoorzaam om gewillige dienaren van de zonden te zijn en haar lusten uit te voeren, Rom. 6: 12, 13; 2 Petr. 2: 14, [4] Rom. 3: 13, 14 en 15.

"Hoe?" zou men kunnen vragen "heeft God dan de mens zo slecht en verkeerd geschapen?" Hierop moet men noodzakelijk antwoorden: Nee, maar God heeft de mens goed en naar Zijn evenbeeld geschapen⁴⁴. Want als wij overwegen waarom God de mens geschapen heeft, dan kunnen wij geen andere reden noemen dan deze: God heeft Zich aan de schepselen als het HOOGSTE GOED willen openbaren. Nu was er, tot aan de schepping van de mens, nog geen schepsel op aarde in wie God Z'n eigen bedoeling, die Hij bij de schepping van de wereld had, had kunnen bereiken. En zeer merkwaardig zijn de woorden: "*En God zei: Laat Ons mensen maken*"⁴⁵. Hij spreekt de overige personen in de Heilige Drieëenheid aan. Hij wil zeggen: Nu gaat het om het voornaamste werkstuk. Wat het goddelijk raadsbesluit bedoelde, is door alles wat tot nog toe geschapen is, nog niet bereikt. Daar moeten in de zichtbare wereld verstandige of redelijke schepselen zijn indien God als het meest volkomen Wezen en het hoogste Goed erkend zal worden.

Wat de schepping van de eerste mens op zich zelf betreft: Mozes beschrijft ons, dat dit gebeurde *naar het beeld Gods*, Gen. 1: 26, 27. Hier komen in het Hebreeuws twee woorden voor: *betzalméénoe* en *kidmoetéénoe*, waarvan het eerste door *beeld*, het andere door *gelijkenis* wordt vertaald. Ik denk dat men deze woorden het beste verklaart als men

bijzonder voor degenen die tot het H. Avondmaal zullen toegelaten worden (Duijtsch noemt dit "klein Lampe") en diens grote werk in zes banden *De verborgenheid van het genadeverbond ter ere van de grote Verbonds-God en tot stichting van alle heilbegerige zielen geopend*. Waarschijnlijk ook z'n verklaring van de Heidelbergse Catechismus, *Melk der Waarheid - ten nutte van de leer-begerige jeugd*. Aan dit laatste werk herinnert direct al Duijtsch' onderscheiding in de doorwerking van de zonde, nl. in het verstand, de wil en de gemoedsneigingen, terwijl ze ook het lichaam maakt tot een werktuig van de boze begeerten van de ziel. In *Melk der Waarheid* 2de druk, 1725, p. 20v. staat nl. bij vraag 8 van de Heidelberger Catechismus: *Waarin bestaat deze verdorvenheid van de mens? I het verstand is verduisterd - II De wil is weerspanning - III De hartstochten zijn in wanorde - IV De leden van het lichaam zijn tot wapenen van de ongerechtigheid*. De genoemde werken van Lampe korten we in de volgende noten successievelijk af als: *Inl.; De Verborgenheid; Melk der W*. Van het eerste gebruikten we een uitgave van 1722, van het tweede een van 1725, van het derde die van 1717.

⁴³ D.w.z. uit wereldse motieven.

⁴⁴ H.C. vr. en a. 6.

⁴⁵ Gen. 1: 28.

het laatste een toelichting van het eerste laat zijn. Dus: [5] *laat Ons mensen maken met (of in) Ons beeld, als naar Onze gelijkenis*. Het was een beeld dat Gods heerlijkheid voorstelde. Paulus drukt zich uit met deze woorden: *De man is het beeld en de heerlijkheid Gods*, 1 Cor. 11: 7. Daarom wordt het verlies van Gods beeld een verlies van *Gods heerlijkheid* genoemd, Rom. 3: 23.

Het deel van de mens, dat met Gods beeld versierd werd, was de *ziel die een denkend wezen is*. Men moet zich dit echter niet zó voorstellen, dat dit pronkjuweel van Gods beeld al de eigenschappen van God deelachtig is geworden. O nee, want er zijn volkomenheden in God, die God de Heere JEHOVAH alleen eigen zijn en die geen mens hebben noch bezitten kan, zoals Zijn eeuwigheid, zelfstandigheid en onveranderlijkheid. Deze kunnen onmogelijk aan enig schepsel eigen worden, hoe volkomen het ook zij. Maar naar de andere⁴⁶ volmaaktheden van God was de mens geschapen en wel naar Zijn (1) *wijsheid*, (2) *heiligheid* en (3) *gerechtigheid, waarheid en zaligheid*. Naar Zijn (1) *wijsheid*, namelijk dat hij God zijn Schepper erkende zonder te dwalen en zoveel wist als nodig was tot bereiking van het ware doel, namelijk tot verheerlijking van God en tot bereiking van zijn eeuwige zaligheid. (2) Naar Zijn *heiligheid*, dat is: zijn wil had een afkeer van al het boze en was tot niets anders geneigd dan wat recht was en met de eigenschappen van God overeenstemde en God als het ware eeuwige Goed beminde. (3) Naar Zijn *gerechtigheid, waarheid en zaligheid*, waarover ik hier niet verder zal uitweiden. De uiterlijke voorrechten bij deze schepping naar Gods beeld waren, dat hij woonde in de lusthof Eden, dat behagen en vergenoeging betekent. Dit geschiedde om aan Adam te verzekeren dat hij nog een veel hogere woning verwachten mocht [6] wanneer hij de goddelijke inzet niet zou overtreden, en wel de hemel, die het *paradijs van God* genoemd wordt, Luc. 23: 43, 2 Cor. 12: 4. In dit Eden werd Adam na zijn schepping gebracht toen hij nog in de staat van zijn heiligheid was en het beeld van God nog deelachtig was. Ja, hij kon ook slechts zolang in Eden blijven als hij heilig bleef. Zo wordt ook de mens in het hemels paradijs gebracht nadat hij wedergeboren en herschapen is en het beeld van God weer deelachtig is geworden. Want daarin kan niets dat onrein is binnengaan. Verder had hij de *heerschappij over alle schepselen* op de aarde opdat hij zien kon hoe goedertieren de Heere is.

Was de mens, beschouwd naar zijn eigenschappen en uitwendige voorrechten, dan niet schuldig aan God, zijn Schepper gehoorzaam te zijn en zijn eigen gelukzaligheid te bevorderen? Kon Adam door zijn verstand niet erkennen dat God het hoogst volmaakte Wezen, de Schepper, Onderhouder en Regeerder aller dingen was? Dat hij geheel van Hem afhing en aan Zijn wijze en goedertieren regering onderworpen was? Had hij niet al zijn in- en uitwendige handelingen zó moeten inrichten dat zij tot verheerlijking van God en tot bevordering van de ware gelukzaligheid van zichzelf en van de naaste dienden? Nog daarenboven had God aan Adam een uitdrukkelijk gebod gegeven, bestaande in een verbod, namelijk *om niet te eten van de vrucht van een zekere boom*. Dit wordt ons door Mozes beschreven, Gen. 2: 16, 17. Deze boom wordt genoemd *de boom der kennis van goed en kwaad*, omdat daardoor openbaar zou worden of de mens [7] God gehoorzaam zou blijven of niet. Bovendien zou de mens daardoor ondervinden welke goede gevolgen de gehoorzaamheid aan God met zich mee zou brengen en welke kwade de ongehoorzaamheid. Vraagt men waarom God aan hem zo'n gebod heeft gegeven, dan

⁴⁶ Duijtsch gaat dus uit van de onderscheiding tussen mededeelbare en onmededeelbare eigenschappen van God.

antwoord ik: omdat God recht had zo'n gebod hem voor te schrijven krachtens Zijn opperheerschappij over al Zijn schepselen. Daar komt nog bij dat Adam zijn innerlijke afwijking van God en Zijn wet door een uiterlijke daad zou moeten kunnen openbaren opdat God voor de ogen van de mensen waarachtig en rechtvaardig zou blijken te zijn. Het nageslacht zou van de zonde en de rechtvaardigheid van de straf niet overtuigd zijn als er niet een openbare overtreding was. Zo zouden alle uitvluchten en verontschuldigen van de zondaren vrijdeld en vernietigd worden. Deze wet en dit gebod zijn Adam evenwel waarlijk ten goede gegeven. Niet om hem tot een valstrik te zijn, maar veel meer om hem voor de zonde te waarschuwen en hem aan zijn volstreekte afhankelijkheid van God te herinneren. Hij had alle eigenschappen die nodig waren om de wet te eren en te onderhouden. Bovendien werd deze wet door 't verbod bevestigd en verbonden met *loon* of *straf*. Het loon was een hogere graad van gelukzaligheid. Als hij de wet niet zou overtreden, zou hij bewaard worden voor alle rampspoeden en lichamelijke dood. Maar de wet en het verbod zijn ook bevestigd door de bedreiging met de straf, Gen. 3: 17. Deze straf is een gevolg van de overtreding van de wet en wordt een dood genoemd, een tegenstelling tot het leven. Zo veelvoudig het leven is, zo veelvoudig is ook de dood. Daarom is er een [8] *lichamelijke* en een *geestelijke*, een *tijdelijke* en een *eeuwige dood*. De geestelijke dood bestaat in het gemis van licht, wijsheid en verstand, oftewel in duisternis en onwetendheid: het ontbreken van de werkzaamheid ten goede. Ze bestaat in het leven van de vervreemding van God, Ef. 4: 18. Ze bestaat in de beroving van het beeld van God, dat met al deze voorrechten verbonden was. En waar zulk een beroving van al het goede is, daar kan ook niet anders zijn dan smartelijke gewaarwordingen, onrust, twijfel, gewetensangst en treurigheid. De lichamelijke dood bestaat in allerlei ellende van dit leven, Gen. 3: 16-19: de scheiding van de ziel van het lichaam en de verandering van het lichaam tot stof van de aarde waaruit het is genomen. De eeuwige dood bestaat in de eeuwige verwijdering en het afgescheiden zijn van de zalige gemeenschap van God en de ondervinding van allerlei treurige smarten. Deze straf is eeuwig⁴⁷, ten eerste krachtens haar natuur. Want er is reden noch grond te vinden hoe uit de dood vanzelf het leven zou kunnen ontstaan. Het is zeer duidelijk dat God recht heeft de zondaar en overtreder eeuwig te straffen, de zondaar daarentegen kan geen recht aanwijzen waarom God hem opnieuw in Zijn gemeenschap zou doen delen en zalig maken. Want hij heeft zich moedwillig daarvan beroofd en zich door eigen schuld al Gods goederen onwaardig gemaakt⁴⁸. Gods Woord bevestigt uitdrukkelijk dat de straffen op de zonden na dit leven eeuwig zijn, Jes. 66: 24, Dan. 12: 2, Matth. 25: 41, 2 Thess. 1: 9; ja eeuwig zonder einde, van eeuwigheid tot eeuwigheid, Openb. 14: 11; 20: 10. *Hun worm* dat is de knagende worm van het geweten *zal* voor eeuwig *niet sterven* [9] Marc. 9: 44. Alle hoop is hun afgesneden om er ooit uit verlost te worden.

Deze belofte en bedreiging wordt het *werkverbond* genoemd. Hieronder verstaan wij een verdrag tussen God en Adam die naar Gods beeld geschapen en het hoofd was van het gehele menselijk geslacht. Als zodanig was aan hem het leven en de eeuwige gelukzaligheid beloofd als hij gehoorzaam naar deze wet en dit verbod zou leven en die in acht zou nemen. Zo was hij ook met de dood bedreigd als hij ze overtreden zou. Adam had

⁴⁷ Op de eeuwige duur van de straf komt Duitsch meerdere malen terug, waarschijnlijk ook uit reactie tegenover Joodse theorieën.

⁴⁸ H.C. vr. en a. 9.

ook in dit verdrag bewilligd en de eis aanvaard. Hij had als hoofd van het verbond en van het ganse menselijk geslacht ook het recht dit verbond voor zich en al z'n nakomelingen op te richten en aan te nemen evenals Abraham, Gen. 17: 7 en het volk van Israël, omdat het tot zijn en hun bestwil diende.

Hoe lang Adam in de heerlijke staat van zijn heiligheid volhard heeft, kunnen wij niet bepalen. Het is echter niet waarschijnlijk dat de schrikkelijke zondeval binnen korte tijd is voorgevallen. Want er waren daarvóór veel dingen met Adam geschied, die in zo'n korte tijd niet konden gebeuren.

De aard en de manier van de verleiding tot overtreding van het verbod beschrijft ons Mozes Gen. 3: 1-6. De verleider wordt een slang genoemd. Het was een natuurlijke slang die satan als verleidende geest, als een werktuig heeft misbruikt om Eva ten val te brengen; en Eva liet zich, bij afwezigheid van haar man met onderhandeling en samenspraak met deze slang in. Zij gaf [10] de zinnelijke begeerten de overhand en *ze nam van die vrucht en at*: en ze wenste dat deze daad nog door haar man zou worden goedgekeurd ook: Adam had moeten waken en bidden om niet in verzoeking te raken en het directe goddelijke bevel in deze gewichtige zaak af te wachten. Maar in plaats hiervan neigde hij z'n oor en luisterde naar Eva. Hij verbeeldde zich, daar de doodstraf niet terstond aan Eva ten uitvoer gebracht en voltrokken was, dat hij ook weinig gevaar liep. Hij liet zich overhalen en at ook van de vrucht en daardoor is alle ellende in de wereld begonnen.

Daar de Joden gewoon zijn de belangrijkste zaken slechts oppervlakkig te beschouwen, schijnt hun deze zaak zeer gering. Daarom moet ik hier een weinig uitweiden om aan te tonen hoe onuitsprekelijk en schrikkelijk groot deze overtreding geacht moet worden. Ja, dat het is alsof Adam zich onmiddellijk aan de Goddelijke majesteit heeft vergrepen.

1. Wegens de duidelijkheid van het verdrag. Want hoe duidelijker en ernstiger een wet wordt bekend gemaakt en bevolen, zoveel te zwaarder is ook de zonde van de overtreding van die wet. Nu, wat kan Adam verontschuldigen? Is het hem niet duidelijk bekend gemaakt? Is het hem niet genoeg ingescherpt? Is hij niet duidelijk gedreigd met de dood voor het geval van overtreding? Zijn dat geen beweegredenen genoeg om dit gebod zo nauwkeurig mogelijk in acht te nemen daar de hoogste beloning en de hoogste straf, namelijk leven en *dood, zegen en vloek*⁴⁹ tegenover elkaar staan?

2. Wegens de geringheid van de zaak. Hoe lichter en gemakkelijker een gebod onderhouden kan worden, zoveel te zwaarder en onverantwoordelijker is ook [11] de overtreding daarvan. Ach, had Adam dit gebod niet gemakkelijk kunnen gehoorzamen? Had hij geen voorrechten genoeg? Had hij niet het ganse Eden tot zijn woonplaats en het vrije genot van alle bomen daarin? Moest hij nu juist de lust van zijn vlees en die van de ogen met de vrucht van deze boom verzadigen?

3. Wegens zijn verbondenheid. Want hoe groter de verplichting is om aan de wetgever te gehoorzamen zoveel te zwaarder is ook de overtreding tegen hem. Nu vraag ik: Had Adam niet de grootst mogelijke verplichting tot gehoorzaamheid jegens God, z'n Schepper en Wetgever? Wegens zijn onmiddellijke oorsprong van Hem en wegens onnoemelijke en onschatbare weldaden en voorrechten die hij van Hem ontvangen had?⁵⁰

⁴⁹ Deut. 30: 19.

⁵⁰ Bij 2 en 3 denken we aan Lampes bespreking van vr. en a. 7 van de H.C.: Welke omstandigheden maakten deze zonde zwaarder? – II Dat het gebod zo gemakkelijk te houden was – III Dat de mens zoveel

Waarlijk, de zonde en overtreding van Adam was zeer groot, van welke zijde men ze ook beschouwt. En met de zonde alle ellende, alle plagen, ja de dood zelf in de wereld gebracht. O, treurige gevolgen.

Die gevolgen waren voor onze stamvader en verbondshoofd Adam: Ten eerste de afwijking en afscheiding van God, Jes. 59: 2. Hij bezat niet meer het beeld van God. Van de vrede met God was hij beroofd. Hij was geestelijk dood omdat hij van God als de fontein van alle licht en leven, van alle kennis en werkzaamheid ten goede was vervreemd. Hij was daartoe onbekwaam als ook onmachtig geworden. Zijn wil en de neigingen van zijn gemoed hielden over naar het boze. Tenslotte was het zwaarste gevolg de straf op de zonden.

Deze gevolgen beperken zich niet alleen tot Adam. Dit bederf door de zonde en haar gevolgen hebben zich in al z'n nakomelingen, in het hele menselijk geslacht voortgeplant. Ze waren immers leden die met dat [12] hoofd ten nauwste verbonden waren. Deze voortplanting wordt de erfzonde genoemd. Het gehele menselijk geslacht is nu naar zijn beeld geboren en niet naar het beeld van God. Adam gewon daarom kinderen naar zijn beeld, Gen. 5: 3.

Het gehele menselijk geslacht is dus zo schrikkelijk bedorven en op de gevaarlijke dwaalweg van de zonde oneindig ver van God vervreemd. Het is behept met heel wat anders, dat niet alleen tot het ware geluk niets kan helpen, maar integendeel zo schadelijk is als rook voor ogen. De één is behept met wellusten en ijdelheden van dit leven. Een ander heeft alleen maar zorg voor het vergankelijke. Weer een ander is er alleen maar op bedacht hoe hij iemand van eer en welvaart kan beroven en die tot z'n eigen voordeel gebruiken. Niemand is er die niet de gebreken van zijn naaste belachelijk weet voor te stellen en diens handelingen met een zwarte kool te tekenen. Maar aan zichzelf met z'n eigen gebreken denkt hij niet eens. Ze liggen in een geestelijke slaap en zekerheid helemaal ongevoelig terneer. Derhalve, zolang de zondaar in zulk een ellendige toestand is en blijft en de Heilige Geest niet komt aankloppen aan zijn verstokt hart en z'n geweten niet onrustig maakt en hij dus niet te zien krijgt hoe hij van nature een kind van het verderf en een voorwerp van Gods toorn is, zolang zal hij ook niet in verlegenheid uitroepen: *Wat moet ik doen opdat ik zalig worde*. Hij is immers heilig in z'n eigen verbeelding en denkt dat God in hem en z'n werken een welgevallen heeft. Hij zegt wel met een farizeeër: *Ik dank U dat ik niet ben zoals de andere mensen*, Luc. 18: 11, maar het wordt heel anders wanneer hij door God wordt geroepen en in z'n eigen geweten als de arme tollenaar overtuigd wordt dat hij een zondaar, een [13] overtreder, een oproermaker, een voorwerp van Gods toorn en van het verderf is. Dan ziet hij in dat hij onder de schrikkelijke vloek van God ligt en niet anders te verwachten heeft dan het eeuwig oordeel, het eeuwige gescheiden zijn van de gemeenschap met God, waard geworpen te worden in het eeuwige vuur. Dan ontwaakt de zondaar met de allergrootste benauwdheid uit zijn zondeslaap en roept in de grootste verlegenheid: *Ach, wat zal ik doen opdat ik zalig word? O God wees mij zondaar (of zonderes) genadig*⁵¹.

Over de middelen⁵² waardoor de zondaar geroepen wordt, zal ik niet uitvoerig zijn. Ik zal daarover in korte woorden het volgende zeggen: Gods Geest gebruikt het geopenbaarde

weldaden ontvangen had (*Melk der W.*, p. 19).

⁵¹ Luc. 18: 13.

⁵² Over de genademiddelen schrijft Duijtsch in zijn *Eenvoudig antwoord*, zie hierover III.

Woord van God bij de roeping van de zondaar. Niet alsof de Heere in Zijn onbeperkte vrijmacht geen kracht had om de zondaars [op een andere manier] in hun geweten te overtuigen en uit hun verderf te rukken. Dat zij verre. God is machtig. Hij is vrij in al Zijn werken. Hij is aan geen middelen gebonden als het nodig is de zondaar onmiddellijk te overtuigen en van een Saulus een Paulus te maken. Doch God gebruikt Zijn Woord als een gepast middel om de zondaar op een redelijke wijze te overtuigen en tot Zijn eeuwige zaligheid te onderrichten. Woord en Geest worden ter bereiking van dit doel samengevoegd, Hagg. 2: 5 en 6; Jes. 59: 21. Dit geopenbaarde Woord van God behelst *wet en evangelie*. De wet stelt de zondaar voor ogen de grootte van zijn onmacht en ellende en toont hem het gevaar waarin hij is, Rom. 7: 7. Maar het evangelie toont aan de zondaar het enige middel, waardoor hij wederom tot God kan komen en hoe hij weer in Zijn gemeenschap aan- en opgenomen kan [14] worden, Joh. 3: 16, 36; Hand. 4: 12, Rom. 3: 24. Het gebruikt de sterkste beweegredenen om de zondaar te overtuigen en te overreden zulke nodigheden aan te nemen. Nu eens door de zondaar zijn toestand onder het oog te brengen of het gevaar, waarin hij zich bevindt. Dan weer door de zondaar de onbeschrijfelijke weldaden te tonen die in de zalige gemeenschap met God te vinden zijn. Een andere maal door de zondaar de ontferming van God te laten zien, hoe Hij met de zondaar bewogen is.

[Maar niet alleen roept en overtuigt God de zondaars door Zijn geschréven Woord.] Hij doet dat soms ook door de prediking van het evangelie, Rom. 10: 17. Zo wordt in Hand. 16: 14 en 15 melding gemaakt van ene *Lydia, die hoorde* (namelijk de prediking van Paulus), *van wie de Heere het hart opende* enz. Zo werden drieduizend Joden op één dag door de prediking van Petrus overtuigd: *Zij werden verslagen in het hart en. zeiden tot Petrus en de andere apostelen: Wat zullen we doen mannenbroeders?* Hand. 2: 37, 41. Iets dergelijks geschiedde door zijn tweede predicatie: *en velen van degenen die het Woord gehoord hadden, werden gelovig en het getal der mannen werd ongeveer vijfduizend*, Hand. 4: 4. En door de prediking van het evangelie te Antiochië, Hand. 11: 20, 21. Daarbij moet dan noodzakelijk de werking van de Heilige Geest komen die het uitwendige woord krachtig moet maken aan de harten van de mensen, Gal. 5: 22, Ef. 1: 13. Hij moet ons verstand verlichten, opdat het een levende kennis krijgt van die waarheden die tot zaligheid geweten en geloofd moeten worden, 2 Cor. 4: 6; Ef. 1: 17-19. Daardoor leert de mens zijn toestand en de afgronden van zijn ellende recht inzien en wordt zo overtuigd van het middel dat God ter begenadiging heeft ingesteld. Maar omdat de geheel en al bedorven wil zich van nature van alle goed afwendt en alle kwaad begeert en zich daartoe gedreven voelt, daarom moet ook noodzakelijk een geheel andere neiging [15] in de wil van de mens, door de werking van de Heilige Geest geschapen worden. Hierdoor wordt de zondaar bewogen een geheel ander besluit te nemen: hij begint met ernst en ijver aan het heil van zijn ziel en aan de verandering van zijn toestand te denken. Ook gebruikt God soms⁵³ uiterlijke middelen, namelijk kruis en wederwaardigheden, om

⁵³ Het woord "soms" doet hier wat eigenaardig aan. Duijtsch is wel eens beschuldigd van een zeker spiritualisme. O.i. ten onrechte. Hij rekent wel met de mogelijkheid van een on-middel-lijk geroepen worden, "als het nodig is" zie hiervóór, maar de regel is toch dat God werkt door Zijn Geest en Woord. We denken in dit verband aan hetgeen mr. H.J. Koenen schrijft in zijn werk *Geschiedenis der Joden in Nederland*, Utrecht 1843, p. 268 "Opmerkelijk is het dat, niettegenstaande de loffelijke pogingen, door de Kerk in al die tijd aangewend, om de Joden door overtuiging tot bekering te brengen, de merkwaardige proeven eener ware bekeering tot Christus doorgaans door eene meer onmiddellijke werking van Gods

de verstokte zondaar uit zijn zondeslaap te wekken. Manasse wilde, nadat het Woord van God tot hem gesproken was, daaraan geen gehoor geven, 2 Kron. 33: 10. Maar toen de roede van God over hem kwam en hij door de koning van Assyrië gevankelijk in ketenen werd weggevoerd naar Babel en daar zeer in angst zat, *vernederde hij zich zeer* voor de God van zijn vaders en *erkende dat de Heere God is*, 2 Kron. 33: 12, 13. Zo werkt de Heere door verschillende middelen om de zondaar op te wekken en te overtuigen. Wij hebben hiervan een nadrukkelijk voorbeeld in de gevangenenbewaarder. Hij nam Paulus en Silas en wierp hen in de binnenste gevangenis, zonder medelijden en met het grootste genoegen en welgevallen. De binnenste gevangenis was de ergste en meest afschuwelijke. *Bovendien sloot hij hun voeten in het blok*. Daartoe had hij geenszins opdracht. Dit hield slechts in dat hij hen zorgvuldig bewaken zou. Had hij de deuren niet met goede sloten en wachters kunnen voorzien om hen te bewaken zonder dat hij hen in de binnenste kerker wierp en hun voeten in het blok sloot? Hij moet in z'n hart er een bijzonder behagen in gehad hebben om de dienaren en verkondigers van Christus te pijnigen en te bespotten. [16] En laten we nu letten op het gedrag van Paulus en Silas in deze omstandigheden: *En omtrent middernacht baden Paulus en Silas en zongen Gode lofgezangen*. Ze bleven moed houden en vertrouwden op de almachtige God: dat Hij machtig was hen uit deze gevangenis te redden. *Ja, ze loofden God*. Ze zongen God lofzangen, omdat ze waardig geacht waren smaad te lijden om Christus' wil, Hand. 5: 41. Ze deden dat met luide stem *en de gevangenen hoorden naar hen*. De gevangenenbewaarder had hun voeten wel kunnen binden en in het blok kunnen sluiten, maar de macht om hun mond te sluiten ontbrak hem. Die kon hij niet beletten om te bidden tot de Almachtige en met luide stem onder het kruis lofzangen te zingen. O gevangenenbewaarder, wat zal in die tijd uw boos en verstokt hart vervuld geweest zijn met bitterheid en verdriet, ergernis en smart, door zo'n onaangename stem die lofzangen zong, van Paulus en Silas te horen⁵⁴. U had gedacht dat u zou genieten van het horen van hun jammerklachten. Hebt u zich niet geschaamd? Och ja, (en zo worden nog heden allen in hun boze voornemens en ijdele gedachten beschaamd als ze zien en ondervinden dat ze daarmee niets doen kunnen.) De trouwe en almachtige God bevestigt hier door een teken dat Hij het gebed van Zijn knechten verhoorde en bewijst tegelijk Zijn almacht: *En daar geschiedde plotseling een grote aardbeving zodat de fundamenten van de kerker bewogen werden en terstond werden alle deuren geopend en de boeien werden los*. Niet dat ze door mensenhanden werden losgemaakt, o nee, maar door de goddelijke almacht zelf, zoals in Hand. 5: 19 en 12: 7 (ik denk dat God door dit wonderwerk aan Paulus en Silas heeft geopenbaard [17] en afgebeeld, dat hier nog een ander wonderwerk mee verbonden zou zijn, namelijk dat het boze en versteende hart van de gevangenenbewaarder plotseling en onverwacht geschud en bewogen zou worden: dat de ijzeren en koperen deuren van zijn hart zouden worden opengedaan en hij van de boeien van de satan, waarmee hij gebonden was, zou losgemaakt worden. Hij zou overtuigd en losgemaakt worden van zijn zondeslaap. Daarom begeerden zij ook niet te ontvluchten, hoewel de deuren geopend en de boeien los waren, want ze wisten en hoopten dat ze hier nog wat te doen hadden.) *En de*

genade geschied zijn, - de bekering van Zijn eigen volk schijnt de Heere maar bijzonder aan Zichzelf te hebben voorgehouden." Koenen noemt dan ook als voorbeeld de roeping van Duijtsch. Op Duijtsch' eigen verdediging tegen de beschuldiging van spiritualisme komen we in het volgende hoofdstuk terug, zie p. 118 v.v.

⁵⁴ Duijtsch stelt bepaalde geschiedenissen vaak zeer levendig voor. Zo ook deze.

gevangenebewaarder, wakker geworden, zag de deuren der gevangenis geopend, trok zijn zwaard en zou zich zelf omgebracht hebben in de mening dat de gevangenen ontvlucht waren. De gevangenebewaarder beseft dat hij een man des doods is. Maar om een bittere en schrikkelijke dood te ontwijken, wil hij zich zelf vermoorden. (Is het [ook] niet zo bij een arme zondaar, als hij uit zijn zondeslaap met sidderen en beven ontwaakt en in z'n geweten overtuigd wordt dat hij de eeuwige dood te verwachten heeft, dat hij ligt onder de vloek en de eeuwige toorn van God? Ach, wat is er anders te vinden bij hem dan angst, schrik en wanhoop? Is dit niet zo? Als God hem niet bewaarde, zou hij in navolging van Judas z'n troost en rust in een stikdonker graf zoeken.) *Maar Paulus riep met een grote stem: Doe uzelf geen kwaad, want wij zijn allen hier.* Paulus wil hem te kennen geven dat de Heere zulks aan hem had geopenbaard en dat hij zijn gedachten en voornemens wel wist, namelijk dat hij zichzelf wilde vermoorden omdat hij zich verbeeldde: de gevangenen zijn gevloden. Paulus riep overluid met grote stem opdat hij het zou horen: *Doe uzelf geen kwaad want [18] wij zijn allen hier.* Niet alleen zijn wij, ik en Silas hier, maar de andere gevangenen ook nog. U hebt u daar dus geen zorgen over te maken. Want wij zijn allen hier. O, wat een donderslagen moeten deze woorden in het hart van de gevangenebewaarder zijn geweest! Toen hij ondervond dat ze hem de waarheid gezegd hadden, kon hij toen niet heel makkelijk daaruit besluiten: God moet hun zulks geopenbaard hebben? Hoe zouden zij anders mijn gedachten kunnen weten en mijn voornemens en wel in 't bijzonder dat ik mijzelf wilde vermoorden? Ja, ze moeten waarlijk knechten en gezanten van God zijn. *die de weg der zaligheid verkondigen.* O wat heeft hij niet beschaamd moeten zijn over deze trouwe toeroep en waarschuwing van Paulus. Had hij niet verdiend dat ze hem z'n boze wil aan zich zelf hadden laten volbrengen? O wat heeft z'n geweten in hem niet een knagende worm moeten zijn, daar hij hen boven z'n opdracht zo veracht en gepijnigd had: hij had hen geworpen in de binnenste kerker en hun voeten bovendien nog in het blok gezet. Maar wat volgt in vers 29? *En toen hij licht geëist had, sprong hij naar binnen en beefde zeer en hij viel aan de voeten van Paulus en Silas neer.* Het is goed te begrijpen dat hij, onuitsprekelijk verschrikt en benauwd, een licht van één van zijn dienaren geëist heeft. Want hij wilde met z'n eigen ogen zien [19] dat alle gevangenen er nog waren, dat er niet één ontbrak. Troost en vrees, geloof en ongeloof waren bij hem nog met elkaar vermengd. Is het niet evenzo bij een arme ziel? Als ze uit haar zondeslaap gewekt is maar het ware licht van de zon der gerechtigheid nog niet in haar straalt en haar in de zekerheid stelt, is er dan in haar niet eveneens troost en vrees, geloof en ongeloof? Hoe wil ze dan niet alles beredeneren enz. Want wegens zijn grote begeerte [naar zekerheid] wachtte de gevangenebewaarder niet, maar *hij sprong naar binnen en beefde en viel aan de voeten van Paulus en Silas.* O wonderlijke verandering en vernedering. Hij had eerst hun voeten in het blok gezet en nu valt hij neer voor hun voeten. Eerst wierp hij hen in de binnenste kerker en nu werpt hij zich zelf neer. Hij bracht hen naar buiten en zei: *(Lieve) heren, wat moet ik doen om zalig te worden?* Hij laat ze niet zitten in de treurige donkere kerker, maar hij leidt hen naar buiten uit de gevangenis en zei: *Lieve⁵⁵ heren.* Dit was een aangename titel. Tevoren waren zij arme gevangenen die gekastijd werden, vers 22. Maar nu zijn ze in zijn ogen heren en nog wel *lieve heren.* Hij onderwerpt zich aan hun advies om dat te gehoorzamen, zoals een knecht aan zijn heer wanneer hij in grote benauwdheid en verlegenheid is en door diens raadgeving geholpen en gered denkt te worden. Zijn

⁵⁵ Het woord "lieve" ontbreekt in de grondtekst. Maar Duijtsch kende toen nog geen Grieks.

vraag was: *Lieve heren wat moet ik doen opdat ik zalig word?*

Dit wonderwerk en deze schrik zijn het middel geweest om deze allergewichtigste vraag te stellen in de grootste verlegenheid. Hij hield zich niet op met velerlei beleefdheden om Paulus en Silas z'n verontschuldiging aan te bieden voor de hun aangedane mishandelingen: of ze hem toch vergeven wilden de schrikkelijke verach-[20]ting hun aangedaan. Ach nee, daarmee houdt hij zich niet op. Dat was voor hem ook niet nodig. Het was hem immers bekend en hij troostte er zich mee dat voor Paulus zo'n verachting niet zo vreemd, niet zo verdrietig was. Hij dacht dat Paulus zich slechts te herinneren had welk een vijand hij zelf voor zijn roeping, voor zijn bekering was. Hoe verschrikkelijk had hij zelf allen die Christus beleden gehaat. Als hij gekund had, had hij ze met de adem van zijn mond willen vernietigen. Had hij geen behagen gehad in de dood van Stefanus? Vervolgde hij niet de gemeente? Dacht hij niet God daarmee een bijzondere dienst te doen? Zelf een Jood, deed hij dit zijn broeders aan. Daarom kan Paulus dit alles uit eigen ervaring weten dat de mens van nature vijandig is en zich verheugt als hij zijn innerlijke haat maar kan uitvoeren. Ach, waarom zou ik, die een heiden ben en een natuurlijke vijand van de Joden, beter zijn dan een ander? Waarom zou hij mij mijn haat, die ik tegen hem botgevierd heb, zo kwalijk nemen zonder aan zichzelf te denken om te bedenken dat alle mensen van nature zo zijn. Daarom houdt hij zich niet op met deze verontschuldigen-gen. Hij spreekt er met geen woord van. Hij was op dit punt wel getroost. Maar daar hij door God overtuigd was, dat hij een kind des toorns en van het verderf was, drukten hem z'n zonden waarmee hij tegen de allerhoogste God had overtreden. Hij kon zich daarom niet anders dan de eeuwige verdoemenis voorstellen terwijl het hem te doen was om zijn eeuwige zaligheid. Daarom vroeg hij met korte woorden: *Wat moet ik doen om zalig te worden?* Wat [21] moet ik doen om de verdiende eeuwige straf te ontvlieden, vergeving van zonden te krijgen en het eeuwige heil deelachtig te worden?

Maar al wordt de mens overtuigd dat hij een zondaar is, toch is zijn natuur bij dit alles nog zo bedorven en vergiftigd, dat hij zich inbeeldt de beledigde God met z'n goede werken te kunnen bevredigen en zijn zaligheid daardoor te verkrijgen. De mens is een hoogmoedig schepsel. Hij is zeer geneigd zichzelf te prijzen en op z'n ingebeeelde, beoedelde en onreine werken de zaligheid te bouwen. (Het farizeese zuurdeeg is nog begraven in het hart.) Daarom vroeg hij: *Wat moet ik doen om zalig te worden?* Hij wil nog graag door z'n eigen gerechtigheid zalig worden. Al werden de Joden door de prediking van Petrus overtuigd en ging het hun door het hart, toch vroegen ze met dezelfde woorden: *Wat zullen we doen, mannenbroeders?* Hand. 2: 37. Ja, zelfs Paulus vroeg en zei: *Heere, wat wilt U dat ik doen zal?*

Deze verdorvenheid en verkeerdheid is bij alle mensen te vinden, dat zij graag door hun eigen goede werken of zelf gekozen straffen en kastijdingen de zaligheid deelachtig willen worden. Hier zou ik zeer breed over kunnen uitweiden wegens de onmogelijkheid die er is om zo de vertoornde God te verzoenen en nog veel minder daardoor zalig te worden. Doch ik zal deze stof slechts met de vinger aanraken en zeggen dat wij zeker onmachtig zijn uit ons zelf God welbehagelijke goede werken te doen, daar immers onze natuur tot het boze geneigd is: al ons bedenken is boos van onze jeugd aan, Gen. 6: 5; *wij worden in zonden ontvangen en geboren*, Ps. 51: 7; *niet één is er die goed doet*, zoals Jeremia zegt, hoofdstuk 6: 28 en Ps. 14: 3.

Maar er is meer. [22] Gesteld dat het [toch nog] in ons vermogen was goed te doen

(hetgeen evenwel niet het geval is) dan is het echter onmogelijk daarmee de vertoornde God te verzoenen en nog minder onze zaligheid te verkrijgen. Want al oefende de mens boetvaardigheid en had hij berouw over zijn zonden, dan is dat alleen uit vrees voor de straf en niet uit een ware liefde tot God. De begeerte tot het boze blijft toch verborgen in het hart en hij behoudt de geneigdheid daartoe. En al verbeterde de mens zijn leven in alles, zo deed hij nochtans niet anders dan datgene waartoe hij voor het heden verplicht is. En dat is geen toereikend middel om de [gedane] zonden uit te delgen en de verdiende straf daarmee te betalen. Want is de mens tot beoefening van de werken van liefde en barmhartigheid niet verplicht, ook als hij geen enkele zonde bedreven heeft? Zo doet hij bijgevolg niets dan zijn schuldige plicht. Hoe zou dan daardoor aan de strafeisende gerechtigheid van God voldaan kunnen worden? ja, al wilde een mens z'n eigen lichaam kastijden met vasten, een haren zak op z'n naakte lichaam dragen, zich dagelijks in 't [koude] water baden en reinigen⁵⁶, dat alles is volstrekt geen toereikend middel om daardoor de eeuwige straf, die hij verdiend heeft, te boeten en de beledigde God daardoor te bevredigen. Want daar is geen evenredigheid tussen deze dingen en de welverdiende eeuwige straf van de zondaar. Toch wil de mens nog graag door z'n eigen werken en schijngerechtigheid zalig worden.

⁵⁶ Zoals Duijtsch zelf gedaan heeft.

[*Geloof in de Heere Jezus en gij zult zalig worden.* Hand. 16: 31]

De gevangenevrou vroeg dan: *Lieve heren, wat moet ik doen opdat ik zalig worde?* Zijn gedachte [23] en verkeerde verwachting was dat ze hem een farizees of rabbijnse teschoeba, bekeering of boetvaardigheid zouden opleggen: dat hij zich zou laten besnijden, dat hij moest vasten, bidden, aalmoezen geven, een zak dragen, zich in 't water baden, zich reinigen, op de drempel van de synagoge liggen om zich met voeten te laten treden enz. Maar Paulus en Silas gaven hem een geheel ander antwoord. Ze zeiden: *geloof in de Heere Jezus en gij zult zalig worden, gij en geheel uw huis*, vers 31. Ze drukten zich met deze weinige woorden zo krachtig uit, alsof ze een gehele predicatie gehouden hebben: Wij kunnen wel zien (door de onuitsprekelijke verandering en vernedering die er deze nacht bij u heeft plaats gehad) dat u van uw zonden overtuigd en door God geroepen bent, ja, dat in u ook een rechte ernst en begeerte heerst om zalig te worden. Maar u zegt: Wat zal ik doen opdat ik zalig word, ach, arme zondaar, wat zou u, wat kunt u doen! Ach niets! ja, ik Paulus moet zèlf bekennen: *hetgeen ik doe, dat ken ik niet: want hetgeen ik wil, dat doe ik niet, maar hetgeen ik haat, dat doe ik*, Rom. 7: 15. De oorzaak daarvan is de nog aanklevende zonde en vleselijkheid in mij: *ik doe dit nu niet meer, maar de zonde die in mij woont*. Mijn bedorven neigingen brengen mij er vaak toe om iets te doen dat tegen het oordeel van mijn verstand en de keuze van mijn wil is en dat komt door de zonde die nog in mij is overgebleven: *want ik weet dat in mij, dat is in mijn vlees, geen goed woont: want het willen is wel bij mij, maar het goede te doen, vind ik niet*⁵⁷. Ik weet dat, indien ik mij naar mijn bedorven natuurlijke staat beoordeel, er bij mij geen ware [24] en geestelijke goedheid is. De wil, het voornemen ten goede, het verlangen er naar is wel bij mij, maar het ontbreekt mij aan bekwaamheid om het te allen tijd op een God welbehaaglijke wijze te volbrengen. Ach, het is alles maar stukwerk en onvolkomen: een flauwe druif kan geen sterke wijn geven: *het goede dat ik wil, dat doe ik niet: maar het kwade, dat ik niet wil, dat doe ik*, enz⁵⁸.

Daarom, arme mens, die pas uit uw zondeslaap bent gewekt, wat kunt u doen? Hoe meer u van uw ellendige toestand overtuigd zult worden, des te meer zult u gewaar worden en ondervinden uw onmacht en onbekwaamheid tot alle goed: onze eigen gerechtigheid en verdiensten kunnen ons niet zalig maken. *Maar wij geloven door de genade van onze Heere Jezus Christus zalig te worden*, Hand. 15: 11. Dat heeft onze Heere en Meester zelf geleerd: *Die in de Zoon gelooft, heeft het eeuwige leven*, Joh. 3: 36. *Die ons heeft zalig gemaakt en geroepen met een heilige roeping, niet naar onze werken, maar naar Zijn eigen voornemen en genade, die ons gegeven is in Christus Jezus voor de tijden der eeuwen*, 2 Tim. 1 9. En is het uit genade, dan is het niet uit de werken: *anders is de genade geen genade meer*, Rom 11: 6. Het is onverdiende barmhartigheid, indien een mens door Christus in gemeenschap met God wordt aan-[25] en opgenomen. En zulks is door God in Zijn eeuwige raad besloten eer de grond van de wereld gelegd was, Ef. 1: 4, en 5. Daarom kunnen wij u geen betere raad geven dan deze: *Geloof in de Heere Jezus Christus en gij zult zalig worden, gij en uw gehele huis*. Geloof in Jezus de Nazarener, de gekruisigde dat Hij de Heere, de JEHOVAH is⁵⁹; dat Hij is de Verlosser, de Maschiach

⁵⁷ Rom. 7: 18.

⁵⁸ Rom. 7: 19.

⁵⁹ Merkwaardig is dat ook de Christen-Jood Iz. da Costa dit zo beklemtoonde. Hij schreef zelfs een boek

(of Messias) Die in de wereld gekomen is om zondaren zalig te maken, die in Hem geloven. In 't kort, met één woord: *Geloof in Jezus Christus, dat Hij is de eniggeboren Zoon van de Vader (en onze Heere) Die ontvangen is van de Heilige Geest, geboren uit de maagd Maria, Die geleden heeft onder Pontius Pilatus, gekruisigd, gestorven en begraven, nedergedaald ter helle, ten derden dage wederom opgestaan van de doden, opgevaren ten hemel, zittende ter rechterhand Gods, de almachtige Vader, vanwaar Hij weder komen zal om te oordelen. de levenden en de doden.*

[En zij spraken tot hem het Woord des Heeren]

Denk echter niet, aldus Paulus en Silas, dat u dit moet geloven enkel omdat wij u dit zeggen, maar dit alles is gegrond op het Woord van God, dat Mozes en de profeten te voren door de Geest van God gesproken hebben en dat nu Zijn vervulling heeft gekregen. Daarom luidt vers 32: *en zij spraken tot hem het Woord des Heeren* enz. Dat is: ze predikten hem het evangelie, hoe de zondaar met de ware, rechtvaardige en heilige God verzoend en weer tot Zijn gemeenschap gebracht kan worden. Buiten twijfel hebben ze hem eerst onderricht uit [26] het Woord van God over de grote verborgenheid van de heilige Drieëenheid, waarvan de korte inhoud is: dat God een enig God is; dat Deze naar Zijn Wezen enige God naar Zijn personen niet minder een Drieëinig God is; dat de mens een zondaar is; dat Jezus, de eeuwige Zoon van God, volgens het eeuwig raadsbesluit in de tijd de menselijke natuur heeft aangenomen, gehoorzaam is geweest, geleerd en wonderwerken heeft gedaan, in de plaats van zondaren geleden heeft naar ziel en lichaam, gekruisigd is etc. Want dit is het allerge wichtigste stuk, waarop alles aankomt. Hoe zou hij anders geloven dat Jezus de Heere de Jehovah is? Hoe zou hij kunnen geloven dat JEZUS de eniggeboren Zoon van de Vader is?

De waarheid van deze grote verborgenheid is uit het Woord van God te bewijzen.

Er is een meerderheid van personen in het goddelijk wezen omdat aan God zulke namen worden gegeven die een meerder getal dan één uitdrukken. Jes. 54: 5 *Want Uw Maker zijn uw mannen*⁶⁰, *HEERE der heerscharen is Zijn naam.* Jozua 24: 19. *Toen zei Jozua tot het volk: Gij zult de HEERE niet kunnen dienen, want Hij is een heilig God.* Ook spreekt God dikwijls van Zichzelf in het meervoud. Gen. 1: 26 *God zei: Laat ons mensen maken naar Ons beeld, naar Onze gelijkenis.* [27] Gen. 3: 22 *Toen zeide de Heere God: Ziet, de mens is geworden als Onzer één, kennende het goed en het kwaad.* God wordt bovendien op sommige plaatsen in zekere zin van God onderscheiden, Gen. 19: 24, *Toen deed de HEERE zwavel en vuur over Sodom en Gomorra regenen van de HEERE uit de hemel.* Verder Ps. 110, Joh. 1: 1, Ex.3: 2-6.

Deze Personen zijn drie in getal. Jes. 61: 1: *De Geest des Heeren HEEREN is op Mij*

Jehovah-Jezus.

⁶⁰ Zowel "mannen" als ook "heilig" in de hierna genoemde tekst staat in de Hebreeuwse bijbel in het meervoud. Duijtsch ziet evenals de kanttekenaren van de Statenvertaling hierin een aanwijzing van de heilige Drieëenheid. Ditzelfde geldt van het "Ons" in de verderop geciteerde teksten.

Vgl. Lampe *Inl.* hoofstuk III, vr. en a. 4, p. 11v. Waarmede kan men bewijzen dat er een meerderheid van personen in Gods wezen is? Omdat aan God verschillende namen gegeven worden die een meerder getal uitdrukken, zoals: levende ELOHIM Jer 10: 10; - Scheppers en mannen, Jes. 54 5. (Ook omdat God dikwijls wel uitdrukkelijk van God wordt onderscheiden, Gen. 19: 14. (N.B. Lampe zegt "dikwijls", Duijtsch: "op sommige plaatsen".)

omdat de HEERE Mij gezalfd heeft om een blijde boodschap te brengen aan de zachtmoedigen enz. Jes. 48: 16, Nadert tot Mij, hoort dit: Ik heb van het begin af niet in het verborgen gesproken, maar van de tijd af dat het geschied is ben Ik daar; en nu, de Heere HEERE en Zijn Geest, heeft Mij gezonden. Jes. 63: 9, 10, In al hun benauwdheid was Hij benauwd en de Engel Zijns aangezichts heeft ze behouden. Door Zijn liefde en genade heeft Hij ze verlost. Hij nam ze op en droeg ze al de dagen van ouds. Maar ze zijn weerspannig geworden en hebben Zijn Heilige Geest smarten aangedaan. Num. 6: 24-26 (in deze zegen wordt driemaal de naam JEHOVAH GENOEMD.) Joh. 14: 16, 17; 15: 26; 16: 14, 15; Matth. 3: 16, 17; 28: 19; 2 Cor. 13: 13; 1 Joh. 5: 7.

Deze Personen zijn eveneens op zekere manier onderscheiden: Joh. 5: 31, 32; [28] 14: 16 *Ik zal de Vader bidden en Hij zal u een andere Trooster geven enz.*

De eerste Persoon wordt aangeduid als Degene Die de grond van het bestaan van de tweede Persoon in Zich heeft, Ps. 2: 7, *Ik zal van het besluit verhalen: De HEERE heeft tot Mij gezegd: Gij zijt Mijn Zoon, heden heb Ik U gegenereerd.* Zie ook Joh. 5: 26; 15: 26. Juist dit onderscheid wordt door de persoonlijke namen aangetoond: De eerste Persoon wordt ten aanzien van de tweede Vader genoemd. Matth. 28: 19; Joh. 15: 16, 17. De oorzaak daarvan is deze: Omdat de eerste Persoon de grond van het zijn van de tweede in zich heeft en omdat de tweede Persoon Zich ten opzichte van de eerste in het gehele genadewerk als een gehoorzame en onderdanige Zoon betoont.

Dat de Zoon van de Vader onderscheiden is, blijkt uit Matth. 11: 27, *Alle dingen zijn Mij overgegeven door Mijn Vader: en niemand kent de Zoon dan de Vader en niemand kent de Vader dan de Zoon en aan wie de Zoon het wil openbaren.*

De derde Persoon wordt de Heilige Geest genoemd, Gen. 1: 2; Ps. 33: 6; Job 33: 4, De Geest van God heeft mij gemaakt en de adem van de Almachtige heeft mij levend gemaakt. Joh. 15: 26. Toch is er maar een enig goddelijk wezen, 1 Joh. 5: 7. *Drie zijn er die getuigen in de hemel, de Vader, het Woord en de Heilige Geest en deze Drie zijn één.* Deut. 6: 4, *Hoor, Israël, de HEERE onze God, is een enig HEERE.*

Om nu te bewijzen dat deze drie Personen alle de ware God zijn.

Aan de **Godheid van de Vader** [29] is geen twijfel. Die is kenbaar uit de hele natuur. Ik zeg: uit het verstand en uit de natuur moet men wel overreed worden dat er een God is. Onder het woord God verstaan wij een allerhoogste volmaakte Geest, Die uit Zichzelf bestaat, Die het heelal geschapen heeft, het onderhoudt en regeert. We vinden de bewijzen daarvan in onszelf, namelijk in ons verstand, geweten en gehele wezen. We vinden eveneens gronden van Gods kenbaarheid buiten ons in de beschouwing van alle schepselen, hun welgepaste orde en de wijsheid waarmee ze geregeerd worden⁶¹.

Over dit alles kan ik niet verder uitweiden. We hebben alleen maar met aandacht naar ons eigen lichaam te kijken, zowel naar de uitwendige gedaante ervan als naar de gesteldheid van de leden. Of acht te geven op de wonderbare gewaarwording van de uitwendige zintuigen of de innerlijke werking of beweging van alle delen. Dit alles kan onmogelijk van hier of daar toevallig zijn, maar moet een zeer wijze oorsprong hebben, die zulke

⁶¹ Vgl. Lampe *Inl.* hoofdstuk II, vr. en a. 2, p. 6: Waaruit leren wij de waarheid dat er een God is? Uit het licht der natuur zelf, dat ons dit zowel in ons als buiten ons genoegzaam openbaart. Vr. en a. 3 p. 7. Welk bewijs hebben wij in ons van de Godheid? 1. In ons verstand - 3. In ons geweten - 4. In ons lichaam "een ordentelijke beweging". - Vr. en a. 7: Welke bewijzen van de Godheid hebben wij buiten ons in de schepselen? Hun aanwezen, beweging en orde.

krachten aan de natuur gegeven heeft waardoor een zo kunstig lichaam uit haar kon ontstaan. Slaan wij het overige gade dat onze aardbodem geeft, dan worden wij overtuigd dat de aarde vol is van de goedheid van de Heere. Wij vinden alles wat tot de onderhouding van de mens nodig is en dat dit alles zeer wijs is ingesteld. Wenden wij onze ogen omhoog, dan blijkt ons de onmetelijke grootte van de hemel, de ontelbare menigte van de sterren, hun orde en beweging een nadrukkelijk getuigenis van de goedheid, wijsheid en almacht van de Schepper. Ja, als men zou denken dat dit alles zo geschiedt krachtens de natuurwetten; dat dit alles noodzakelijk zo is omdat de natuur zo en niet anders werken kan; dan vraag ik [30]: wie heeft de krachten ter beweging in de natuur gelegd? Wie maakt dat al deze werkingen, die naar hun eigen aard niets met elkaar gemeen hebben, zo met elkaar harmoniëren? Hoe is het mogelijk dat bij zo'n ontzaglijke menigte van dingen alles maar toevallig overeen zou stemmen?

Beschouwen we het menselijk geslacht in heel z'n omvang, de lichamen, de gezichten, de stemgeluiden, de verschillende handschriften — moet men dan niet overtuigd worden van een wijze Schepper en Regeerder, Die alles zo beschikt als het tot onderhouding van het menselijk lichaam het nuttigste en nodigste is? Als we acht willen geven op de eerste oorsprong van alle dingen die hier op de aardbodem zijn, dan zal men moeten toestaan dat dit alles een begin gehad heeft. We behoeven alleen maar het menselijk geslacht in ogenschouw te nemen. Het wordt van geslacht op geslacht voortgeplant, men kan de geslachten tellen. Ook al zijn het er duizenden en miljoenen geworden. En wat geteld kan worden, moet een begin hebben. Al is de reeks van getallen nog zo groot, toch moet ze bij één beginnen. Dus ook het menselijk geslacht.

Nu is de vraag: Had de eerste mens z'n grond of oorzaak van bestaan in zichzelf of moet men die in een ander wezen buiten hem zelf zoeken?

Het eerste is onmogelijk. Want hetgeen te voren niets was, kan ook zijn grond niet in zichzelf hebben. Dus moet men die bij een ander wezen buiten hem zoeken. Zo moet de eerste mens noodzakelijk z'n grond en oorsprong gehad hebben bij een almachtige Schepper, Die hem z'n wezen en leven gegeven heeft. Op dezelfde wijze [31] kunnen wij met betrekking tot alle schepselen op de gehele aardbodem besluiten dat ze niet van zichzelf, maar noodzakelijk van een Schepper hun wezen en bestaan moeten hebben. Zonder hierover verder uit te weiden, denk ik dat het genoeg is dat wij door redenering alleen al uit de beschouwing van de werken der natuur met recht besluiten kunnen dat er één God is. Die de Oorsprong, Schepper, Onderhouder en Regeerder van alle dingen is. De heidenen zelfs hebben daaraan niet getwijfeld, maar zijn er van overtuigd geweest dat er een God is Die alles heeft geschapen, zelfs zo, dat zij een onbekende God dienden. Hand. 17: 23, 24.

Wenden wij ons tot het Woord van des HEERE. Ieder blad dat wij daarin opslaan leert ons duidelijk en klaar dat God bestaat. We hebben gezegd dat aan de Godheid van de Vader niet is te twijfelen⁶².

Het komt er dus maar op aan de **Godheid van de Zoon** te bewijzen en die van de Heilige Geest. We kunnen dit zeer duidelijk doen uit Gods Woord, zowel uit het Oude als uit het

⁶² Duijtsch glijdt hier over de Vader-naam heen. Vgl. K. Barth. *K.D.* I, p. 411 v.v. Lampe merkt bij de naam Vader terecht op: Waarom wordt de ene persoon de Vader genoemd? Omdat Hij van eeuwigheid een Zoon op een Gode betamelijke wijze geteeld heeft, Spr. 8: 23-25, *Inl.*, hoofdst. III, vr. en a. 8: Zie ook het begin van antw. 26 van de H.C.

Nieuwe Testament. Want aan de Zoon en de Heilige Geest worden daarin evenals aan de Vader goddelijke namen, goddelijke eigenschappen en goddelijke werken toegekend. Ook goddelijke eer⁶³.

Aan de Zoon worden goddelijke namen gegeven: Jes. 9: 5 EEL GIBOR⁶⁴ sterke God; ADONAI Heere, Ps. 110: 5; ja, de naam van Jehovah Zelf, Jer 23: 6, die aan niemand anders gegeven kan worden, daar hij alleen aan God eigen is Jes. 42: 5, 8 *Alzo zegt God de HEERE die de hemelen geschapen heeft* [32] *Ik ben de HEERE, dat is Mijn naam en Mijn eer zal Ik aan geen ander geven* enz. Ook wordt in Jes 45: 25 aan de Messias, de Zoon van God de naam van JEHOVAH toegeschreven: *In de HEERE (Jehovah) zal gerechtvaardigd worden en zich beroemen het gehele zaad van Israël*, vgl. Rom. 14: 10, 11. Hij wordt ook duidelijk God genoemd, Joh. 1: 1, 20: 28, Rom. 9: 5, 1 Tim. 3: 16 *God is geopenbaard in het vlees* enz. 1 Joh. 5: 20 *Deze is de waarachtige God en het eeuwige leven*. Tevens worden aan de Zoon goddelijke eigenschappen toegeschreven, ze zijn genoeg te vinden, Jes. 9: 5 Hij is ONAFHANKELIJK Jes. 44: 6 *Zo zegt de HEERE de koning van Israël en zijn Verlosser de HEERE der heerscharen: Ik ben de eerste en behalve Mij is er geen God*, Openb. 1: 8 en Jes. 41: 4, Hij is EEUWIG, Jes. 9: 5, 6 *Een kind is ons geboren, een Zoon is ons gegeven en de heerschappij is op Zijn schouders; en men noemt Zijn naam Wonderlijk, Raad, sterke God, eeuwige Vader, Vrededorst. Aan de grootheid van deze heerschappij en van de vrede zal geen einde zijn op de troon van David en in zijn koninkrijk om dat te bevestigen en te sterken met gericht en met gerechtigheid van nu aan tot in eeuwigheid* enz. Col. 1: 15-17. Hij is ONVERANDERLIJK, Hebr. 1: 11, 12. Hij is OVERAL TEGENWOORDIG, Matth. 28: 20. Hij is ALWETEND, Joh. 2: 24, 25 *Maar Jezus Zelf vertrouwde hen Zichzelf niet toe, omdat Hij ze allen kende: en dat Hij niet van node had dat iemand getuigen zou van de mens omdat Hij Zelf wist wat in de mens was*, Joh. 21: 17; Openb. 2: 23, Jer. [33] 17: 10, Hij is ALMACHTIG Openb. 1: 8, Filip. 3: 21. Hem komt toe de goddelijke HEERLIJKHEID. Joh. 17: 5.

Ook worden aan de Zoon de goddelijke werken toegekend, die de Vader verricht, Joh. 5: 17, 19, 21. De SCHEPPING, Joh. 1: 2, 3 *Dit [het Woord] was in de beginne bij God, alle dingen zijn door hetzelfde gemaakt en zonder hetzelfde is geen ding gemaakt dat gemaakt is*, Ps. 33: 6, de ONDERHOUDING, Hebr. 1: 3. Vooral de uitvoering van het WERK VAN DE GENADE, Jes. 54: 5 *Want uw Maker is uw MAN, HEERE der heerscharen is Zijn naam; en de Heilige Israëls is uw Verlosser. Hij zal de God van de ganse aardbodem genoemd worden*, Hebr. 2: 15. De OPWEKKING VAN DE DODEN, Joh. 5: 28, 29; 11: 43, 44; de ZENDING VAN DE HEILIGE GEEST, Joh. 16: 7 en de VERGEVING VAN DE ZONDE, Matth. 9: 6. Aan Hem wordt ook de goddelijke eer in Gods Woord gegeven, Joh. 5: 23 *Opdat ze allen de Zoon eren gelijk ze de Vader eren; die de Zoon niet eert, eert ook de Vader niet, Die Hem gezonden heeft*, Filip. 2: 10, 11; vgl. Jes. 45: 23 en Openb. 5: 12-14 *Het Lam dat geslacht is, is waardig te ontvangen de kracht en rijkdom en wijsheid en sterkte en eer en heerlijkheid en dankzegging. En al het schepsel dat in de hemel is en op de aarde en onder de aarde en die op de zee zijn en alles wat daarin is hoorde ik zeggen: Hem Die op de troon zit en het Lam, zij de dankzegging en de eer en de*

⁶³ Lampe *Inl.* hoofdst. III, vr. en a. 6, p. 13 noemt als bewijs dat Vader, Zoon en Heilige Geest niet enkel namen zijn, maar drie onderscheiden personen hun eigenschappen, verschijningen, werkingen en namen.

⁶⁴ Het Hebreeuwse EEL (EL) of ELOHIM hebben de statenvertalers doorgaans weergegeven met God. GIBOR is sterk.

heerlijkheid en de kracht in alle eeuwigheid. En de vier dieren zeiden Amen. En de vierentwintig ouderlingen vielen neder en aanbaden Degene Die leeft in eeuwigheid. [34]. Evenzo kunnen wij de Godheid van de Heilige Geest duidelijk bewijzen. Hem worden in de Heilige Schrift goddelijke namen gegeven. Hij wordt GOD genoemd, Hand. 5: 4. Eveneens wordt Hem de naam JEHOVAH gegeven, Jes. 63: 14 *Gelijk een beest dat afdaalt in de valleien, heeft hem de Geest des HEEREN rust gegeven. Zo hebt Gij Uw volk geleid, opdat Gij U een heerlijke naam zou maken.* Jes. 11: 2 *En op Hem zal de Geest des HEEREN rusten: de Geest van wijsheid en van verstand, de Geest van raad en sterkte, de Geest van kennis en vrede des Heeren.* Jes. 14: 13 *Wie heeft de Geest des HEEREN bestuurd en wie heeft Hem als Zijn raadsman onderwezen?* Jes. 59: 19 *Als de vijand zal komen als een stroom, dan zal de Geest des Heeren de banier tegen hem oprichten.* Micha 3: 8 *Waarlijk ik ben vol van kracht van de Geest des HEEREN en vol van gericht en dapperheid om aan Jacob te verkondigen zijn overtredingen en aan Israël zijn zonden.* Zo wordt Hem ook gegeven de naam ADONAI JEHOVAH, Jes. 61: 1 *De Geest van de Heere HEERE is op mij enz.* en de naam ELOHIM, Gen. 1: 2 *De aarde nu was woest en ledig en de Geest van God zweefde over de wateren.* Eveneens de naam SCHADDAI, Job 32: 8 *Zeker de Geest die in de mens is en de inblazing van de Almachtige* [35] maakten hen verstandig. Samen met de naam EL, Job 33: 4.

De goddelijke eigenschappen worden bovendien aan de **Heilige Geest** toegeschreven, 1 Cor. 2: 10, 11; Ps. 139: 7; Hand. 5: 3, 4. Hij doet tevens goddelijke werken, Hij is de Schepper van alle dingen, Ps. 33: 6; Job 33: 4. Hij is de veroorzaker van het geestelijk leven Joh. 3: 5, 6; Rom. 8: 11, 13, 14. Hem komt ook toe de goddelijke eer, Matth. 12: 31, 32; 28: 19.

*Ze hebben hem het Woord des Heeren gesproken*⁶⁵. Ze hebben hem uit het Woord van God onderwezen: dat God wegens Zijn eigenschappen van heiligheid, gerechtigheid en waarheid noodzakelijk aan de zondaar zijn verdiende straf moet uitvoeren en Zijn onverzettelijke afkeer tegen de zonde aan de mensen tonen. Hij moet ook volgens Zijn waarheid vervullen wat Hij bedreigd heeft, Num. 23: 19 *God is geen man dat Hij liegen zou noch een mensenkind dat het Hem berouwen zou. Zou Hij het zeggen en niet doen? Spreken en niet volbrengen?* God kan, uit hoofde van Zijn straf-vorderende gerechtigheid Zich tegen de overtreders van Zijn wet onmogelijk onverschillig gedragen, maar Hij moet Zijn oneindige afkeer tegen de zonde laten blijken⁶⁶. Derhalve, één van deze twee moet geschieden: de straf moet, of aan de zondaar zelf voltrokken worden, of God moet Zijn oneindige afkeer tegen de zonde laten gevoelen aan een ander, die de plaats van de zondaren in kan nemen en hen zo met Hem verzoent.

Iemand zegt misschien: God is toch ook genadig en barmhartig; en de rechters hier op aarde [36] hebben al het recht de straf kwijt te schelden en genade te bewijzen; hoeveel te meer kan die grote, genadige en goedertieren God Die vol is van barmhartigheid de straf kwijt schelden.

[Inderdaad] dit is de grootste troost met betrekking tot het arme ellendige volk, m'n

⁶⁵ Nu volgt een korte samenvatting van de zondagen 4, 5 en 6 van de Heid. cat.

⁶⁶ Vgl. Lampe, *Melk der w.* p. 25 bij vr. en a. 10 v. d. H.C. Waaruit vloeit de noodzakelijkheid van de straf voort? I uit Gods heiligheid, waardoor Hij met geen zondaar gemeenschap kan hebben. II Uit Gods gerechtigheid, waardoor Hij Zijn haat tegen de zondaars tonen moet. Uit Gods waarheid, omdat de straf op de zonde in de wet geschreven staat. (N.B. Lampe spreekt van haat tegen de zondaar, Duijtsch van oneindige afkeer tegen de zonde).

broeders naar het vlees! Doch al degenen die zich daarmee troosten en in hun zonden blijven, die zullen eens ondervinden dat God ook rechtvaardig en heilig is. Is het voor de opperste Wetgever een richtsnoer wat de wereldlijke rechters doen? Begaan de wereldlijke rechters in de uitoefening van hun ambt fouten, als zij de verdiende straf aan de schuldige niet ten uitvoer brengen — God die het allervolmaaktste Wezen is, kan echter van de volmaakte regel van Zijn eigenschappen niet afwijken; *Zou de Rechter van de ganse aarde geen recht doen?* Hij kan niet onverschillig zijn; Hij moet tonen dat Hij rechtvaardig en heilig is, dat Hij is een God van waarheid. Daarom moeten wij een Verlosser hebben, die de plaats van de zondaren in kan nemen. Hierboven hebben wij reeds bewezen dat de mens zich niet met God kan verzoenen.

[37] Maar waar zal men zo'n verlosser zoeken? Wie is er onder de mensen op deze aarde, die zo'n verzoening op zich kan nemen? Het verderf is immers algemeen en allen zijn tot straf gedoemd! Daarom worden wij allen uitgedaagd in Jer. 30: 21 *Wie is hij, die met zijn hart borg worde om tot Mij te naderen, spreekt de [HEERE].* Wij hebben daarom een onmiddellijke goddelijke en wonderlijke hulp nodig.

Nu hebben wij ten eerste te onderzoeken de vereiste EIGENSCHAPPEN die zo'n Verlosser moet hebben, die door God uit genade ons ter hulp gezonden zal worden. Hij moet zijn een waarachtig mens, een rechtvaardig mens en tevens de ware God, maar één persoon, die ook ter verrichting van dit werk gewillig is⁶⁷.

(1) De Verlosser moet waarachtig mens zijn. Dat is: hij moet alle eigenschappen van de menselijke natuur met de overigen gemeen hebben opdat hij in zijn ambt van profeet en leraar op de liefderijkste en vriendelijkste manier ons zou kunnen onderrichten en wij hem graag gehoor zouden geven. [38] Wij hebben een profeet en leraar nodig omdat wij als zondaren van nature onwetend zijn aangaande God en de ware gelukzaligheid. Die moeten beiden aan ons bekend gemaakt worden. De verlosser moet ook noodzakelijk een waarachtig mens zijn met betrekking tot zijn hogepriesterlijk ambt: de oneindige afkeer van God tegen de zonde moest aan hem blijken. Want de mens ligt onder de zonde en is verplicht de straf te ondergaan. Daarom moest de Verlosser ook hogepriester zijn: Hij moest de verzoening voor ons verrichten. Niet minder eiste Zijn koninklijke ambt Zijn waarachtig mens zijn. Want wij moeten uit het rijk van de zonde en de satan gaan en onderdaan van het Koninkrijk van God worden. Maar dat kunnen wij niet uit eigen kracht. Evenmin als wij ons de zaligheid die de Verlosser verworven heeft en het recht tot het eeuwige leven kunnen toeëigenen. Daarom moet Hij ook onze Koning zijn die dat doet door de kracht. van Zijn Woord en Geest en ons beheerst en regeert zoals ons hoofd ons lichaam.

Gods Woord stelt Hem aan ons voor als onze Profeet, Deut. 18: 18, 19 *Een Profeet zal Ik hen verwekken uit het midden van uw broederen, als u. En Ik zal Mijn woorden in Zijn mond geven en Hij zal tot hen spreken alles wat Ik Hem gebieden zal.*

Als onze hoge[39]priester, Ps. 110: 4 *De HEERE heeft gezworen en het zal Hem niet berouwen: Gij zijt priester in eeuwigheid, naar de ordening van Melchizédek,* Hebr. 5: 6, 7, 10.

Als onze Koning, Ps. 2: 6 *Ik toch heb Mijn Koning gezalfd over Sion, Mijn heilige berg.*

⁶⁷ Vgl. Lampe *Inl.*, hoofdst. 9, vr. en a. 6, p. 33: Welke eigenschappen moet de Verlosser hebben? 1. Hij moet waarachtig God zijn. 2. Een waarachtig mens. 3. Een rechtvaardig mens. 4. God en mens in één persoon. 5. Daartoe willig en 6. Van God daartoe aangesteld zijn.

En als Koning en Priester beide, Zach. 6: 12, 13 *Zo spreekt de HEERE der heerscharen: Ziet een Man, wiens naam is SPRUIT. Die zal uit Zijn plaats spruiten en Hij zal de tempel des HEEREN bouwen. Ja, Hij zal de tempel des HEEREN bouwen en met majesteit bekleed zijn en Hij zal zitten en heersen op Zijn troon: en Hij zal Priester zijn op Zijn troon en raad des vredes zal tussen Die beide zijn.*

(2) Hij moest insgelijks een heilig en rechtvaardig mens zijn, dat is zonder natuurlijk verderf en dadelijke zonde. Want zonder deze eigenschap had Hij onze Profeet en Leraar niet kunnen zijn. Hoe zouden wij op Zijn woorden staat kunnen maken indien Hij als andere mensen een leugenaar was geweest? Ook kon Hij dan onmogelijk zijn priesterambt verrichten. Hoe kon Hij tot God naderen om ons met Hem te verzoenen, daar God immers naar de zondaren niet hoort? Joh. 9: 31. Daarom moest Hij heilig en onbevleed zijn, Hebr. 7: 26 *Want zulk een Hogepriester betaamde ons, heilig, zonder schuld of smet, afgescheiden van zondaren, en hoger dan de hemelen geworden.* Hij moest ook een rechtvaardig mens zijn als onze Koning en ons Hoofd, die over ons zal heersen en regeren, een nieuw leven in ons werken en ten slotte maken dat wij heilig en onstraffelijk zijn.

(3) Hij moest ook de waarachtige God zijn, opdat Hij onze ware Leraar der gerechtigheid zijn zou, want als de waarachtige God kan Hij niemand [40] bedriegen en kan Hij de waarheid van Zijn leer met wonderwerken bevestigen. Eveneens opdat Hij Zijn Hogepriesterambt kon verrichten en zo het losgeld voor de uitverkorenen⁶⁸ kon betalen. In het bijzonder (moest Hij waarachtig God zijn) met betrekking tot Zijn koninklijk ambt. Zó alleen kon Hij de verworven zaligheid toepassen en ons uit de dienstbaarheid van de zonde in de ware vrijheid zetten 2 Cor. 3: 17, ons het eeuwig leven geven Joh. 10: 28 en tot kinderen van God maken Job. 1: 12⁶⁹.

(4) De vierde eigenschap is de vereniging van de beide naturen in één persoon. Zó, dat de Godheid bleef 't geen zij tevoren was en de menselijke natuur ook niet is veranderd: beide nochtans zo nauw verenigd dat ze één Persoon uitmaken. Zulk een vereniging was noodzakelijk opdat al wat van de ene natuur in 't bijzonder gezegd kan worden, ook de hele persoon geldt Hand. 20: 28, Matth. 28: 20. Zo kan al wat onze Verlosser naar Zijn menselijke natuur gedaan en geleden heeft, van een oneindige waarde zijn. Hij moest ook gewillig zijn tot de verrichting van Zijn ambt. Want zonder de gewilligheid kan geen verrichting voor de allerhoogste God aangenaam zijn.

Die Persoon, die al deze eigenschappen toekomen, kan niemand anders zijn dan Jezus van Nazareth. Hij was een waar Mens, Hij had een menselijk lichaam wat Zijn oorsprong betreft, Rom. 1: 3 en 9: 5, Hebr. 2: 14, en toch was Hij niet onderworpen aan de zwakheden van de zonde, Hebr. 2: 17, 18. Hij had ook een ziel, Matth. 26: 38. Hij wordt daarom (terecht) een Mens genoemd 1 Tim. 1 [41] 2: 5. Hij is op buitengewone

⁶⁸ Duijtsch heeft het dikwijls over de uitverkorenen. Ook hierin komt hij met Lampe overeen. Enkele voorbeelden uit diens *Melk der W.*: Tot welk doel is het bloed van Christus vergoten? Om een volkomen betaling in plaats van de uitverkoren zondaar aan Gods gerechtigheid te doen. p. 5. Waaruit blijkt de volkomenheid dezer betaling? Omdat ze voor alle zonden der uitverkorenen genoegzaam is. Vr. en a. 1.

⁶⁹ Het drievoudig ambt van Christus nam een centrale plaats in in het geloofsleven van Duijtsch. Ook in z'n andere werken spreekt hij er met nadruk over.

wonderlijke wijze ontvangen, Matth. 1: 18, Luc. 1: 35. Daarom was Hij een rechtvaardig en heilig Mens, onbesmet in Zijn ontvangenis en geboorte, onschuldig en zonder zonde in Zijn leven Jes. 53: 9, 2 Cor. 5: 21. Hij was ook de ware en eeuwige God, Joh. 1: 1, Rom. 9: 5. En z'n beide naturen waren zo verenigd dat ze slechts één Persoon uitmaakten. Hij was een God- mens, Jes. 7: 14 en 9: 6, Joh. 8: 58, 10: 30. Hij was ook gewillig ter verrichting van heel Zijn middelaarsambt, Ps. 40: 7-9, *Gij hebt geen lust gehad aan slachtoffer en spijsoffer: Gij hebt mij de oren doorboord, brandoffer noch zondoffer hebt Gij geëist. Toen zei ik: Zie, ik kom: in de boekrol is over mij geschreven. Ik heb lust, o mijn God om Uw welbehagen te doen. Uw wet is in mijn binnenste.* Zie ook Jes. 50: 5, 6; 53: 7, Joh. 14: 31 *maar opdat de wereld wete dat Ik de Vader liefheb en zó doe als Mij de Vader geboden heeft.* Vgl. ook Matth. 26: 39. De beweegredenen tot deze vrijwilligheid waren om de eigenschappen van de Vader te verheerlijken. Joh. 17: 5 en 6, de liefde tot de ellendige schepselen waarover Hij Zich wilde ontfermen en opdat Hij het rechtvaardig eigendom op Zijn gekochte schepselen zou hebben, Joh. 17: 24, Filip. 2: 10, 11.

Uit al deze eigenschappen kunnen wij zeker en terecht besluiten dat Jezus van Nazareth de door God verordene Verlosser is, de enige en volkomen oorzaak van onze zaligheid. Hij moet ook door ons zondige mensen als zodanig erkend en aangenomen worden. Daarom vertelden Paulus en Silas aan de gevangene eerst met korte woorden de hele zaak die zij hem daarna uitvoeriger onderwezen uit het Woord van God. Zij zeiden tot hem: **Geloof in de Heere** [42] *Jezus enz.*

In het Oude Testament wordt Hij dikwijls de Goël of Verlosser genoemd, Gen. 36: 16. Maar in het Nieuwe Testament wordt Hij genoemd Jezus, welk woord Zaligmaker betekent, Matth. 1: 21.

Deze Jezus is de eniggeboren Zoon van de Vader, Ps. 2: 7 *De HEERE heeft tot Mij gezegd: Gij zijt Mijn Zoon, heden heb Ik U gegeneerd*; Joh. 5: 26 *Gelijk de Vader het leven heeft in Zichzelf, zo heeft Hij ook de Zoon gegeven het leven te hebben in Zichzelf.* Matth. 17: 5 *Zie, een stem uit de wolken: Deze is Mijn geliefde Zoon, waarin Ik Mijn welbehagen heb. Hoort naar Hem.* Hij is onze Heere. Niet alleen omdat Hij de Heere JEHOVAH is, zoals wij tevoren getoond hebben, maar ook daarom: dat Hij ons met lichaam en ziel van de zonden en alle geweld van de duivel, niet met goud of zilver, maar met Zijn kostbaar bloed, Hem ten eigendom, verlost en gekocht heeft⁷⁰.

Daarom drukken Paulus en Silas zich uit met deze woorden: GELOOF IN DE HEERE JEZUS, Die ontvangen is van de Heilige Geest, geboren uit de maagd Maria. Wij verstaan onder de menswording van onze Verlosser het aannemen van een menselijk lichaam en een ziel. Of: de nauwe en bestendige vereniging van de menselijke met de goddelijke natuur, krachtens welke vereniging de beide naturen zulk een allernauwste verknochtheid met elkaar hebben, dat zij samen één Persoon uitmaken. Deze vereniging behelst in zich twee zaken, namelijk de ontvangenis en de geboorte, dit is de grootste verborgenheid van de Godzaligheid, dat God is ge-[43]openbaard geworden in het vlees⁷¹. Dit leert ons het Woord van God, Matth. 1: 18-25, Luc. 1: 26-35, Joh. 1: 14. De ontvangenis van onze Heiland moet iets zijn dat buitengewoon en bovennatuurlijk is. De oorzaak daarvan is gemakkelijk te vinden: onze Verlosser moest rechtvaardig en heilig

⁷⁰ Heid. Cat. antw. 1.

⁷¹ 1 Tim. 3: 16.

zijn, zonder erfzonden en dadelijke zonden. Het Woord van God beschrijft dit als een groot wonder, als iets zeer buitengewoons: Jes. 7: 14 *ZIET een maagd zal zwanger worden en een Zoon baren en Zijn naam IMMANUEL noemen.*

[Over deze profetie en haar grondtekst handelt Duijtsch zeer uitvoerig. Meer dan 40 bladzijden wijdt hij er aan. Dat is te begrijpen als we bedenken dat reeds de eerste christenen deze profetie hebben gelezen als een voorspelling van de geboorte van Jezus als de Christus en de rabbijnen deze opvatting van meetaf bestreden hebben. Duijtsch wist dat natuurlijk als geen ander. Bij de bespreking van dit Bijbelgedeelte polemiseert hij dan ook voortdurend met hen. Terwille van de doorsnee-lezer van vandaag hebben we de polemieken met de rabbijnen sterk besnoeid om de grote lijn des te beter te kunnen zien en de boodschap die wij in zijn boek lezen voor de kerk en de prediking van vandaag, des te beter te doen uitkomen. De zeer gedetailleerde chronologische uiteenzetting over de 65 jaren in Jes. 7: 8b, in Duijtsch' boek de pag. 70-83, laten we geheel liggen. Ze is overigens een sterk bewijs van de ijver⁷² en studiezin van Duijtsch.]

Het eerste woord *hinee* of in onze Hollandse vertaling *ziet* doet de Heilige Geest de profeten gebruiken als er van een grote, gewichtige, wonderlijke verborgenheid en opmerkenswaardige zaak zal worden gesproken. Zo komt het voor in Jer. 23: 5 *Ziet, de dagen komen, spreekt de HEERE dat Ik aan David een rechtvaardige SPRUIT zal verwekken* [44]. In Zach. 9: 9 *Ziet uw Koning zal komen, rechtvaardig en Hij is een Heiland, arm en rijdend op een ezel.*

Zo laat de Heilige Geest de profeet Jesaja hier ook in deze merkwaardige verkondiging van de geboorte van de Messias dit woordje *ziet* gebruiken. De grote belofte van de Messias is wel aan Adam in het paradijs bekend gemaakt, Gen. 3: 15 *Ik zal vijandschap zetten tussen u en tussen deze vrouw, tussen uw zaad en tussen haar zaad; dat zal u de kop vermorzelen en gij zult het de verzenen vermorzelen.* Ze is aan de oudvaders wat breder meegedeeld, naderhand nog uitvoeriger door de profeten verkondigd en door de ceremoniën afgebeeld⁷³. Maar nu wordt door de profeet Jesaja bekend ge[45]maakt hoe de Messias in de wereld zou komen, hij zegt: *Ziet een maagd, een reine maagd, zal zwanger worden* (of is zwanger, naar het grondwoord) door de werking van de Heilige Geest *en zij zal een Zoon baren* enz. Het grondwoord *Genalma* drukt uit een maagd, ja een reine maagd, die nooit door een man beslapen is. Zo wordt ook dit woord *Genalma* gevonden in Gen. 24: 43. Hier wordt Rebekka *Genalma* genoemd: ze was niet alleen ongetrouwd maar ze was een reine maagd, geen man had haar bekend, Gen. 24: 16.

Vóór het grondwoord *Genalma* vinden we nog een aanwijzende he: (*Hegenalma*, wordt in het Hebreeuws) *Hagnalmah*, dat zoveel betekent als een bepaalde maagd, die van eeuwigheid door God in de raad des vredes (Zach. 6: 13e) daartoe is verordineerd ge[46]worden.

Dus deze maagd zal zwanger worden (zoals het in de grondtekst staat) *Harah*, is zwanger.

⁷² Op Duijtsch' ijver wees reeds mr. H.J. Koenen in zijn *Geschiedenis der Joden in Nederland* 1843, pag. 269. Die ijver blijkt o.a. uit de korte termijn waarin hij Jehovah verheerlijkt geschreven heeft: hoogstens 3 maanden. Want hij schreef de voorrede op 15 aug. 1767. Toen moet het boek al gedrukt zijn, want het verscheen op 7 sept. 1767. Hoeveel tijd zal hem alleen al die uiteenzetting (met tabellen) over de genoemde 65 jaren gekost hebben!

⁷³ H.C. antw. 19.

Ze was echter toen nog niet geboren. Maar de profeet spreekt alsof het reeds voor z'n ogen geschied is, daar hij van de waarheid van deze zaak volkomen verzekerd was: het zou op de bestemde tijd zeker gebeuren en uitgevoerd worden. Zoiets vinden we ook zeer duidelijk in Jes. 9: 5 *Want een Kind is ons geboren, een Zoon is ons gegeven en de heerschappij is op Zijn schouders enz..* En in Jer. 31: 22 *De HEERE heeft wat nieuws op de aarde geschapen: de vrouw zal de man omvangen.*

EN ZIJ ZAL EEN ZOON BAREN: Het vrouwenzaad dat de kop van de slang zal vermorzelen, wordt als een mannelijk geslacht beschreven, Gen. 3: 15 Hij zal u de kop vermorzelen. De Verlosser Die de heerschappij op Zijn schouders zou dragen, moest een Zoon zijn, 2 Sam. 7: 12-14 *Wanneer uw dagen vervuld zijn en gij met uw vaderen zult ontslapen zijn, zo zal Ik uw zaad na u doen opstaan dat uit uw lichaam zal voortkomen en Ik zal zijn koninkrijk bevestigen.* [47] *Ik zal hem tot een Vader zijn en hij zal mij tot een zoon zijn enz.* En deze Zoon zal IMMANUEL heten, zegt Jesaja (in hoofdstuk 7: 14). Het grondwoord zegt: zij namelijk die maagd, die deze Zoon baren zal, zal Zijn naam IMMANUEL noemen, want deze Zoon zal naar Zijn mensheid geen vader hebben.

IMMANUEL is: God met ons, namelijk: waarachtig God met onze natuur, met vlees en bloed verenigd, dus: waarachtig God en waarachtig mens, in één Persoon. Daarom zullen Hem ook Juda en Israël noemen: *de HEERE onze gerechtigheid*, Jer. 23: 6. Waarlijk, dit was een groot en onuitsprekelijk wonder dat van de schepping van de wereld af niet is gehoord, dat een Genalma, een maagd, zonder de wil van de man en van het vlees maar door de kracht van de Allerhoogste en de werking van de Heilige Geest, zwanger zou worden en een Zoon baren, Die de Zoon van God is tot wie Jehovah gezegd heeft, Ps. 2: 7 *Gij Mijn Zoon, heden heb Ik U gegeneerd.* En terecht roept de profeet met woorden van verwondering uit: hinee, ziet enz.

[Op p. 48 begint de polemiek van de rabbijnen]

De Joodse rabbijnen denken onderling verschillend over deze tekst. Sommige verstaan onder deze maagd de vrouw van Achaz, anderen de moeder van Hiskia. Het wonder zou dan hierin bestaan, dat de profeet tevoren kon zeggen, dat de bedoelde maagd een zoon en niet een dochter zou baren. Weer anderen menen dat met de maagd de vrouw van Jesaja bedoeld wordt. [49] Maar in hoofdstuk 8: 8-10 wordt gezegd dat het hele land van Immanuël is, maar Jesaja had toch niet meer eigendommen dan andere burgers en inwoners? Hoe kon dan aan zijn zoon het gehele land als eigendom toegekend worden? Bovendien lezen we nergens dat Jesaja een zoon gehad heeft, die Immanuël heette. Ook Achaz niet, [50]. En Hiskia was toen al geboren, zoals de rabbijnen Salomon, Jarchi en Abarbenel uitvoerig bewijzen.

Daarom is het onmogelijk onder Immanuël een ander te verstaan dan JEZUS de Zoon van Maria en de eeuwige Zoon van God. Want Hij is de ware Immanuël, God met ons. Dat is: waarachtig God en waarachtig mens in één Persoon. Hem komt het Joodse land en de hele wereld toe, Job 41: 2 *Wat onder de ganse hemel is, is van Mij.* Ps. 24: 1 *De aarde is van de HEERE en haar volheid.*

Ofschoon deze Waarheid onuitsprekelijk is, zo klaar als de zon die op de middag schijnt, toch strijden de rabbijnen daartegen (gelijk ook mijn eigen boos hart en verdorven duister verstand daartegen heeft willen strijden en daardoor in benauwdheden is gedreven). Ze geven voor en vragen:

Ten eerste: Als de profetie en dit grote wonderwerk doelen op JEZUS van NAZARETH,

hoe kunnen ze dan een teken voor Achaz en het huis van David geweest zijn in hun grote angst en [51] verlegenheid wegens die twee koningen, Rezin en Pekah, de zoon van Remaliah, die hen belegerd hadden? Jezus, de Verlosser, is immers eerst zes eeuwen na deze profetie geboren.

Ten tweede: het woord maagd, hagenalmah, begint met een aanwijzende hee (ha) dus: die maagd of deze maagd. Maar dan moet de profeet Jesaja ook spreken van een maagd die toen vóór hem stond en niet van één die eerst na verloop van 600 jaren geboren zou worden.

Ten derde: Als deze profetie handelt over de menswording en geboorte van de Messias, namelijk dat een maagd zwanger zou worden door de werking van de Heilige Geest, dan heeft toch vooreerst het geslachtsregister van Jozef in Matth. 1 heel geen nut als bewijs dat Jezus uit de stam van Juda en uit het huis van David afkomstig is. Jozef zelf was immers Zijn vader niet.

[52] Verder: Hoe kan Maria van Juda en van David afstammen, daar Elisabeth haar nicht, uit de dochters van Aäron was? Daarom moet ook Maria uit het geslacht van Levi zijn en niet uit dat van Juda. En hoe kan Jezus dan de ware Messias zijn, daar die van Juda moet afstammen?

Ten vierde: Waarom heeft ze Hem Jezus genoemd en niet Immanuël? De profeet heeft toch, en dat door de Geest van God, gezegd: *en zij zal Hem Immanuël noemen*. Als men hierop zou antwoorden: "dat heeft de engel Gabriël bevolen", dan is de vraag: "hoe kan dat nu"? [53] Door Jesaja heeft God laten verkondigen dat zij z'n naam Immanuël zou noemen en door de engel dat Hij Jezus zou heten. "*God is toch geen Man dat Hij liegen zou?* Num. 23: 1."

Ten vijfde: Als Hij ontvangen is door de Heilige Geest, Die het vlees en bloed van Maria afgezonderd, geheiligd en bewaard heeft van alle zonden enz., hoe kunnen de woorden van Jes. 7: 15, 16 dan verstaan worden: *Boter en honig zal hij eten totdat hij weet te verwerpen het kwaad en te verkiezen het goed? Zeker, eer deze jongen weet te verwerpen het kwade en te kiezen het goede zal dit land, waarover gij verdrietig zijt, verlaten zijn van z'n twee koningen*. Hij is toch zonder zonde, heilig en onbevlekt geboren?

[Tot zover de bezwaren van de rabbijnen]

We zullen nu, zonder veel uit te weiden, deze bezwaren met weinig woorden beantwoorden:

[Wat hun eerste tegenwerping betreft] Zo vraag ik aan m'n arme broeders naar het vlees, doch vooral aan hun rabbijnen, wat dat toch voor een teken geweest is, dat God aan Mozes gaf toen Hij hem naar koning Farao zond om hem te verzoeken de kinderen Israëls uit Egypte te laten vertrekken, Ex. 3: 12 *Hij dan zei: Ik zal voorzeker met u zijn en dit zal u een teken zijn dat ik u gezonden heb: wanneer gij dit volk uit Egypte geleid hebt, zult gijlieden God dienen op deze berg*. Wat is dit voor een teken of verzekering voor Mozes geweest? [54] Dit is toch pas na de wonderlijke verlossing en uittocht uit Egypte geschied? Evenzo beloofde God, toen de koning van Assyrië Jeruzalem belegerde, aan Hiskia met een teken dat Hij hem verlossen zou: Jes. 37: 30, 31 *En dit zij u een teken: dat men in dit jaar eten zal wat vanzelf gewassen is en in het tweede jaar wat daarvan weer uitspruit. Maar zaait in het derde en maait, plant wijngaarden en eet haar vruchten*. Was dit ook geen teken, dat pas naderhand z'n vervulling kreeg? Hoe kon Hiskia zich in die tijd daarmee in z'n benauwdheid sterken?

Indien zij deze vraag verstandig willen beantwoorden, kunnen ze niet anders zeggen dan

dat de Heilige Schrift tweeërlei soort tekenen kent: voorafgaande en volgende. Wat de vooraf-[55] gaande betreft: God heeft aan Gideon een teken gegeven ter verzekering, dat hij de Midianieten zou overwinnen, Richt. 6: 26-40 *En Gideon zei tot God: Indien Gij Israël door mijn hand zult verlossen, gelijk als Gij gesproken hebt, zie, ik zal een wollen vlies op de vloer leggen; indien er dauw op het vlies alleen zal zijn en droogte op de ganse aarde, zo zal ik weten dat Gij Israël door mijn hand verlossen zult gelijk als Gij gesproken hebt. En het geschiedde alzo enz.*

Zo'n teken is aan Jerobeam gegeven, om hem te verzekeren dat hij koning zou zijn over de tien stammen van Israël, 1 Kon. 11: 30, 31 *Zo vatte Ahia het nieuwe kleed, dat aan hem was en scheurde het in twaalf stukken. En hij zei tot Jerobeam: Neem voor u tien stukken. Want zo zegt de HEERE de God van Israël: Zie Ik zal het koninkrijk van de hand van Salomo scheuren en u tien stammen geven.* Zo'n teken is aan Hiskia gegeven ter verzekering dat God z'n gebed verhoord en z'n tranen gezien had, dat hij zou leven en niet sterven en dat Hij hem uit de handen van de Assyriërs wilde verlossen en de stad Jeruzalem beschermen, Jes. 38: 7, 8 *En dit zal u een teken [56] van de HEERE zijn, dat de HEERE het woord dat Hij gesproken heeft, doen zal: Zie, Ik zal de schaduw die met de zon in de graden van Achaz' zonnewijzer nederwaarts gegaan is, tien graden achterwaarts doen keren. Toen is de zon tien graden teruggekeerd in de graden die zij naar beneden gegaan was.*

Maar wat de tweede soort tekenen betreft, namelijk die volgen, deze geschieden altijd nadat de weldaad reeds lang tevoren gebeurd is om hen die ze ontvingen, des te meer te versterken en opmerkzaam te maken. Zulke tekenen zijn aan Mozes gegeven Ex. 3: 12 en aan Hiskia, Jes. 37: 30, 31 om hun de weldaad wederom indachtig te maken en de genade die hun geschied was, te bevestigen. Evenzo is hier een teken aan Achaz en aan het huis van David gegeven: Ziet, de maagd zal zwanger worden enz. Hoewel dit na 600 jaren pas vervuld is, was het echter een teken tot verzekering dat het huis van David niet kon worden uitgeroeid door Rezin en Pekah, de zoon van Remaljah. Want de MESSIAS, Die in het paradijs beloofd was, Gen. 3: 15 en Die een afstammeling van David moest zijn, moest eerst nog geboren worden, ja, Hij moest geboren worden op zodanige onbegrijpelijke wijze: *ziet een maagd zal zwanger worden*, door de kracht van de Allerhoogste. En merkwaardig is het dat de profeet zulks zegt tot het huis van David, vers 13. Hij wil zeggen: het huis van David kan toch niet uitgeroeid worden totdat de SILO gekomen is, Gen. 49: 10.

[57] Wat hun tweede tegenwerping betreft: Ik verzoek hem, eens na te denken over Mal. 4: 1 *Want zie, die dag komt als een oven — En over Mal. 3: 1 Ziet, Ik zend Mijn engel, die voor Mijn aangezicht de weg bereiden zal. En plotseling zal tot Zijn tempel komen die HEERE, Die gijlieden zoekt —* In de eerste tekst vinden wij het woord haaioom, die dag, in de tweede haadon, die Heere. Beide woorden hebben een aanwijzende he (ha). Alle rabbijnen verstaan onder die dag de dag van het oordeel en onder die Heere de MESSIAS. Beide waren nochtans in de tijd dat Maleachi profeteerde, niet tegenwoordig noch nabij. Zo kon ook Jesaja zeggen: die maagd ofschoon ze niet tegenwoordig was.

[58] Wat de derde tegenwerping betreft, dat geslachtsregister van Jozef in Matth. 1 is juist wel nuttig om aan te tonen dat Jezus uit de stam van Juda en uit het huis van David was. Want de woorden Jozef, de man van Maria [59] bewijzen dat ook Maria afstamde uit het

huis van David. Waarom? Omdat we nergens lezen dat Maria broers gehad heeft⁷⁴. En Israëlitische meisjes die geen broers hadden, mochten niet buiten hun stam trouwen, zoals duidelijk blijkt uit wat ons in Num. 36 verteld wordt van de erfenis van Zelafeat, die alleen maar dochters had. We lezen namelijk in Num. 36: 6-10 *Dit is het woord dat de HEERE over de dochters van Zelafeat geboden heeft. Zij mogen huwen met wie haar goed dunkt, mits ze huwen binnen het geslacht van de stam haars vaders. Want een erfdeel der Israëlieten zal niet van de ene stam op de andere overgaan, maar de Israëlieten zullen vasthouden, ieder aan het erfdeel van de stam zijner vaderen, opdat ieder der Israëlieten het erfdeel van zijn vaderen erve.* [60] Zo deden de dochters Zelafead. Juist daarom heeft Maria moeten trouwen met iemand van haar eigen stam en geslacht. Jozef en Maria moesten daarom ook beiden naar Bethlehem reizen om zich te laten inschrijven omdat ze beiden uit het huis van David stamden. Daarom schrijft Paulus terecht aan de Hebreëen, hoofdstuk 7: 14 *Want het is openbaar dat onze Heere uit Juda gesproten is.* En in de brief aan de Romeinen, hoofdstuk 1: 3, spreekt hij over *Gods Zoon Die geworden is uit het zaad van David naar het vlees.* Daarom riepen ook met recht allen die door Hem geholpen wilden worden Hem toe: *Zoon van David*, Matth. 9: 27 *Toen Jezus vandaar verder ging, zijn Hem twee blinden gevolgd, die riepen: Zoon van David, ontferm U over ons!*

Wat de vraag betreft: Hoe kan Maria van Juda en van David afstammen, daar Elisabeth, haar nicht uit de dochters van Aäron was?

Om de waarheid te zeggen: ik verwonder mij over mijn arme broeders naar het vlees, dat zij zich met zulke onzin inlaten. Kan dit niet? Gesteld dat de grootvader van Elisabeth [van moeders zijde] uit Juda en het huis van David geweest is, dan kan haar vader, die een priester was, toch wel één van diens dochters (die dan haar moeder werd) ten huwelijk genomen hebben? Dat mocht immers in Israël? De priester Jorada had toch ook Josabath, een dochter van koning Joram, tot vrouw? 2 Kron. 22: 11⁷⁵.

Het vierde bezwaar zal ook spoedig verdwijnen. We stemmen hun graag toe dat Hij eigenlijk niet IMMANUEL, maar Jezus werd genoemd. Luc. 1: 31, 2: 21. Maar we moeten wel opmerken dat de naam Immanuël een nomen appellativum is, dat de eigenschappen en de waardigheden van deze Zoon, die deze Genalmah baren zou, te kennen geeft. Daarom zei de profeet Jesaja: en zij zal Zijn naam noemen Immanuël, dat is: zij zal erkennen en geloven, dat Hij waarlijk de God-mens is, namelijk waarachtig God, met onze natuur, met vlees en bloed bekleed: en dat Hij zó waarachtig God en mens in één persoon is. In dezelfde zin wordt gesproken in Jer. 23: 6 [62] *Dit zal de naam zijn waarmee men Hem noemen zal DE HEERE ONZE GERECHTIGHEID*, dat is: Juda en Israël zullen Hem als zodanig erkennen en aan Hem geloven dat Hij de JEHOVAH, de Heere onze gerechtigheid is. Maar door de engel werd bevolen dat zij Hem Jezus zou noemen, met de reden waarom: *Want hij zal Zijn volk zalig maken van z'n zonden*, Matth. 1: 21. Deze naam werd Hem gegeven om de voornaamste oorzaak aan te tonen, waarom deze God-mens, deze Jezus, in de wereld gekomen is, namelijk om een uitredder van de

⁷⁴ Omdat we dit nergens lezen, neemt Duijtsch voor zeker aan dat Maria geen broers had.

⁷⁵ Soortgelijk als Duijtsch dachten de kanteekenaars van de Statenbijbel: zij menen dat Elisabeth van moeders zijde uit de stam van Juda geweest is. Men kan natuurlijk ook met dr. S. Greijdanus (in de Korte Verklaring) menen dat Maria van moeders zijde aan Elisabeth of Zacharias verwant geweest kan zijn. In elk geval moeten we bedenken dat het Griekse woord sungenis, dat de Statenvertaling in Lucas 1: 36 met nicht heeft weergegeven, een ruimere betekenis heeft, n.l. verwante.

mensen uit hun verschrikkelijke ellenden te worden en om Zijn volk zalig te maken: Ten eerste als profeet, dat Hij ons verkondigde en leerde de weg der zaligheid, hoe de zondaar weer met God kan verzoend en tot Zijn gemeenschap gebracht kan worden, Joh. 3: 36 *Die in de Zoon gelooft heeft het eeuwige leven, maar die de Zoon ongehoorzaam is, zal het leven niet zien, maar de toorn van God blijft op hem.* Ten tweede heeft Hij ons deze zaligheid als onze hogepriester verworven. En dat niet met goud of zilver, maar met Zijn dierbaar en onschatbaar bloed, 1 Petr. 1: 18, 19. Ten derde past Hij ons deze verworven zaligheid toe als onze koning. Hij heeft alle macht ontvangen in de hemel en [63] op aarde. Daarom kan Hij ons nu reeds volkomen zalig maken. Hebr. 7: 25. O onuitsprekelijke troost! Nu behoeft niemand meer de moed te laten zinken, dat zijn zonden te groot zouden zijn, dat ze hem niet vergeven kunnen worden. Of dat ze te veel en te machtig zouden zijn om ze in de kracht van Jezus te overwinnen. *Het bloed van Jezus Christus Zijn Zoon reinigt ons van alle zonden*, 1 Joh. 1: 7 Hij heet en is Jezus om Zijn volk zalig te maken.

Wat hun vijfde en laatste bezwaar betreft [64] ik zal. mijn eenvoudig gevoelen over de twee volgende verzen 15 en 16 neerschrijven.

Wat vers 15 betreft, *boter en honig zal hij eten*, ik denk dat dit niet van onze Immanuël wordt gezegd. Want Hij werd in armoede geboren. Zijn moeder Maria was een arme maagd. Ze bezat niet zoveel, dat ze Hem met boter en honig kon opvoeden. [Ik vat trouwens die boter en honig ook niet letterlijk op.] Maar ik denk, dat de profeet Jesaja hier spreekt van de onuitsprekelijke nuttige weldaden die zij te verwachten hebben, die handelen naar de wil van Immanuël. En wat is eigenlijk die wil? Dat de mens zou weten te verwerpen het kwade: de zonde met al haar kwade gevolgen; en te verkiezen het goede: [65] de wegen des Heeren die alle goeds met zich meebrengen. Degenen die dit doen, zullen óók niet in eigenlijke zin boter en honig eten: want de ervaring, ja, het Woord van de Heere leert, dat men door kruis en tegenspoed in het Koninkrijk van God moet binnen gaan. Ik versta dan ook onder boter en honig de geestelijke goederen die Christus Jezus onze hoogstgeprezen Immanuël, met en door Zijn kostbaar bloed verworven heeft. Vergelijk Jes. 55: 1 en 2 O, *al gij dorstigen, komt tot de wateren en gij die geen geld hebt, komt, koopt en eet, ja komt, koopt en eet zonder geld en zonder prijs, wijn en melk.* Hier worden ons de geestelijke goederen die Christus verworven heeft, afgebeeld als water, wijn en melk. De profeet Jesaja heeft dus in hoofdstuk 7: 14 aan het huis van David de ontvangenis en geboorte van de Messias aangekondigd, in vers 15 het onuitsprekelijke nut en de gevolgen daarvan — boter en honig in geestelijke zin — [66] voor degenen die weten te verwerpen het kwade en te verkiezen het goede. [Duijtsch verstaat *hij* in vers 15 dus als *men*.]

In vers 16 gaat de profeet Jesaja koning Achaz verder troosten door hem te verzekeren dat hij niet moet vrezen voor die twee koningen, Rezin en Pekah: God heeft u wel door hen gestraft, maar nu zij in hun hoogmoed zich voorgenomen hebben u geheel uit te roeien en een andere, niet Judese, koning in uw plaats aan te stellen, Jes. 7: 6 — nù zegt Hij u: *Vrees niet, want eer deze jongen* (Schear Jaschub, die Jesaja bij zich had, zie vers 3) *zal weten te verwerpen het kwade en te verkiezen het goede, zal het land waarover gij verdrietig zijt, verlaten zijn van zijn twee koningen.* Jesaja wil zeggen; Die twee koningen, Rezin en Pekah zullen binnen korte tijd omkomen. De profeet drukt deze korte tijd nog beter uit in hoofdstuk [67] 8: 4: *Want eer deze jongen zal kunnen roepen: mijn vader of mijn moeder, zal men de rijkdom van Damascus* (waar Rezin koning was) *en de buit van*

Samaria (waar Pekah regeerde) *dragen voor het aangezicht van de koning van Assur*. Dit is ook geschied en nog wel in het jaar dat deze profetie werd uitgesproken, in het vierde jaar van Achaz. De koning Achaz en het huis [70] van David ervoeren zo de volkomen en genadige vervulling van de profetie van Jesaja, namelijk de ondergang van deze twee koningen, vers 16. Was dat voor hen dan niet tegelijk een zegel en bevestiging dat de eerste profetie, in vers 14 vermeld, van de wonderbare geboorte van de Messias, ook te zijner tijd zou vervuld worden?

[Duijtsch kwam op deze brede behandeling van Jes. 7: 14 en context bij zijn uitwerking van Hand. 16: 32 *en zij spraken tot hem het Woord des Heeren*, zie pag. 25 en 35 van zijn boek. Bij de uitweiding over het Woord des Heeren spreekt hij o.a. over de heilige Drieëenheid en over de persoon en het werk van Jezus Christus, zoals dat is samengevat in de apostolische geloofsbelijdenis. Hij is nu reeds bezig met de formule: ontvangen van de Heilige Geest, geboren uit de maagd Maria. Op pag. 87 (de gedetailleerde bespreking van de 65 jaren van les. 7: 8 laten we liggen, zie onze inleiding) gaat hij de behandeling daarvan afronden en bespreekt dan successievelijk de overige artikelen van de genoemde belijdenis, voorzover ze de persoon en het werk van Christus betreffen.]

[87] Gelijk de Heilige Schrift ons de wonderbare ontvangenis van de Heiland leert, zo leert zij ons ook dat Hij wel het wezen van Zijn mensheid van Zijn moeder Maria heeft ontvangen, Gen. 3: 15 en Gal, 4: 4, maar dat de kracht van de Allerhoogste dat deel van het vlees en bloed van de maagd Maria, waaruit het lichaam van onze Heiland is toebereid, heeft afgezonderd en geheiligd en het onbevlekt en rein heeft bewaard, Luc. 1: 35. Dit wonderwerk wordt aan alle drie personen in de Godheid toegeschreven, omdat het een nieuwe schepping was. [88]

Het was de Vader Die hier schiep; het was de Zoon Die Zijn goddelijke natuur met de menselijke verenigde; het was de Heilige Geest, Die Diens menselijke natuur voor de beleving van de zonde bewaarde.

Wat de tijdsomstandigheden van Zijn menswording betreft, het Woord van God spreekt van de volheid des tijds! Gal. 4: 4 *Toen de volheid des tijds gekomen was, heeft God Zijn Zoon gezonden, geworden uit een vrouw, geworden onder de wet.*

Het was ten eerste de meest geschikte tijd om de MESSIAS of MOSCHIACH te zenden. De openbaring van de MESSIAS in het vlees heeft bijna vierduizend jaren vertoefd, om aan de zondaar de onmacht van alle vlees te tonen en een verlangen naar de Verlosser te wekken⁷⁶. In deze tijd zijn de kentekenen van onze Verlosser op verschillende manieren vooruit bekend gemaakt en afgebeeld, opdat Hij bij Zijn komst te duidelijker herkend zou worden en met des te meer zekerheid van geloof. Het was ook daarom de geschiktste tijd, om dat nu de grootste en voornaamste verandering in de kerk van God voor de deur stond. Het arme Joodse volk, dat tot nu toe het uitverkoren volk was geweest en waaruit de Heiland van de wereld was voortgekomen, had zich nu de genade van de Heere geheel

⁷⁶ Lampe, *Inl.* hoofdst. 22, vr. en a. 12, p. 83 noemt als reden waarom de openbaring van de Messias in het vlees bijna 4000 jaar getoefd heeft: Om de wereld te overtuigen van de onmacht van het vlees en van de noodzakelijkheid van de Verlosser; alsmede om de begeerte van de gelovigen daardoor des te vuriger te doen worden. [Volgens Bijbelse chronologie bestond de wereld 4000 jaar toen de Heere Jezus gedoopt werd en Zijn ambten openbaar begon uit te oefenen.]

onwaardig gemaakt. Het zou nu verworpen word en⁷⁷ en andere volken zouden in hun plaats aangenomen worden. En wie kan er aan twifelen dat God de tijd van de komst van de Verlosser in de wereld in Zijn eeuwig [89] raadsbesluit te voren heeft bepaald? Deze tijd is ook zo vervuld gelijk die door de voorzegging te voren is verkondigd. Dan. 9: 24, 25 *Zeventig weken zijn bestemd over uw heilige stad om de overtredingen te sluiten, de zonden te verzegelen, de ongerechtigheid te verzoenen en om een eeuwige gerechtigheid aan te brengen en het gezicht en de profeet te verzegelen en de heiligheid der heiligheden te zalven. Weet dan en versta: van de uitgang van het woord om te doen wederkeren en Jeruzalem te bouwen tot op Messias de vorst zijn zeven weken en twee en zestig weken enz.*

Het geslacht waaruit de Heiland zou afstammen, was uit het zaad van Abraham, Gen. 22: 18 *En in uw zaad zullen alle volken der aarde gezegend worden.* Uit de stam van Juda, Gen. 49: 10 *De scepter zal van Juda niet wijken noch de heersersstaf van tussen Zijn voeten totdat de Silo komt.* Uit het geslacht van David, Jer. 33: 15 *In die dagen en in die tijd zal Ik aan David een SPRUIT der gerechtigheid doen ontspruiten enz.* [90] De plaats waar de Heiland van de wereld zou geboren worden, was de stad Bethlehem in het Joodse land, Micha 5: 1 *En gij Bethlehem Efrata, zijt gij klein om te wezen onder de duizenden van Juda? Uit ú zal Mij voortkomen Die een Heerser zal zijn in Israël en Wiens oorsprong is vanouds, van de dagen der eeuwigheid.* De vervulling van dit alles beschrijft ons de evangelist Lucas 2: 1-20.

Hoe klaar is hier niet te zien de oneindige wijsheid van God, Die het zo bestuurde dat keizer Augustus een belasting liet uitschrijven; en dat toen juist de geboorte plaats vond en wel in Bethlehem, zodat de profetie van Micha vervuld werd. Tegelijk moest men daardoor wel overtuigd zijn dat Jezus uit het geslacht van David was.

Als we nog meer overtuigd willen worden van deze waarheid, dan moeten we maar acht geven op de wonderlijke omstandigheden die de-[91]ze geboorte vergezelden en daarmee ten nauwste verbonden waren. Ten eerste was daar de geboorte van Zijn voorloper Luc. 1: 16, 17. *Hij zal velen der kinderen Israëls bekeren tot de Heere hun God. En hij zal voor Hem heengaan in de Geest en de kracht van Elia om de Heere te bereiden een toegerust volk.* Matth. 11: 14 *Zo gij het wilt aannemen, Hij is de Elia die komen zou.* Mal. 3: 1 *Zie, Ik zend Mijn engel, die voor Mijn aangezicht de weg bereiden zal enz.* Hoofdstuk 4: 5 *Ziet, Ik zend ulieden de profeet Elia eer de grote en vreselijke dag des HEEREN komen zal.* Verder was daar de verkondiging van Zijn ontvangenis door de engel Gabriel; de verkondiging van Zijn geboorte aan de herders door de engelen, de komst van de wijzen uit het Oosten die de eerstelingen waren uit de heidenen, waardoor de Joden tot opmerkzaamheid gebracht werden; de schrikkelijke kindermoord die de profeet Jeremia voorzegg had, hoofdstuk 31: 15.

Moet men uit al deze omstandigheden niet zonder twijfel besluiten, dat JEZUS VAN NAZARETH de beloofde MESSIAS of MOSCHIACH moet zijn? Waar is nu Bethlehem?⁷⁸ Waar is nu het geslacht van Juda en David? Waar is nu hun koninkrijk en scepter, die niet van Juda zouden wijken tot de Silo zou komen? En is het arme Joodse

⁷⁷ Uit z'n andere geschriften blijkt dat Duijtsch deze verwerping van Israël niet als definitief zag. Voorin z'n grootste werk, *Israëls verlossing en behoudenis*, plaatst hij de tekst, *O Heere, behoud Uw volk, het overblijfsel van Israël*, Jer. 31: 7. Hij leefde in de verwachting dat dit gebed verhoord zou worden. Vgl. noot 4 in het volgende hoofdstuk.

⁷⁸ Een eigenaardige vraag, daar Bethlehem zelfs heden nog bestaat.

volk ook niet een zeer groot bewijs? Voorheen was het een uitverkoren volk uit alle volken, een bemind volk. Maar nu is het reeds 1700 jaren onder alle volken verstrooid, onderdrukt, bespot en veracht. Hun dagelijkse zonden kunnen daarvan niet de oorzaak zijn, zoals ze [92] voorgeven, want zij dienen nu de afgoden niet gelijk ten tijde van de eerste tempel, waardoor ze toen trouwens slechts 70 jaren in Babel waren. Komt dan nu niet over hen en hun kinderen het bloed van Christus?⁷⁹

Laten wij verder op de gehele levensloop van onze Verlosser letten.

Hij werd op de achtste dag na Zijn geboorte volgens de wet van Mozes besneden. Na Zijn terugkomst uit Egypte is Hij in armoede opgevoed. Toen Hij ongeveer 30 jaar was, is Hij door de doop tot de verrichting van Zijn leer-ambt ingezegend en door de Heilige Geest tot Zijn drievoudig middelaarsambt van Profeet, Priester en Koning gezalfd.

De zalving van Aäron, David en Elia betekende twee zaken: ten eerste de goddelijke aanstelling tot het ambt, ten tweede de mededeling van de gaven tot verrichting ervan.

Een dergelijke zalving wordt ook aan Christus toegeschreven Ps 45: 8 *Gij hebt gerechtigheid lief en haat goddeloosheid. Daarom heeft U, o God, Uw God gezalfd met vreugdeolie boven Uw medegenoten.* Jes. 61: 1 *De Geest des Heeren HEEREN is op Mij, omdat de HEERE mij gezalfd heeft om een blijde boodschap te brengen aan de zachtmoedigen* enz. Hierdoor wordt aangewezen dat Hij door God de Vader tot het middelaarsambt is aangesteld en dat zijn mensheid daartoe met buitengewone gaven is voorzien, Jes. 11: 2 *En op Hem zal de Geest des HEEREN rusten: de Geest der wijsheid en des verstands, de Geest des raads en der sterkte, de Geest der kennis en der vreze des HEEREN.*

I. PROFEET

Het begin was Zijn *profetisch* ambt. De eigenschappen van een profeet zijn de volgende. [93] Hij moet de leer, die hij verkondigde, van God ontvangen hebben, Ex. 4: 12-15 en Jer. 1: 9. Zijn leer of voorzegging moet niet alleen ten aanzien van het verleden en het tegenwoordige zijn, maar zij moet ook toekomstige dingen behelzen. Hij moet ook zijn leer met wonderwerken bevestigen. Zijn leer en leven moeten overeenstemmen. Zijn voorzeggingen moeten vervuld worden en als het nodig is, moet hij ook zijn leer met zijn dood bevestigen⁸⁰.

Jezus Christus is de beloofde Profeet, Deut. 18: 18 *Een Profeet zal Ik hun verwekken uit het midden hunner broederen, als u: en Ik zal Mijn woorden in Zijn mond geven en Hij zal tot hen spreken alles wat Ik hem gebieden zal.* Joël 2: 23 *De HEERE, uw God zal u geven die Leraar der gerechtigheid.* De vervulling is te vinden in Luc. 7: 16 *En vrees beving hen allen en ze verheerlijkten God en zeiden: Een groot Profeet is onder ons opgestaan en God heeft naar Zijn volk omgezien.* Joh. 6: 14 *Deze is waarlijk de Profeet Die in de wereld komen zou.*

Hij leerde overal op alle plaatsen in het Joodse land en bevestigde Zijn [94] goddelijke

⁷⁹ Ook de christenjood Izaäk da Costa merkt dit op in zijn Bijbellezingen, deel 7, p. 151 v. Hij voegt er aan toe: "Doch de Messias heeft voor Zijn volk gebeden: *Vader vergeef het hun, want zij weten niet wat zij doen*, en daarom zal dat zelfde bloed ten laatste, uit onuitsprekelijke genade en liefde over hen komen tot ontzondiging".

⁸⁰ Lampe antwoordt in zijn *Inl.* hoofdst. 10 vr. en a. 2, p. 35v. op de vraag: Waarin bestaat het profetisch ambt van onze Verlosser? 1. Dat Hij de ganse raad van God heeft geopenbaard betreffende onze zaligheid. 2. Dat Hij toekomstige dingen heeft voorzien. 3. Dat Hij Zijn leer met wonderwerken heeft bevestigd.

zending en leer door wonderwerken. Vraagt men "wat was de inhoud van Zijn leer?" dan is daarop in het kort te antwoorden: Hij onderricht ons aangaande de natuurlijke verdorvenheid van de mens; de schrikkelijke verduistering van het verstand; de volstrekte verdorvenheid en boosheid van de wil; de natuurlijke onmacht en verdoemelijkheid. Hij leert ons verder de weg, waarlangs de zondaar weer tot God kan komen. Hij leert ons de grootste verborgenheid van de heilige Drieëenheid in God. Hij leert ons het door God ingestelde middel van de begenadiging op het allerduidelijkst. Geen profeet vóór Hem heeft deze genade-leer zo duidelijk voorgedragen als Hij. Als de mensen daarin iets onduidelijk en onbegrijpelijk vinden, dan ligt dat niet aan Hem als Leraar of aan Zijn leer, maar aan het volstrekt verdorven en verduisterd verstand.

Met recht is Hij de grote Profeet Die alle profeten overtreft, als wij maar letten op de algemeenheid en de verspreiding van Zijn leer. Ze gaat alle volken aan, Matth. 28: 19 *Gaat dan heen, onderwijst al de volkeren, hen depende in de Naam des Vaders en des Zoons en des Heiligen Geestes, lerende hen onderhouden alles wat Ik u geboden heb.* Zo heeft Jesaja van Hem gezegd, hoofdstuk 60: 3 *De heidenen zullen tot uw licht gaan en de koningen tot de glans die u is opgegaan.* Zijn leer heeft ook betrekking op alle toestanden van de mens. Hoe onmachtig, bedroefd en ellendig men ook is, in Zijn leer kan men, als men maar wil, hulp en troost vinden.

[95] Hij voorzegt ook toekomstige dingen. Dingen die Hem Zelf aangaan: Zijn lijden, sterven, opstanding, de zending van de Heilige Geest. Hij voorzegde wat de apostelen vanwege Zijn leer te verwachten zouden hebben. Hij voorspelde de verwoesting van de Tempel, de verwerping van de Joden en de roeping van de heidenen.

Hij heeft ook Zijn leer en goddelijke zending met wonderen bekrachtigd, ja, met zulke die alle krachten van de natuur ver te boven gaan, Matth. 11: 4, 5 *En Jezus zei tot hen: Gaat heen en boodschapt Johannes hetgeen gij hoort en ziet: de blinden worden ziende, de kreupelen wandelen, de melaatsen worden gereinigd, de doven horen, de doden worden opgewekt en aan de armen wordt het Evangelie verkondigd.* Hij verrichtte deze wonderen in 't openbaar voor de ogen van alle mensen, zelfs voor die van zijn vijanden. Niet alleen maar op één tijd of plaats, maar op verschillende. En dit alles deed Hij door eigen vermogen en kracht. Hij beriep er Zich daarom ook met recht op, dat men Hem om Zijn werken zou geloven, Joh. 10: 37, 38 *Indien Ik niet doe de werken van Mijn Vader, geloof Mij dan niet. Maar indien Ik ze doe en gij Mij niet gelooft, gelooft dan de werken, opdat gij moogt bekennen en geloven dat de Vader in Mij is en Ik in Hem.*

[96] Tenslotte heeft Hij Zijn leer en goddelijke zending bevestigd met Zijn Bloed en dood, Filip. 2: 8 *Zichzelf vernederend, is Hij gehoorzaam geworden tot de dood, ja, de dood aan het kruis.* (Vooral wordt Zijn goddelijke zending echter aangetoond en bewezen door Zijn opstanding, maar over deze gewichtige zaak zullen we later spreken.)

II. PRIESTER

Nadat Hij Zijn leraarsambt verricht had, ging Hij voor de viering van het paasfeest op naar Jeruzalem om daar te lijden en te sterven en zo Zijn **hogepriesterambt** te vervullen, Hebr. 7: 26, 27 *Want zulk een Hogepriester hadden wij ook nodig: heilig, zonder schuld of smet, gescheiden van de zondaren en boven de hemelen verheven; Die niet, gelijk de hogepriesters, alle dagen eerst voor zijn eigen zonden slachtoffers behoefde op te offeren en daarna voor de zonden van het volk. Want dat heeft Hij eens voor altijd gedaan, toen Hij Zichzelf opgeofferd heeft.*

Zijn intrek in Jeruzalem ging met een groot jubelgeroep gepaard. Ze riepen Hosianah enz.

en daarin is vervuld geworden de profetie Zach. 9: 9 *Verheugt u zeer, gij dochter Sions! juich, gij dochter Jeruzalems. Ziet, uw Koning komt tot u, rechtvaardig, en Hij is een Heiland; arm en rijdende op een ezel, en op een veulen en op een jong der ezellen*, Matth. 21: 7-9. Deze intrek verwekte een groot opzien en de gemoederen van de priesters en ouderlingen werden daardoor hevige verbitterd. Ze vreesden dat ze van hun aanzien en achting geheel beroofd zouden worden. Daarom legden zij Hem lagen, hoe ze Hem zouden doden. Ze maakten met Judas, die een dief⁸¹ was, een verdrag en beloofden hem dertig zilverlingen, als hij hun de plaats waar Hij zich ophield, zou aanwijzen. Op de laatste avond at Hij nog het paaslam met Zijn discipelen. Hij stelde het [97] Heilig Avondmaal in als een teken van Zijn eeuwige liefde en sterkte Zijn discipelen met de krachtigste troostredenen. Hij verklaarde hun ook: *Eén van u zal Mij verraden*, Matth. 26: 21; Joh. 13: 21 *die Mijn brood eet, heeft zijn hiel tegen Mij opgeheven*. Wat moeten deze woorden *één van u zal Mij verraden* hun harten als donderslagen getroffen hebben en ontzetting en droefheid veroorzaakt hebben. Niet alleen dat zij tot dusver van hun Heere en Meester verschillende malen gehoord hadden, dat Hij sterven zou, maar nu moeten zij nog uit de mond van de Waarheid horen dat Hij op een verradelijke wijze in de handen van Zijn vijanden zou overgeleverd worden en daarenboven dat de verrader één uit hen zou zijn. Daaruit ontstond bij hen een heilig verdenken tegen zichzelf en dit bewoog een ieder van hen om te vragen: *Ben ik het Heere?* Ze hadden geen verdenking tegen elkander, door zichzelf heiliger dan hun broeders te achten, zelfs ook niet tegen Judas. Ze vroegen niet: Heere is het Judas? maar: Heere ben ik het? (Dat is een oprechte christelijke liefde. Die hoopt altijd van de naaste het beste en koestert geen verdenking tegen hem zolang het enigszins mogelijk is, zolang er geen volledig toereikende grond is om hem te houden voor een Judas.) En niettegenstaande de Heere Jezus uitdrukkelijk aan Zijn discipelen nader te verstaan gaf wie de verrader was, namelijk *die met Mij in de schotel indoopt* of *die Ik deze bete geef* — hierdoor moest het eigen geweten van Judas toch wel [98] vermoeden dat het hem betrof — bleef hij nochtans onbeweeglijk zitten en gaf er geen acht op. Al hoorde hij de woorden uit Jezus' mond *Wee die mens, door wie de Zoon des mensen verraden wordt*, nochtans bleef zijn hart verstokt en hij werd niet bewogen om zich op zijn voornemen te bezinnen; ja, deze brutale zondaar vroeg nog *Ben ik het Heere?* O Judas, besef je niet de alwetendheid van je Meester? Merk je nog niet op dat Hij weet dat het één uit deze twaalf is? Buiten twijfel weet Hij ook dat jij Hem zult verraden? Jij hebt toch met Hem in de schotel ingedoopt? Hij heeft jou de bete opzettelijk gegeven opdat je er van overtuigd zou zijn, dat jij het bent. Brutale zondaar, hoe kun je Hem nog vragen: *Ben ik het Heere?* Hierop gaf Jezus hem dit antwoord: *Gij hebt het gezegd*.

Daarna ging Jezus met Zijn discipelen naar de Olijfberg in Gethsémané. Wel had de Heere gedurende Zijn hele leven niet anders dan ellende, armoede en ongemakken geleden. Maar het grootste lijden waarop het in het verlossingswerk helemaal aankwam, heeft Hij aan het einde van Zijn leven uitgestaan. Dat begon hier in Gethsémané. Daar leed Hij in Zijn ziel. Het openbaarde zich zowel door Zijn bloedzweet als door Zijn bittere klachten. Onze ziel had gezondigd; daarom moest de ziel van de Verlosser de oneindige afkeer van God tegen de zonde ervaren. Hij gevoelde de verlating van Zijn hemelse Vader, de verschrikkingen van de eeuwige dood, al de aanvechtingen van de satan. Hij droeg al de zonden van de uitverkorenen. Hij brak daarom in de bitterste

⁸¹ Joh. 12: 6.

klachten los, Matth. 26: 38, 27: 46. De apostelen konden ook daardoor overtuigd worden, dat Zijn lijden onmiddellijk van God kwam, omdat de mensen toen hun handen [99] nog niet aan Hem geslagen hadden. Maar Hij moest ook lichamelijk lijden, omdat wij evenzeer met ons lichaam gezondigd hadden. Daardoor moest de afkeer van God tegen de zonde voor de ogen van de gehele wereld openbaar worden.

Het begon met het verraad van Judas, omdat wij van God zijn afgefallen en nochtans er voor aangezien willen worden alsof wij het met God houden. Hij is gevangen genomen en gebonden, omdat wij als oproerigen en misdadigers in het Rijk van God verdiend hadden voor eeuwig in de banden van de duisternis gekluisterd te blijven. Hij is door Zijn discipelen verlaten omdat wij God, het hoogste Goed, verlaten hebben en Hem ontrouw geworden zijn.

Daarna werd Hij gesteld voor de Joodse raad en daar is het doodvonnis over Hem uitgesproken. En wel omdat wij verdiend hadden voor de rechterstoel van God gesteld en daar aangeklaagd te worden. Daar zou over ons als Godslasteraars het doodvonnis uitgesproken moeten worden, daar wij ons op een bedriegelijke manier voor kinderen van God uitgegeven hebben.

Vervolgens heeft Hij geleden onder Pontius Pilatus. Hij werd voor de rechterstoel van de wereldlijke rechter gesteld en daar als oproermaker beschuldigd. Hij werd tot de dood veroordeeld, ja tot de kruisdood; opdat wij op de jongste dag voor de rechterstoel van God vrijuit zouden kunnen verschijnen. Hij liet Zich van Zijn kleren beroven, opdat onze schande bedekt zou worden. Hij werd ten bloede toe geslagen en gezeseld, opdat wij door Zijn wonden genezing zouden vinden, Jes. 53. Hem werd een doornenkroon opgezet en met Zijn Koninklijk ambt werd gespot. Daarmee moest Hij de zonden boeten waar-[100]mee wij tegen God, onze Koning, overtreden hadden. Hij moest de kroon van het leven weer verwerven om haar ons te kunnen geven. Hij werd uit de stad Jeruzalem en buiten de poort, onder de zware vloek van de last van het kruis, als een Verbannene, ter dood geleid, omdat wij als oproerige onderdanen verdiend hadden voor eeuwig uit de stad van God, uit het hemels Jeruzalem uitgestoten te worden en de zware vloek van onze zonden te dragen.

Ook moest op de grote verzoendag, Jom Kipoer, het zondoffer Gatat waarvan het bloed in het heilige der heiligen gebracht werd, buiten de legerplaats gebracht en verbrand worden, Lev. 16: 27. *Maar de var van het zondoffer en de bok van het zondoffer, welke bloed ingebracht is om verzoening te doen in het heilige, zal men buiten de legerplaats brengen; doch hun vellen, hun vlees en hun mest zullen ze met vuur verbranden.* De offeranden op de grote verzoendag en voornamelijk dit offer waren immers niet anders dan voorbeelden en schaduwen van de offerande van CHRISTUS of MOSCHIACH Zelf. Hebr. 8: 5 Dezen (d.w.z. de priesters van het oude verbond) *verrichten slechts dienst bij een afbeelding en schaduw van het hemelse heiligdom, blijkens de godsspraak die Mozes ontving toen hij de tabernakel zou gereed maken. Zie toe, zegt Hij immers dat gij het alles maakt naar de afbeelding die u op de berg getoond is.* En hoofdstuk 10: 1 *Want daar de wet slechts een schaduw heeft der toekomstige goederen, niet de gestalte der dingen zelf, is zij nimmer in staat ieder jaar met dezelfde offeranden, die onafgebroken gebracht worden, degenen die toetreden, te volmaken. Want enkel aan het bloed van kalveren kan God geen welgevallen hebben noch zich daardoor laten verzoenen,* Micha 6: 6, 7 *Waarmee zal ik de HEERE tegenkomen en mij [101] bukken voor de hoge God? Zal ik Hem tegenkomen met brandofferen, met ééjarige kalveren? Zou de HEERE een welgevallen hebben aan duizenden rammen, aan tienduizenden oliebekken? Zal ik mijn*

eerstgeborene geven voor mijn overtreding, de vrucht van mijn schoot voor de zonden van mijn ziel? Ps. 50: 18 Want Gij hebt geen lust tot offerande, anders zou ik ze geven; in brandoffers hebt Gij geen behagen. Daarom is ook Jezus, opdat Hij de zonde van de aarde op een dag zou wegnemen en Zijn volk zou heiligen door Zijn Bloed, naar buiten, uit de stad gebracht. En omdat de offeranden schaduwen en voorbeelden waren van het wezenlijke offer, Christus Zelf, daarom wordt Hij in de Heilige Schrift het offer, ASCHAAM genoemd Jes. 53: 10 Als Zijn ziel Zich tot een SCHULDOPFER gesteld zal hebben. Ef 5: 2. En wandelt in de liefde, gelijk ook Christus ons liefgehad heeft en Zichzelf voor ons heeft overgegeven tot een offerande en slachtoffer, Gode tot een welriekende reuk. Hebr. 10: 10-12 — wij zijn geheiligd door de offerande van het lichaam van Jezus Christus, eenmaal geschied. — Deze, één slachtoffer voor de zonde gebracht hebbende, is in eeuwigheid gezeten aan de rechterhand Gods. Het was ook een zuiver offer zonder gebrek of onvolmaaktheid, Hebr. 7: 26 Want zulk een Hogepriester hadden wij ook nodig: heilig, zonder schuld of smet, gescheiden van de zondaren en hoger dan de hemelen. Zijn offer had een verzoenende kracht, 1 Joh. 2: 2 [102] En Hij is een verzoening voor onze zonden; en niet alleen voor de onze, maar ook voor de zonden der gehele wereld. Dit offer offerde Hij niet voor Zichzelf (gelijk de hogepriester van het Oude Testament) maar voor anderen: Matth. 20: 28 Gelijk de Zoon des mensen niet is gekomen om gediend te worden, maar om te dienen en Zijn ziel te geven tot een rantsoen voor velen. Dan. 9: 26 En na die tweeënzestig weken zal de Messias uitgeroeid worden, maar het zal niet voor Hem Zelf zijn, maar wel voor allen die Hem met echt geloof aannemen. Joh. 3: 16 Want also lief heeft God de wereld gehad, dat Hij Zijn enig geboren Zoon gegeven heeft, opdat een ieder die in Hem gelooft, niet verloren ga, maar het eeuwige leven hebbe.

Dit onschuldig en rein offer Jezus Christus werd buiten de stad en de poort geleid. Hij moest het kruis dragen dat Hem zou dragen. Zijn krachten waren die dag door het waken de gehele nacht, door honger en bloedstorting zo afgemat, dat Zijn vijanden vreesden dat Hij onder de zware last van het kruis de geest zou geven. Hij zou dan geen kracht meer hebben om op Golgotha te komen en zij zouden dan van hun genoeg in Zijn kruisdood beroofd worden. Daarom dwongen zij ene Simon, die een verborgen discipel van Jezus schijnt geweest te zijn, hetgeen hij blijken liet door zijn groot medelijden met z'n Heere en Meester — het kruis van Jezus te nemen en het Hem na te dragen. En inderdaad, wilde [103] Simon Zijn discipel zijn, dan moest hij ook waarlijk Zijn kruis op zich nemen en Hem navolgen.

Het laatste was tenslotte dat Jezus naar Golgotha werd gebracht en daar gekruisigd werd. Zijn beide handen werden uitgerekt, Zijn voeten over elkaar gelegd en zowel Zijn handen als Zijn voeten werden met nagelen vastgenageld en doorboord, Ps. 22: 17 *zij hebben mijn handen en voeten doorgraven.* Zijn naakte lichaam werd in de vrije lucht tussen hemel en aarde geplaatst als een vloek. Niets werd Hem vrij gelaten dan Zijn tong, waarvan Hij Zich tot het gebed en de voorbede voor Zijn vijanden bediende. Zijn ogen werden gekweld door de spottende gebaren van hen die voorbij gingen en met het hoofd schudden, Matth. 27: 39; Ps. 22: 8 *Allen die mij zien, bespotten mij; ze steken de lip uit en schudden het hoofd.* Hij moest zien, dat Zijn kleren verdeeld en over Zijn gewaad het lot werd geworpen, Ps. 22: 19 *Zij delen mijn klederen onder elkaar en werpen het lot over mijn gewaad.* Zijn oren werden gepijnigd door de smaad en lasterwoorden van de priesters en het volk, Matth. 27: 40-44 *zeggende: Gij Die de tempel afbreekt en in drie dagen opbouwt, verlos Uzelf. Indien Gij de Zoon van God zijt, kom af van het kruis. En*

*evenzo bespotten ook de overpriesters en schriftgeleerden Hem en zeiden: anderen heeft Hij verlost, Hij kan Zichzelf niet verlossen. Indien Hij de Koning van Israël is, dat Hij nu alkome van het kruis en wij zullen in Hem geloven. Hij heeft op God vertrouwd, dat Hij Hem nu verlosse, als Hij een welgevallen aan Hem heeft. Want Hij heeft gezegd: Ik ben Gods Zoon. En hetzelfde verweten Hem ook de moordenaars die met Hem gekruisigd waren. Zijn reuk en smaak werden beledigd door een gemengde drank van edik en [104] gal enz⁸². Ja, Zijn lijden was zo groot en diep als de hel. Hij ondervond de allergrootste en allerdoordringendste kwalen en smarten zowel in Zijn ziel als in Zijn lichaam, zodat Hij met de jammerlijkste woorden moest uitroepen: *Mijn God, mijn God, waarom hebt Gij Mij verlaten!* Ps. 22: 2. Daar was een buitengewone, ontzettende duisternis: Zijn ziel was verlaten door Zijn hemelse Vader. Wij ellendige zondige schepselen hadden verdiend voor eeuwig in de aller-uiteerste duisternis geworpen te worden, omdat wij de fontein van het licht verlaten en de duisternis meer dan het licht bemind hebben. Onze arme ziel had verdiend voor eeuwig door God verlaten te zijn en te ondervinden wat het is als God Zijn genadig aangezicht niet meer over ons verheft en dat wij buiten Hem angst, schrik, treurigheid, duisternis, wanhoop en doodsnoden voor ons zien en ondervinden.*

Het allerlaatste was tenslotte: *Hij riep met een grote stem en gaf de geest*, Matth. 27: 50. Hier wordt niet gemeld wat Hij met een grote stem geroepen heeft. Ik denk niet dat Hij weklachten geroepen heeft wegens Zijn allerzwaarste smarten en pijnen, maar dat Hij geroepen heeft: *Het is volbracht*, zoals ons door Joh. 19: 30 beschreven wordt. *Het is volbracht*: de bittere kelk die Mij door Mijn hemelse Vader was ingeschonken, opdat Ik hem drinken zou, is nu tot de laatste druppel, tot de bodem toe, geledigd. De doop waarmee Ik moest gedoopt worden, is nu voleindigd. Het is volbracht alles wat tot heil van zondaars en tot verheerlijking van Mijn hemelse Vader te volbrengen was. Het is volbracht alles wat naar de inhoud van het eeuwig ge-[105]nadeverbond, volgens alle voorzeggingen van de profeten, alle voorbeelden en schaduwen van de offers, te doen was. O aangename tijd, dag des heils, 2 Cor. 6: 2. *Want Hij zegt: In de aangename tijd [in de tijd van het welbehagen] heb Ik u verhoord en in de dag des heils heb Ik u geholpen. Zie, nu is het de welaangename tijd; nu is het de dag des heils.* (Namelijk de dag van het Nieuwe Testament.) Jes. 49: 8. De gelovigen van het Oude Testament konden niet zeggen: De MESSIAS is gekomen en heeft met Zijn bloed de zonden uitgewist. Ze moesten eenvoudig zeggen: Hij zal zeker komen. Maar de gelovigen van het Nieuwe Testament kunnen nu roemen: Hij is gekomen; Hij heeft betaald; Hij heeft de overtredingen afgesloten; Hij heeft de zonden verzegeld; Hij heeft de ongerechtigheid verzoend; Hij heeft de eeuwige gerechtigheid aangebracht, Dan. 9: 24 en: HET IS VOLBRACHT!

De woorden Jezus riep wederom met een grote stem en gaf de geest zijn ook een zeer duidelijk bewijs dat Hij niet volgens de gewone loop van de natuur stierf. Velen sterven langzamerhand en verliezen het gebruik van hun zinnen en zo wordt hun licht tenslotte uitgeblust. Maar de Heere Jezus stierf als iemand Die macht had z'n leven af te leggen⁸³. Dit bewees Hij door met grote stem te roepen. Zo gaf Hij de geest. Hij had met het sterven nog langer kunnen wachten als Hij gewild had. Hij heeft in Zijn sterven veel meer over de dood getriomfeerd dan de dood over Hem. Hij moest Zijn leven vrijwillig, als een schuldoffer afleggen, Jes. 53. Hij gaf Zijn [106] geest en gaf hem over in de handen van Zijn hemelse Vader.

⁸² Duijtsch had een sterk uitbeeldend vermogen. Ziet noot 44.

⁸³ Joh. 10: 10

O, de Vorst en Heere van het leven hangt nu voor een korte tijd als een dode aan het vervloekte kruishout! Hoe streng moet de goddelijke gerechtigheid tegen de zonde zijn dat deze niet anders dan door zulk een vervloekte kruisdood verzoend kan worden. Aan dit kruis is de vrede tussen hemel en aarde, tussen God en mensen gesticht. ja, aan dit kruis is de eeuwige vrederaad tussen de Vader en de Zoon uitgevoerd en tot z'n hoogtepunt gebracht; zoals de Geest door de profeet Zacharia gezegd heeft, in hoofdstuk 6: 13 *ja, Hij zal de tempel des HEEREN bouwen en Hij zal het sieraad dragen en Hij zal zitten en heersen op zijn troon. En Hij zal priester zijn op Zijn troon en de raad des vredes zal tussen die beiden zijn* enz. Maar hoe onuitsprekelijk moet de liefde van de Vader zijn, Die de wereld zo liefgehad heeft, dat Hij Zijn eniggeboren Zoon in de wereld gezonden heeft enz. En hoe onbegrijpelijk en de hoogste verwondering waardig is de liefde van Christus dat Hij voor ons is gestorven!

Gestorven? Ja, Hij is werkelijk gestorven. Daaronder verstaan wij de smartelijke scheiding van de ziel van onze Heiland van Zijn lichaam. Door Zijn dood heeft onze Verlosser ons van de eeuwige dood bevrijd en het recht tot het leven verworven. Maar, zo zou men kunnen vragen, hoe komt het dan dat de gelovigen ook moeten sterven en de lichamelijke dood ondergaan? Hierbij moeten wij noodzakelijk opmerken dat de dood van de gelovigen niet meer een straf op de zonde is, maar een middel om te komen tot de eeuwige rust⁸⁴. Ja, ook is de dood noodzakelijk [107] opdat de gelovigen daardoor het zondige lichaam afleggen. Want ons lichaam kan zonder verandering niet in het onveranderlijke ingaan. De apostel Paulus drukt dat uit met deze woorden: *Vlees en bloed kunnen het Koninkrijk van God niet beërven*, 1 Cor. 15: 50. Het kan, zo wil hij zeggen, in de tegenwoordige toestand onmogelijk in de hemel ingaan. Het kan de grote heerlijkheid niet verdragen, die het deelachtig zal worden. Het moet eerst de tijdelijke dood ondergaan. Ja, die dood moet de gelovigen daarheen voeren, waar ze gewaar zullen worden *hetgeen God bereid heeft voor degenen Die Hem liefhebben*⁸⁵. Ook al is het waar dat het sterven op zichzelf, ten aanzien van de vromen en de goddelozen, in niets is onderscheiden, Pred. 9: 2. Want de dood is voor beiden een koning van de verschrikking: daar is de verdraaiing van de ogen, een schuimen van de mond, een stamelen van de tong, een reutelen van de keel, een geweldige en ontzettende verdraaiing van de ledematen. Ach, geliefde lezer, hierin is het wel alles één: de goddeloze heeft het niet erger en de vrome niet beter.

Maar daar zijn andere gewichtiger zaken die de dood en het sterven van de vromen onderscheiden van de dood en het sterven der goddelozen.

Ten eerste is de dood van de goddelozen een verschrikkelijke en zware dood omdat ze zich daartoe nooit toegerust en voorbereid hebben. Ze hebben geprobeerd hun hele geluk te verkrijgen op de aarde en hun eer te stellen in slechte genoegens en wilden daaraan verknocht blijven. Maar nu zullen ze de wereld [108] en alles in één keer zonder bezinning moeten verlaten om alles in de dood te verliezen: hun vrolijke huizen, waarin ze nog langer begeerden te wonen; hun goud en zilver, dat ze met grote moeite en arbeid, met zorg dag en nacht hebben bijeengebracht en dat ze nog langer zouden willen bezitten en misbruiken; tenslotte hun versierd en opgepronkt lichaam dat ze als een afgod geëerd hebben. Ja, ze zullen hun ouders, vrouwen, mannen, kinderen, broers en zusters verliezen en alle vriendelijke en aangename gezelschappen, die hen immers niet verder vergezellen

⁸⁴ H.C. vr. en a. 42.

⁸⁵ 1 Cor. 2: 9.

dan tot aan het graf en daarvan hebben ze nog geen weet ook. De draad van hun hoop zal zo op eenmaal afgesneden worden. Ach, wat moet hen dat zwaar vallen. Daarbij komt nog het treurend en verschrikkend gezicht en het knagend geweten over hun zonden. Ze aanschouwen het verschrikkelijk vuur van de hel, als brandend voor hun bed. Ze zien voor hun ogen de schrikkelijke, droevige en stikdonkere eeuwigheid. Ze zien dat voor hen alle hoop en troost verloren is om daaruit gered te worden. (Ze weten dat ze daar niet slechts 12 maanden zijn, zoals de Joodse rabbijnen leren; die ook zeggen dat ze door het vlijtig studeren en bidden, hun kinderen en andere vromen daaruit zouden kunnen verlossen en in de hemel brengen, iets waarover ik niet uitweiden zal.)

Trouwens ook niet daarover, dat deze volgens de fabelen van de papisten door de missen daaruit geholpen zouden kunnen worden. En hoe meer missen en hoe meer geld daarvoor aan de priester gegeven wordt, des te groter is de verzekerdheid om dezulken uit het va-[109]gevuur te scheuren en in de hemel te verplaatsen. Ach nee, maar al deze rabbijnen en papen, die zulke fabelen bedacht en uitgevonden hebben (waarvan immers niets in de Schrift te vinden is) om zichzelf en anderen daarmee te troosten en allen die zich daarmee laten troosten, die zullen het gewaar worden en ondervinden, dat ze zich waarlijk bedrogen hebben. Och, dan is alle hoop, alle troost verloren. Het is eeuwig! eeuwig, daar is geen einde. Daarom zegt de profeet Jesaja hoofdstuk 66: Hun worm, dat is de knagende worm van hun kwaad geweten, zal niet sterven en hun vuur, dat is de toorn van God, zal niet uitgeblust worden.

Daarom is hun sterfuur zo verschrikkelijk. Zoals de baren van de zee elkaar niet kunnen ontwijken, maar de ene de andere overstelpt, zo roepen en klagen ook zij het ene ach! en wee! na het andere. Dat wordt met recht genoemd jammerlijk sterven. Want zij sterven reeds voor hun kinderen. En wil men hen, terwijl ze reeds op het doodsbed liggen en het koude zweet hun aangezicht bevochtigt, aanspreken dat ze toch wegens hun onsterfelijke zielen zich er op moeten bezinnen hoe ze hun tijd met de ijdelheden van het leven hebben doorgebracht en God in Christus Jezus niet gekend noch erkend hebben; dat hun nog slechts een kleine tijd rest om zich tot de barmhartige Jezus te wenden en uit de diepte met gelovig hart te roepen: *O God, wees mij arme zondaar in Christus Jezus* [110] *genadig*⁸⁶ en neem mijn geest in barmhartigheid op. O, dat ik gereinigd mocht worden van al mijn zonden door het Bloed van Jezus Christus enz. — dan valt hun een dergelijke aanspraak en vermaning zwaar en onverdraaglijk. Ja, het is alsof men hen met een zwaard de ziel doorboort en een giftige pijl in het hart schiet. Tenslotte blazen ze de laatste adem uit en zo is de eerste stap die ze doen, in de eeuwige dood. Ze is een poort van de hel en een weg die voert naar het eeuwig verderf en de eeuwige smarten.

Maar geheel anders is het gelegen met de dood en het sterven van de oprechte gelovigen. Zij hebben zich met de ijdelheden van de wereld zo niet opgehouden en hun hart daar niet aan gehecht. Ze hebben hun zaligheid hier op aarde zo niet gezocht en zich op hun dood en sterven dagelijks voorbereid. Ja, in alle onderdrukking en rampspoeden die ze in de woeste en jammervolle wereld ontmoet hebben, hebben ze zich daarmee getroost, dat toch alle onderdrukking en kruis tenslotte met de dood een einde moeten nemen. De lampen van hun zielen waren met brandende olie van het geloof gevuld. Daarom valt het hun niet zwaar alles te verlaten en door het donkere dal van de schaduwen van de dood naar het hemelse Jeruzalem te reizen. Waarom zouden ze toch zo'n groot verlangen

⁸⁶ Lucas 18 : 13.

hebben langer op deze aarde te blijven waar immers niets anders dan tegenspoed en kruis hun dagelijks brood is? Werden ze niet geslingerd gelijk de ark van Noach? Waarom zouden ze zo ontsteld zijn over de tijdelijke dood? Raakt ook een arme vreemdeling van streek, die een lange tijd in grote nood omgezworven heeft, [111] als hij nu zijn reis naar het vaderland onderneemt? Is ook een door werken afgematte arbeider of handwerkman ontsteld wanneer de tijd aanbreekt dat hij z'n werk staken en rust genieten kan? Ja, moeten ze de tijdelijke dood niet toeroepen zoals eertijds Laban Eliëzer toeriep: Kom in enz. O, kom in en maak aan mijn ramspoedig en smartelijk leven een einde. O kom in! en voer mij uit Babel naar Sion; uit Egypte naar Jeruzalem; uit Mesach en Kedar naar de lieflijke voorhoven des Heeren⁸⁷, naar het huis van de Vader.

En komt eindelijk het uur dat zij van deze wereld zullen scheiden, dan ontvangen ze TROOST ook in de gruwelijke smarten van de dood, omdat zij als gerechtvaardigden weten dat hun zonden, al waren ze rood als scharlaken⁸⁸, door de kostbare verdiensten van de Heere Jezus die ze met een oprecht geloof omhelsd hebben, uitgedelgd zijn. En nu gaan ze in tot het eeuwige leven. *Het lichaam keert slechts terug tot de aarde zoals het geweest is, maar de geest keert terug tot God Die hem gegeven heeft*⁸⁹. De ziel wordt dan van de banden van het zondige lichaam waarin het tot dusver als in een kerker vastgekluiserd was⁹⁰, verlost en mag dan haar intrek nemen bij Christus. De hemel is haar oorsprong, daarom gaat ze daar ook weer naar toe. Ja, ze wordt door de heilige engelen daarheen gedragen en evenals de ziel van Lazarus, om daar haar Heere Jezus op de meest volkomen wijze te kennen, te erkennen en zich in Hem te verheugen. De verlostte ziel van een stervende gelovige maakt zich als het ware vleugelen gelijk die van een arend⁹¹. Ze vliegt van de aarde die van verdrietelijkheden [112] vol is naar het lieflijke paradijs van de hemel: tot de berg Sion, tot de stad van de levende God, tot het hemels Jeruzalem, tot de vele duizenden engelen, tot de vergadering en de gemeente van de eerstgeborenen die in de hemel opgeschreven zijn en tot God de Rechter over allen en tot de geesten van de volmaakte rechtvaardigen en tot Jezus, de Middelaar van het Nieuwe Testament, Hebr. 12: 22-24. Ja, de gelovige roept op zijn doodsbed met Stefanus: *Heere Jezus, ontvang mijn geest*. En de Heere is ook gereed zijn gebed te verhoren. Hij verschijnt met uitgestrekte armen om zijn ziel te ontvangen en haar in de hemel bij Zich op te nemen. Dat heeft de Heere Jezus ook beloofd aan de boetvaardige moordenaar die met Hem aan het kruis hing, toen Hij tot hem zei: *Voorwaar zeg Ik u, heden zult gij met Mij in het Paradijs zijn*.

Hun graven zijn, zoals de Joodse rabbijnen terecht opmerken HUIZEN DER LEVENDEN. *Hun zielen zijn gebonden in de bundel van de levenden*⁹². Ja, nog meer: Waarom toch zou de lichamelijke dood hun zwaar vallen, ze verliezen er immers niets bij? Ja, wat zeg ik? Verliezen? Het sterven is hun gewin!⁹³ Want ze winnen voor de aarde de hemel; voor leed en treurigheid vreugde en zaligheid; voor de onvolkomenheid de volmaaktheid; voor de aardse huizen het huis van de hemelse Vader waarin veel

⁸⁷ Ps. 120: 5.

⁸⁸ Jes. 1 : 18.

⁸⁹ Pred. 12 : 7.

⁹⁰ Dit is meer platonisch dan Bijbels. Vgl. echter wel 2 Cor. 5: 8.

⁹¹ Jes. 40 : 31.

⁹² 1 Sam. 25 : 29

⁹³ Fil. 1: 21.

woningen zijn⁹⁴; voor hun tijdelijke en vergankelijke rijkdom de schatten van de hemel waar geen dief kan inbreken noch stelen⁹⁵; voor het aangename gezelschap van ouders, vrouw, kinderen enz. het gezelschap van al de heilige engelen en serafijnen, van al de patriarchen, profeten, apostelen en evangelisten, van alle vromen en kinderen van God die geleefd [113] hebben, die nog leven en die nog leven zullen. O, wat moet dat toch een aangenaam gezelschap uitmaken. O, zij genieten de gemeenschap van de DRIEENIGE GOD, Die ALLES is en in ALLEN⁹⁶. Daarom was de uitroep van Paulus terecht: *Ik heb begeerte oin ontbonden te worden en met Christus te zijn. Want het leven is mij Christus en het sterven is mij gewin* enz. Filip. 1: 21-23

Van de zekerheid dat CHRISTUS werkelijk gestorven is, zijn getuigenissen genoeg voorhanden. Zowel van Zijn vijanden als van Zijn vrienden. De hoofdman moest een voortreffelijke belijdenis doen van de gekruisigde Jezus: *Waarlijk, Deze Mens was de Zoon van God*, Marc. 15: 39. Al hadden Zijn discipelen Hem verlaten en waren zij er niet bij tegenwoordig, er waren echter wel enige vrienden en Godzalige vrouwen, die Hem uit Galilea gevolgd waren. Deze verloren hun moed niet om hun geliefde Jezus tot aan het kruis na te volgen, Marc. 15: 40, 41. Deze zwakke vrouwen, anders gewoonlijk teer van gesteldheid, hielden het uit bij het kruis van Jezus. Zo kan God ook zwakke vrouwen gebruiken om sterke belijders van de waarheid te zijn en een getuigenis van Jezus' ware dood te geven. En zoals zij de laatsten waren bij Jezus' kruis, zo waren zij ook de eersten die van Zijn opstanding wisten.

Dat Hij waarlijk gestorven is, blijkt duidelijk uit Joh. 19: 33, 34. *Toen de soldaten dan bij Jezus kwamen en zagen dat Hij reeds gestorven was, braken zij Zijn benen niet. Maar één der soldaten stak met een speer in Zijn zijde en terstond kwam er bloed en water uit.* Hierover zal ik niet verder uitweiden.

[114] Ziel en lichaam van Jezus zijn dus van elkaar gescheiden. In dit verband spreekt Paulus over het voorhangsel van Zijn vlees, waaronder de volheid van de Godheid verborgen was gehouden, Hebr. 10: 20 Op een nieuwe en levende weg, die Hij ons ingewijd heeft door het voorhangsel, dat is door Zijn vlees. Zo werd het voorhangsel van de tempel gescheurd in twee stukken van boven naar beneden. Hier wordt niet bedoeld het voorhangsel, dat voor de ingang van het heilige was, maar het voorhangsel dat het heilige scheidde van het heilige der heiligen. Tot die tijd toe was deze plaats zo heilig geweest dat geen sterfelijk oog daarin had mogen zien. Daarom was het met zo'n dik voorhangsel bedekt. Maar thans, nu Christus onze Heiland, onze grote Hogepriester met Zijn eigen Bloed in het Allerheiligste is binnengegaan en de eeuwige verlossing teweeggebracht heeft, Hebr. 9: 12, nu is voor alle gelovigen de toegang tot het Allerheiligste opengesteld.

Ofschoon nu de apostelen, die tevoren tegenover hun Heere verklaard hadden, dat ze met Hem wilden sterven, door de angst uit elkaar gejaagd waren en hun gedachten zo verward waren dat ze zich om de begrafenis van hun Heere en Meester niet bekommerden, zo waren er echter nog twee geheime discipelen van Christus, die door de liefde tot Hem daartoe aangespoord werden. Ze waren eerst in het verborgene discipelen van Christus uit vrees voor de Joden, opdat ze niet uit hun synagoge geworpen en gebannen zouden

⁹⁴ Joh. 14: 2.

⁹⁵ Matth. 6: 20

⁹⁶ 1 Cor. 15: 28.

worden; maar nu achtten ze hun leven niet dierbaar, om Christus' wil. Zoals er in het ingewand van de aarde verborgen schatten zijn, onzichtbaar voor het oog, zo kan er ook ware genade zijn in het hart van een christen, waarvan anderen niet weten. Maar worden ze [115] op de proef gesteld, dan merkt men dat ze vast staan en soms meer kracht tonen dan anderen. Jozef van Arimathéa en Nicodémus betoonden zich bij deze gelegenheid openlijk als trouwe discipelen van de Heere Jezus. Jozef van Arimathea, een aanzienlijk lid van de raad, die ook zelf het Koninkrijk van God verwachtte, verstoutte zich en ging tot Pilatus en begeerde het Lichaam van Jezus, Marc. 15: 43. Hij waagde het, greep moed uit hoogachting en liefde tot Jezus en stoorde zich niet aan het oordeel van de Joden en andere mensen.

Zoals onze hooggeprezen Verlosser in Zijn leven geen pracht bemind noch gezocht had, zo was het eveneens bij Zijn begrafenis. Anderen worden door hun vrienden vergezeld tot aan het graf. Maar de vrienden van Christus waren verstrooid en lieten zich even weinig zien bij Zijn begrafenis als bij Zijn sterven. In Zijn dood werd Hij aangezien als een volstrekt Vernederde, Zijn begrafenis was de diepste trap van Zijn vernedering. Matth. 27: 59, 60 Jozef nam het Lichaam en wikkelde het in zuiver linnen en legde dat in zijn nieuwe graf dat hij in een rots had laten uithouwen en na een grote steen voor de ingang van het graf gewenteld te hebben, ging hij weg. Hierbij kwam ook Nicodémus met specerijen en zij zalfden het lichaam van Jezus, Joh. 19: 39, 40. Deze twee rijke en eerlijke mannen en tegelijk geheime discipelen van Jezus namen deel aan Zijn begrafenis; zowel de moeite als de kosten deelden zij onder elkaar. Zo moest hier de profetie van Jes. 53: 9 vervuld [116] worden: *Men heeft Zijn graf bij de goddelozen gesteld*, dat is: men heeft Hem op een verachtelijke plaats willen leggen (gelijk men gewoon was de misdadigers te begraven); maar *Hij is bij de rijken in Zijn dood geweest*. Het graf waarin Hij gelegd is, was in een hof. Zoals de zonde de eerste Adam uit de hof van Eden, de hof van vermaak had gedreven, zo mocht door het lijden van de tweede Adam, Die in de hof begraven werd, de ingang in het hemelse Paradijs weer geopend worden. In de eerste hof was de dood in de wereld gekomen. In deze hof zou de opstanding en het nieuwe Leven te voorschijn komen.

Hij moest begraven worden ter betoning van de zekerheid van Zijn dood alsook ter volkomen overtuiging en verzekering van Zijn daadwerkelijke opstanding. Hij moest begraven worden opdat de voorzeggingen van Matth. 12: 40 en Jes. 53: 9 vervuld zouden worden. De tijd van de begrafenis was 's avonds tussen 3 en 6 uur, opdat de zonde van het land op één dag zou weggenomen worden Zach. 3: 9. Op die tijd begon ook de sabbath, die groot was⁹⁷, waarop onze Verlosser van de werken van de tweede schepping wilde rusten.

De daden van Zijn vrienden zowel als die van Zijn vijanden na Zijn begrafenis beschrijven ons de heilige apostelen en evangelisten. Van de vrome vrouwen vermelden ze dat ze volgens de gewoonte van de Joden, die hun doden bewenen, tegenover het graf zaten, Matth. 27: 61. Van Jozef en Nicodemus staat er: ze wentelden een steen voor de deur van het graf en gingen weg. Ongetwijfeld zullen vrees en hoop in hen met elkaar gestreden hebben: Zal de Heere der heerlijkheid van de doden opstaan of niet. Maar [117] de vijanden van onze Verlosser waren er op bedacht hoe ze het gerucht van Zijn toekom-

⁹⁷ Joh. 19: 31.

stige opstanding de kop zouden indrukken. Dit heeft echter des te meer tot bevestiging van de zekerheid daarvan gediend. De haat tegen Jezus liet hun op de grote sabbath geen rust. De overpriesters en de Farizeeën gingen op dezelfde dag vroeg naar Pilatus en verzochten Hem of het graf goed bewaakt mocht worden tot de derde dag (het schijnt dat zij Jezus' voorzegging van Zijn opstanding dieper in hun gedachten ingeprent hadden dan Zijn arme discipelen). Daarmee verklaarden zij niet alleen de Heere Jezus, de God der waarheid, opnieuw tot een verleider en bedrieger, maar ook duidden ze daardoor Zijn discipelen, die ze anders als eenvoudige en stomme Galileërs verachtten, aan als bedriegers en arglistige en gevaarlijke mensen, Matth. 27: 63, 64. Doch de knecht moet gelijk zijn aan zijn Heere. Het graf van Jezus werd op een drievoudige manier bewaakt; te weten met een steen, een zegel en een wacht. De steen verzekerde het graf en het zegel de steen, zodat niemand zonder levensgevaar zich daaraan kon vergrijpen. En de rondom geplaatste wacht bewaarde het graf en de verzegelde steen zodat niemand het durfde wagen die te naderen. Ze deden hun uiterste best om de opstanding van Jezus te verhinderen. Vermoedelijk wilden ze het lichaam van Jezus op de derde dag aan het volk tonen om het daardoor ten volle te overtuigen dat Hij een valse Profeet en een Volksverleider was geweest. Maar juist zo moest de waarheid van de opstanding voor de hele wereld bevestigd worden. Ja, de wachters zelf, die het graf bewaken moesten, werden door God daartoe [118] gebruikt. Zij moesten het eerste bericht van Jezus' opstanding aan de overpriesters en Farizeeën brengen, Matth. 28: 4, 11.

De dood verslond Hem. Het graf nam Hem wel in zich op evenals de vis Jona inslokte en in zich op nam. Maar het kon Hem niet in zich houden. Het moest Hem spoedig weer van zich stoten. Christus moest op de derde dag weer opstaan, een tijd die Hij zowel aan Zijn vrienden als aan Zijn vijanden genoemd had, Matth. 12: 40 *Want gelijk Jona drie dagen en drie nachten in de buik van het zeemonster was, zo zal de Zoon des mensen drie dagen en drie nachten zijn in het hart der aarde*; hoofdstuk 16: 21 *Van toen aan begon Jezus Zijn discipelen te tonen dat Hij moest heengaan naar Jeruzalem en veel lijden van de zijde der oudsten, overpriesters en schriftgeleerden en gedood worden en ten derden dage opgewekt worden*.

Hij moest opstaan: Hij moest tonen dat Hij geen bedrieger geweest was. Hij moest tonen dat Hij macht had het leven af te leggen en macht had het weer aan te nemen, Joh. 10: 17, 18. Dit was ook een krachtig bewijs van Zijn Godheid, Rom. 1: 4 *Die krachtig bewezen is te zijn de Zoon van God, naar de Geest der heiligmaking, door de opstanding uit de doden (namelijk) Jezus Christus onze Heere*. Paulus wil zeggen, dat Jezus, ofschoon Hij uit de familie van het huis van David een zwakke en sterfelijke natuur had aangenomen, [119] door de kracht van de Heilige Geest openlijk en zichtbaar gebleken is de Zoon van God te zijn, de beloofde en ware Messias. Hij moest opstaan vanwege de eer van Zijn hemelse Vader. Hij was immers gedood omdat Hij Zich voor de Zoon van God had uitgegeven en de naam van de hemelse Vader hier op aarde verheerlijkt had. Deze had Hem ook toegezegd: *Wanneer Hij Zich tot een schuldoffer gesteld zou hebben, dan zou Hij zaad zien en de dagen verlengen*, Jes. 53: 10. Daarom wordt Zijn opstanding ook aan de Vader toegeschreven, Ef. 1: 20 *Die Hij gewrocht heeft in Christus toen Hij Hem uit de doden heeft opgewekt en Hem gezet heeft aan Zijn rechterhand in de hemel*. Daardoor heeft God getuigd dat Hem genoegdoening gegeven was. Was Christus niet opgestaan, dan waren wij nog in onze zonden en onder de schuld en straf van de zonden gebleven en in de macht van de dood. Maar Hij is opgewekt tot onze rechtvaardiging, 1 Cor. 15: 17.

Christus' opstanding is het onderpand en de verzekering van de opstanding van de gelovigen. Christus is ook opgestaan van de doden en is de eersteling geworden van degenen die ontslapen zijn, 1 Cor. 15: 20. "Hoe", zou men kunnen vragen "is Christus de eersteling Die uit de dode is opgewekt geworden? We lezen toch dat Elia en ook Elisa een dode opgewekt hebben? Zo is ook een Lazarus door Christus Zelf opgewekt." Maar deze allen zijn daarna weer gestorven en dus niet tot een onvergankelijk leven opgestaan. [120] Christus evenwel is de Eerste Die door eigen kracht is opgestaan om nooit weer te sterven. Tegelijk is Hij voor ons tot een onderpand dat wij na Hem en gelijk Hij tot een eeuwig leven opgewekt zullen worden. Zoals door Adams zonde allen die dezelfde natuur hebben als hij, des doods schuldig zijn geworden, zo worden ook zij die deel aan Christus hebben en tot Zijn geestelijke kinderen behoren door Hem opgewekt en tot het eeuwige leven gebracht. De goddelozen worden door Hem, door de macht die Hem als Heere en Rechter toebehoort, opgewekt tot hun verderf, Openb. 14: 11 *En de rook van hun pijniging gaat op tot in alle eeuwigheid en zij hebben geen rust dag en nacht die het beeld van het beest aanbidden.*

De waarheid en zekerheid van de opstanding van onze Verlosser is ten eerste gegrond op de geloofwaardigheid van de getuigen. Deze hadden van hun getuigenis geen aardse voordelen te verwachten, noch vleeselijke lust, noch gewin, noch ijdele eer. Ja, ze hadden het tegendeel te verwachten: niets anders dan kruis, wederwaardigheden, vervolging enz. Daarom kon hun getuigenis niets anders bedoelen dan de liefde tot en de overtuiging van de waarheid. Bovendien gaven ze dit getuigenis op de plaats waar het gebeurd was en dat niet alleen in het openbaar, maar zelfs voor de rechtbanken. [121] Zij vreesden zelfs de dood niet. Ook gaven ze dit getuigenis in de tijd waarin men deze geschiedenis zo zeker als maar mogelijk was te weten kon komen. En ofschoon deze waarheid door verschillende personen, apostelen en evangelisten wordt bevestigd, toch weerspreken ze elkaar niet, maar komen in de hoofdzaak overeen dat *Jezus Christus uit de doden is opgestaan.*

Slaan wij verder deze gewichtige waarheid gade. Daar was een engel van de Heere, die deze blijde boodschap bracht: En hij zei tot de vrouwen: *Vreest gijlieden niet, ik weet dat gij zoekt Jezus de Nazarener, Die gekruisigd was. Hij is hier niet. Want hij is opgestaan. Zie de plaats waar de Heere gelegen heeft,* Matth. 28: 5, 6. Een engel verkondigde aan de maagd Maria Zijn ontvangenis; een engel maakte aan de herders Zijn geboorte bekend; een engel sterkte Hem bij Zijn doodstrijd in de hof; een engel wentelde de steen van het graf. Bij Zijn hemelvaart werd Hij ook door de engelen vergezeld tot aan de Troon van God. En wanneer Hij wederkomen zal als de Rechter van allen, van de levenden en de doden, dan zal Hij verschijnen in de heerlijkheid van Zijn Vader en al de heilige engelen zullen rondom Hem zijn.

Laat ons verder opmerken wie deze waarheid bevestigen. *Enigen van de wacht kwamen in de stad en boodschapten aan de overpriesters al de dingen die geschied waren enz.,* Matth. 28: 11. En dat waren: de wonderbaarlijk grote aardbeving en hetgeen verder in dat hoofdstuk beschreven staat. Buiten twijfel zullen zij hun ook gezegd hebben welk een schrik en vrees hun overkomen was; dat zij als doden waren, [122] vers 4. (Maar is de verschijning van een engel zo tot vrees en verschrikking, wie zal dan de verschijning van God Zelf kunnen verdragen?) Al hoorden de overpriesters deze boodschap van mensen, die heel niet behoorden tot de partij van Jezus en op wier zeggen ze zich dus geheel konden verlaten, toch was dit niet toereikend om hun verstokte en verbitterde harten van deze waarheid te overtuigen. En al konden zij hun bezoedelde handen niet meer leggen

aan Jezus, zo vermoedden de overpriesters en ouderlingen zich toch om het geloof aan de opstanding van Jezus te verhinderen. Ze riepen de raad bijeen, waarin zij het goddeloze verdrag met Jezus gemaakt hadden en dat hun zo voortreffelijk gelukt was, en voor zo weinig geld, namelijk dertig zilverlingen. Ze namen dit middel nogmaals ter hand. Ze kochten de soldaten om met geld. Ze gaven hun instructie om te zeggen dat het lichaam van Jezus uit het graf was gestolen door Zijn discipelen, terwijl zij hadden geslapen. Doch het kost hun nu wat meer. Ze konden nu hun begeerte niet zo goedkoop vervuld krijgen, voor slechts dertig zilverlingen zoals bij Judas. Want er staat: *Ze gaven de soldaten veel geld.* Wie weet hoe groot deze som was, totdat zij genoeg hadden. Ja, daarbij moesten ze hen ook nog verzekeren dat ze voor Pilatus niet hadden te vrezen: *en indien dit de stadhouder ter ore komt, wij zullen hem tevreden stellen en maken dat gij zonder zorg zijt.* Het mag kosten wat het wil! (Hun beurzen vol goud, met onrecht en valsheid verkregen, moesten ze hiertoe aanwenden). Maar dit alles moest dienen om de waarheid van Jezus' opstanding te bevestigen en anderdeels tot hun eigen schande en ongerechtigheid. In de eerste plaats hebben wij [123] slechts op te merken, hoe ongezoeten deze woorden zijn: *Zijn discipelen zijn bij nacht gekomen en hebben Hem gestolen terwijl wij sliepen,* vers 13. De arme apostelen, die op de dag van Zijn sterven verstrooid waren en al hun kracht en moed verloren hadden, zullen het nu wagen een graf aan te randen dat door een sterke wacht bewaard is? Hadden ze de vorige nacht, eer de wacht er nog bij geplaatst was, niet veel beter gelegenheid gehad zo'n daad uit te voeren? En hoe zou het hun mogelijk zijn geweest dit werk te klaren? De zware steen van het graf afwentelen, de doeken losmaken en terzijde leggen en het dode lichaam midden tussen de slapende soldaten heen te dragen? Zou er niet één van hen wakker geworden zijn door het lawaai van deze dieven? Kan men zo'n zware steen zo stil en zachtjes wegwentelen zonder enig opschrikkend geluid? En als zij zo heerlijk en zo vast geslapen hebben, hoe konden ze dan zien en weten dat de discipelen het lichaam gestolen hadden? Zijn er dan geen andere dieven in de wereld? Laten we tenslotte ook nog eens aandacht schenken aan de overpriesters, die zich tot hiertoe zoveel moeite hadden gegeven. Waarom beschuldigden ze de ontrouwe en slapende wachters niet bij Pilatus opdat ze naar verdienste gestraft werden? Waarom hebben ze de apostelen niet aangeklaagd? Moet dit niet tot hun eigen schande strekken? (Het meest wonderlijke blijft hoe de overpriesters die zich immers als zulke heilige vaders en farizeeën voordeden, hun ogen hebben durven opslaan tot de heidense soldaten: zij moeten nu die heidense soldaten overhalen, ja, ze geven hun veel geld, om voor hen te liegen en zo'n ware zonde te begaan dat ze valse getuigenissen [124] geven zullen hetgeen immers tegen de tien geboden is.) Eindelijk hebben we nog meer bewijs van de waarheid van de opstanding van onze Verlosser in het grote getal van degenen aan wie Hij op verschillende tijden en plaatsen en in onderscheiden omstandigheden is verschenen.

Maar nog veel meer bevestigen de gevolgen deze waarheid als daar zijn *de uitstorting van de Heilige Geest* en de buitengewone wonderen die daarmee gepaard gingen, de buitengewone heldenmoed van de eerst zo bange apostelen, waardoor dezen vervolgens zich niet om dood en gevaar bekommerden; de uitbreiding van de leer van het evangelie onder alle volken enz. Daarom hebben wij het recht niet alleen om met onze mond te belijden, maar ook met ons hart te geloven dat Jezus Christus van de doden is opgestaan. O Heere, maak ons daartoe bekwaam en in staat, het is alleen Uw werk!⁹⁸

⁹⁸ In dit gedeelte is Duijtsch weer bijzonder op dreef. Zie noot 44. De voor mij liggende tekst heeft hier het

De tijd van de opstanding was de derde dag na Zijn begrafenis, die de eerste dag der week was. 's Morgens vroeg is de Morgenster Openb. 22: 16 en de Zon der gerechtigheid Mal. 4: 2, opgegaan. Deze dag wordt daarom als de merkwaardigste dag in de christelijke kerk gevierd en de dag des Heeren genoemd, Openb. 1: 10.

Na Zijn opstanding is Hij nog 40 dagen op aarde gebleven, Hand. 1: 13 *Waarom Hij Zich ook, nadat Hij geleden had, levend vertoond heeft met veel gewisse kentekenen, veertig dagen lang hun verschijnende en sprekende over de dingen die het Koninkrijk Gods aangaan.* Hij wilde Zich meermalen aan Zijn discipelen vertonen om hun te verzekeren dat Hij waarlijk was opgestaan en opdat Hij hen nog in de verborgenheden van het geloof kon onderwijzen. Men kan denken dat aan deze veertig dagen ten voorbeeld lagen de evenzovele dagen dat Mozes op de berg Horeb vertoefde en de veertig dagen die Elia op weg was enz.

[125] Na deze tijd werd Hij opgenomen toen Hij nog met Zijn discipelen sprak Hand. 1: 9. De plaats van Zijn diepste vernedering moest nu de plaats van Zijn heerlijkheid zijn⁹⁹. De aarde was de plaats waarop Hij Zich moe wandelde, maar de hemel de plaats waar Hij tot rust zou komen. De eerste was de plaats van Zijn vernedering, de tweede die van Zijn verhoging, gene die van Zijn strijd, deze die van Zijn kroon. Op de aarde zou Hij z'n ziel tot een offer voor de zonde stellen, in de hemel het bloed van dit offer binnendragen. In de hemel zou Hij daarom spoedig opgenomen worden en daar het koningschap over alles in handen nemen.

Dat Hij werkelijk ten hemel gevaren is, blijkt uit de geloofwaardigheid der getuigen, zoals wij reeds aangetoond hebben en het is dus onnodig dit te herhalen. Deze waarheid beschrijft Marc. 16: 19, Luc. 24: 51 en Stefanus bevestigt haar met Zijn marteldood. Ook de daarop gevolgde wonderbare werkingen bevestigen haar, zoals bijvoorbeeld de uitstorting van de Heilige Geest, Hand. 2: 33; de buitengewone wonderwerken van de apostelen, de bekering van Paulus enz.

Voorbeelden van de hemelvaart van onze Verlosser zijn geweest (de ten hemel opneming van) Henoeh, Elia en het binnengaan van de hogepriester op de grote verzoendag in het heilige der heiligen, Hebr. 9: 24 *Want Christus is niet binnengegaan in het heiligdom, dat met handen gemaakt is, een afbeelding van het ware, maar in de hemel zelf* enz. Zie ook hoofdstuk 6: 19, 20. Zij was ook noodzakelijk, want de voorzeggingen moesten immers vervuld worden, Ps. 68: 19, vergelijk Pf. 4: 9-11.

Tenslotte was de hemelvaart nodig in verband met het drievoudig middelaarsambt van Jezus. Hij moest Zijn leerstoel in de hemel oprichten [1261 opdat Hij vandaar Zijn Geest zou zenden. *Indien Ik niet heenga, zegt Christus Joh. 16: 7, zo zal de Trooster niet tot u komen. Maar indien Ik heenga, zal Ik Hem tot u zenden.* Hij moest als Hogepriester voor het Aangezicht van God verschijnen en tot Hem als priester naderen, Hebr. 8: 4. Als koning moest Hij zulk een woning innemen die paste bij Zijn hoogheid en macht en

woord "gewach". Dr. C.J. van Doorn te Woerden deed mij de weergave "lawaaï" aan de hand. Hij verwees mij hiervoor naar het *Woordenboek der Nederlandse Taal* van dr. M. de Vries etc. 's-Gravenhage, 1889. Daar lezen wij bij het woord "gewag": zonder gewag, d.w.z. in alle stilte, zonder drukte.

⁹⁹ Vermoedelijk heeft Duijtsch bedoeld: De plaats van Zijn diepste vernedering moest nu plaats maken voor (eventueel: vervangen worden door) die van Zijn heerlijkheid.

daardoor werd de gelovigen verzekerd dat zij na dit leven een andere woning en een ander Vaderland te wachten hadden: *Ik ga heen om u plaats te bereiden* zegt de Heere Jezus, Joh. 14: 2. Daarom noemt de apostel onze Heiland onze Voorloper, Hebr. 6: 20. Zo nu Christus in Zijn hemelvaart een Voorloper is geweest, zo moeten anderen Hem navolgen. Waar Jezus het Hoofd is, daar moeten ook Zijn ledematen zijn. Waar Jezus de Heere is, daar moeten ook Zijn dienaren zijn. Waar Jezus de Bruidegom is, daar moet ook Zijn bruid zijn. Door Zijn hemelvaart is de weg naar de hemel geopend geworden. Daar is Hij onze Voorbidder, Joh. 2: 1,2 *Mijn kinderkens, ik schrijf u deze dingen opdat gij niet zondigt. En indien iemand gezondigd heeft, wij hebben een voorspraak bij de Vader, Jezus Christus, de Rechtvaardige. En Hij is de verzoening voor onze zonden* enz. Hij begeert van Zijn Vader dat wij die weldaden deelachtig worden die Hij voor ons verdiend heeft, Job 33: 24 *Zo zal Hij hem genadig zijn en zeggen: Verlos hem dat hij in 't verderf niet nederdale, Ik heb de verzoening gevonden*; Joh. 17: 24 *Vader, Ik wil dat waar Ik ben, ook die bij Mij zijn die Gij Mij gegeven hebt*, enz. Deze voorbede is gegrond op de toezegging van de Vader in de eeuwige vredeaad en op Zijn volkomen voldoening. Omdat Hij Zichzelf aan Zijn vader hier opgeofferd heeft tot verzoening van alle zonden van alle gelovigen, Hebr. 7: 25, [127] daarom moet de Vader Hem te allen tijde verhoren. Nu verbergt Hij niet meer de stralen van Zijn goddelijke heerlijkheid zoals in de staat van Zijn vernedering, maar Hij is op een buitengewone wijze verheerlijkt, Joh. 17: 5 *En nu, verheerlijk Mij, Gij Vader, bij Uzelf, met de heerlijkheid die Ik bij U had, eer de wereld was*. O wonderbare verhoging.

III. KONING

Nu zit Hij ter rechterhand Gods, Marc. 16: 19 hetgeen te voren door de Heilige Geest is voorzegd door David Ps. 110: 1 *De Heere heeft tot mijn Heere gesproken: Zit aan Mijn rechterhand* enz. Het zitten ter rechterhand Gods betekent het mededelen van de allerhoogste eer, Hebr. 1: 3 *Deze [namelijk de Zoon], de afstraling van Zijn heerlijkheid en de afdruk van Zijn wezen, Die alle dingen draagt door het woord van zijn kracht, heeft, na de reiniging van de zonden tot stand gebracht te hebben, zich gezet aan de rechterhand van de majesteit in den hoge*.

Een goddelijke macht en kracht Ps. 118: 15, 16 komt Hem ook met recht toe volgens Zijn drievoudig middelaarsambt. Zach. 6: 12, 13 en wel met name **als Koning** omdat Hij Zich daartoe een gans bijzonder eigendomsrecht heeft verworven. Hij heeft immers de onderdanen van Zijn genaderijk met Zijn eigen Bloed gekocht, 1 Petr. 1: 18, 19. En Zijn onderdanen nemen Hem ook als hun ware Koning door het ware geloof aan om zich aan Hem te onderwerpen, Hem aan te hangen en zich door Hem te laten regeren.

Deze kracht openbaart Hij het meest daarin, dat Hij Zijn genaderijk uitbreidt en tegen de aller-heftigste vervolgingen beschut en het ook zolang vermeederen zal totdat de volheid der heidenen zal zijn ingegaan en GEHEEL ISRAEL zal zalig worden, Rom. 11: 26,

Jer. 31: [128] 36, 37; Hosea 3: 4, 5. *Dan zal Hij komen in de heerlijkheid van Zijn Vader en van Zijn heilige engelen*¹⁰⁰ om te oordelen de levenden en de doden.

De wijze Salomo waarschuwt de jongeling als hij tot hem zegt: *Weet dat God u om al deze dingen zal doen komen voor het gericht*, Pred. 11: 9. Hoor jongeling (wil Salomo zeggen) jij die de vreze Gods niet voor ogen houdt en onbevreesd alle zonden bedrijft, waartoe je door je ijdel hart en boze neigingen wordt gedreven, — er komt een dag

¹⁰⁰ Matth. 16: 27.

waarop God al je boze gedachten zal oordelen. Want God is een Rechter van de gedachten van het hart en zal die openbaren evenals al je boze woorden en daden. Hij zal ze oordelen volgens het Boek des levens, waarin je naam niet is geschreven.

Maar niet alleen geldt deze getrouwe waarschuwing voor de jongeling, niet alleen voor de Joden, maar voor alle mensen, van welke godsdienst ze ook zijn, jong en oud, man of vrouw, die ooit in de wereld geleefd hebben, nog leven of leven zullen. Zoals God zegt in Zijn Prediker, hoofdstuk 12: 13, 14 *Vrees God en houd Zijn geboden, WANT DIT BETAAMT ALLE MENSEN. Want God zal ieder werk in het gericht brengen, met al wat verborgen is, hetzij goed of hetzij kwaad.* En de Heere Jezus bevestigt deze waarheid met uitdrukkelijke woorden. Hij zegt: *Wanneer de Zoon des mensen zal komen in Zijn heerlijkheid en al de heilige engelen met Hem enz. dan ZULLEN ALLE [129] VOLKEN VOOR HEM VERGADERD WORDEN*, Matth. 25: 31, 32. De Rechter van alle volken is Jezus Christus. Dat vinden we ook in Hand. 17: 31 *Hij [= God] heeft een dag bepaald waarop Hij de aardbodem rechtvaardig zal oordelen door een Man die Hij daartoe aangesteld heeft* enz. Deze heeft door Zijn middelaarsambt daartoe een bijzonder recht verworven.

Zijn verschijning en komst om het algemeen gericht over de gehele wereld uit te oefenen zal heerlijk zijn! Heerlijk in de persoon. Heerlijk in de verschijning van al de heilige engelen. Hij zal als Koning verschijnen. In plaats van Zijn vernedering zal Hij Zich nu met Zijn goddelijke luister bekleden en aan het menselijk geslacht openbaar worden. Hij wil de harten van Zijn vijanden daardoor met vrees en doodschrik vervullen, maar de zielen van de gelovigen met blijdschap en troost verkwikken. O gelukkige verkwikking! En al is er in deze tegenwoordige wereld zulk een vreemde vermenging, er komt nochtans een dag waarop er een onderscheid gemaakt zal worden, ja, een eeuwig onderscheid, Matth. 25: 32-34, 41.

Hij zal oordelen de levenden en de doden. Want in die tijd zal Zijn almachtige stem, de bazuin van God gehoord worden. De nog levenden zullen die ho-[130]ren en daardoor weten dat de Rechter der gehele wereld op handen is. Maar de doden eveneens en zij zullen uit hun graven te voorschijn komen en voor zijn rechterstoel vergaderd worden.

Onder de opstanding der doden verstaan wij dat dezelfde lichamen die wij hier [met ons] omgedragen hebben, wederom door de almacht van God levend gemaakt en met hun eigen zielen voor eeuwig verenigd en met andere, veel heerlijker, eigenschappen zullen begiftigd worden. Ten eerste zal dit lichaam opstaan. Dat is: een ieder zal bij de opstanding precies hetzelfde lichaam ontvangen dat hij in deze wereld gehad heeft. Want indien niet precies hetzelfde lichaam dat vergaan is, weer opstond, dan was het geen opstanding, maar een nieuwe schepping. Ja, het zou tegen de rede zijn als de mens met het ene lichaam zou zondigen en met het andere gestraft worden. Of als hij met het ene lichaam God zou gediend hebben en allerlei kruis met geduld verdragen, maar in een ander lichaam zou verheerlijkt worden. Job was van deze gewichtige waarheid volkomen overtuigd, want hij zegt met nadrukkelijke woorden in hoofdstuk 19: 26, 27 *Ik zal in mijn vlees God aanschouwen*¹⁰¹. *Die ik voor mij aanschouwen zal en mijn ogen zullen Hem zien en niet een vreemde.* De woorden Ik zal HEM zien (namelijk God, mijn Goël of Verlosser, vergelijk vers 25) bevestigen de waarheid van de opstanding.

Maar hoe zal ik Hem zien? Met deze mijn ogen. Waaruit wij duidelijk zien kunnen dat juist dit tegenwoordig lichaam zal opstaan en geen ander. En aan dit lichaam zal het leven

¹⁰¹ Luther vertaalt ook: "in mijn vlees" (in meinem Fleisch Gott sehen).

gegeven en het zal met de ziel verenigd worden, opdat de mens weer tot z'n gehele wezen en volkomenheid gerake. In de tweede plaats zal dit lichaam veel heerlijker eigenschappen verkrijgen dan het hier ge-[131]had heeft. Paulus drukt zich in dezen zeer duidelijk uit in verband met de vraag die door de wijzen van deze wereld werd gesteld, namelijk: Met hoedanig lichaam zullen de mensen uit hun graven te voorschijn komen? Hij antwoordt dan dat het lichaam, wat zijn eigenschappen betreft, zeer verschillend zal zijn van het vorige en dit verklaart hij door een gelijkenis¹⁰², 1 Cor. 15: 39-42. In het laatste vers zegt hij: *Zo zal ook de opstanding der doden zijn. Het lichaam wordt gezaaid in verderfelijheid, het wordt opgewekt in onverderfelijheid.* Hij wil zeggen: het tegenwoordige lichaam is de sterfelijheid onderworpen, maar als het opstaan zal, zal het onverderfelijk zijn. Dat is: het zal niet meer aan de dood en de vergankelijkheid onderworpen zijn. Ja, hij wil nog meer zeggen in vers 43: *Het wordt gezaaid in oneer en het wordt opgewekt in heerlijkheid* enz. In deze tegenwoordige tijd is ons lichaam aan veel verachting, oneer en schande onderworpen en als het tenslotte in het duister graf wordt gelegd, dan is het afschuwelijk en akelig. (Hoe bedroevend zou een dood lichaam er uitzien als het maar twee of drie dagen onbegraven bleef liggen) Maar het zal in heerlijkheid opstaan. Het zal een blinkend en schoon lichaam zijn en schitteren als de zon aan de hemel. De apostel trekt tenslotte de conclusie in vers 44. *Een natuurlijk lichaam wordt er gezaaid, een geestelijk lichaam wordt opgewekt* enz. Ons tegenwoordig lichaam is van nature tot niets anders geneigd dan tot natuurlijke dingen, om die uit te voeren. Komt de tijd van zijn sterven, dan merkt men dat het een aardklomp is. Maar het zal geestelijk opgewekt worden. De apostel zegt niet dat het in een geest zal veranderd worden, maar dat het als een geestelijk lichaam zal opstaan. Het zal een lichaam blijven, maar het wordt geestelijk. In dit leven is de ziel aan het lichaam onderworpen en zij moet daarmee strijden en vechten. Maar na de opstanding komen de tijden van de verkwikking¹⁰³, want dan zal het lichaam voor eeuwig aan de ziel onderworpen zijn. Daarom noemt de apostel het terecht een geestelijk lichaam. Het zal ook een geestelijk lichaam zijn omdat het geen hulp van natuurlijke dingen, namelijk van eten, drinken, kleren, huwelijk enz. nodig heeft, evenmin als de engelen in de hemel dit nodig hebben. Maar ze zullen door Gods macht en door Zijn goedheid onderhouden worden. O zalige dag, waarin lichaam en ziel weer verenigd en beide tot de meest volkomen gelukzaligheid gebracht zullen worden! (Doch dit alles moet verstaan worden van de opstanding van de gelovigen. Hùn lichamen alleen zullen zo'n zalige verandering en verheerlijking ondervinden.)

Maar, zo zou men kunnen vragen, hoe is het mogelijk, dat dode lichamen, die immers reeds zoveel duizenden jaren tot stof zijn veranderd, weer zullen opstaan en dat er met hen zo'n verbazingwekkende verandering zal gebeuren?

Paulus geeft op deze vraag een uitvoerig antwoord in 1 Cor. 15: 35-39. Ja, we hebben slechts te letten op de werken van de natuur. Dan zullen wij ons daarover, als over iets onbegrijpelijks, wegens de grote almacht van de Voortbrenger van de natuur moeten verwonderen. Waren we eerst heden op de aardbodem gekomen en hadden we nog niets van alles gezien; of stel een blindgeboren mens die, pas ziende geworden, uit eigen ervaring en ondervinding nog niets zeggen kan, — hoe onmogelijk en ongelooflijk zou

¹⁰² Namelijk van het zaad dat in de aarde geworpen wordt.

¹⁰³ Hand. 3: 19.

het hem voorkomen als men hem een klein zaadje toonde en tot hem zei: Uit [133] zo'n kleine zaadkorrel is deze of die grote plant gegroeid! Ja, zouden wij zelf, zonder de ervaring, die wij hebben, in de winter wanneer alles op aarde dood en bevroren schijnt te zijn, kunnen geloven dat wij deze of gene boom met bladeren bekleed en met bloesem versierd zullen zien? En dat hij vruchten zou voortbrengen? Maar nemen wij de goddelijke Almacht in aanmerking, wat zou Hem kunnen hinderen of weerhouden? Heeft Hij niet de gehele wereld uit niets geschapen? Hoe zouden wij er dan aan kunnen twifelen dat dezelfde Schepper ook niet onze lichamen te zijner tijd zou kunnen vernieuwen en levend maken?

Och, dat wij Abrahams geloof deelachtig werden! God had hem beloofd dat hij een vader van vele volken zou worden, toen hij nog geen nakomelingen had. Voor de ogen van mensen scheen het alsof een dergelijke belofte onmogelijk verkregen kon worden. Doch Abraham geloofde de mogelijkheid ervan. Want God had het hem toegezegd, hoe onwaarschijnlijk het ook leek naar het oordeel van het verstand. Hij moest zowel het lichaam van zijn vrouw als dat van hemzelf als verstorven beschouwen ten aanzien van de natuurlijke kinderteling. Want ze waren reeds boven de jaren om dat te kunnen. Hij wás reeds honderd jaar en had alle hoop opgegeven om een lichamelijke vader te worden. Toch twijfelde hij bij dit alles niet. Hij redeneerde niet. Alle zwaarigheden achtte hij niet. Hij liet geen twijfel aan de toezegging van God bij zich opkomen; hij hield het geloof daarop gevestigd. Ze was gegrond op de goddelijke almacht, *die de doden opwekken kan*, Rom. 4: 17, 18 en die derhalve hem en zijn [134] vrouw in staat kon stellen kinderen voort te brengen. Ja, *dat Hij machtig was hem uit stenen kinderen te verwekken*¹⁰⁴.

Waarom zouden wij dan twifelen aan deze gewichtige waarheid? De Heere Jezus heeft ons immers Zelf de verzekering gegeven van de opstanding van de doden in Joh. 6: 40: *En dit is de wil van degene Die Mij gezonden heeft dat een ieder die de Zoon aanschouwt en in Hem gelooft het eeuwige leven hebbe en Ik zal hem opwekken op de jongste dag*. De opstanding is insgelijks bevestigd door de profeten van het Oude Testament, Ezech. 37 en Jes. 26: 19 *Uw doden zullen herleven, ook mijn dood lichaam, ze zullen opstaan*. En Job 19: 25-27. De apostelen bevestigen mede deze waarheid, Hand. 24: 15 *Ik heb hoop op God, gelijk ook deze (= de Joden) zelf het verwachten, dat er een opstanding zijn zal beide van rechtvaardigen en onrechtvaardigen*.

Ja, de opstanding der doden is ook zeer noodzakelijk. Gods doel met de schepping van de mens was immers (gelijk wij boven bewezen hebben) de verheerlijking van Zijn goddelijke eigenschappen en de mededeling van Zijn goedheid of de gelukzaligheid van al Zijn schepselen. Nu, dit kan in dit leven niet volledig geschieden. Van onze zijde niet, want wij kunnen noch met ons lichaam, noch niet onze geest God zo verheerlijken als het betaamt. Maar ook kan men niet denken dat God zich reeds hier op aarde in dit leven aan de mensen in de hoogste zin als het hoogste Goed betoont, omdat de vromen niets dan kruis en tegenspoeden moeten ondergaan. Eveneens kan men ook niet denken, dat God reeds hier Zijn gerechtigheid volledig aan de goddelozen voltrekt. Het gaat immers somtijds de [135] goddelozen beter dan de vromen. Zou dan de Rechter van de ganse aarde geen recht doen?¹⁰⁵ Er moet werkelijk nog een andere tijd komen waarin God Zijn eigenschappen volledig aan alle mensen, die geleefd hebben, nog leven en in de toekomst

¹⁰⁴ Matth. 3: 9.

¹⁰⁵ Gen. 18: 25.

leven zullen, zal openbaren. En wel in de opstanding der doden en het daarop volgend gericht over levenden en doden.

Maar, zo zou men kunnen vragen, hoe zal het dan zijn met degenen die bij de toekomst van Christus nog leven zullen?

Hierop antwoordt Paulus uitvoerig in 7 Cor. 15: 51, 52. *Zie, ik zeg u een verborgenheid. Wij zullen wel niet allen ontslapen, maar wij zullen allen veranderd worden, in een punt des tijds, in een ogenblik, met de laatste bazuin; en de doden zullen onverderfelijk opgewekt worden en wij zullen veranderd worden.* Met recht noemt Paulus zulks een verborgenheid.

Het gericht en oordeel dat Christus de rechtvaardige Rechter op deze dag zowel over de rechtvaardigen als over de goddelozen zal uitspreken, zal allereerst plaats vinden met betrekking tot de rechtvaardigen, Matth 25: 34 *Alsdan zal de Koning zeggen tot degenen die aan zijn rechterhand zijn: Komt gij gezegenden mijns Vaders, beërft het koninkrijk, dat u bereid is van de grondlegging der wereld af.*

Dit oordeel zal over hen uitgesproken worden nog voordat het vonnis van de verdoemenis over de goddelozen zal worden geveld. De oorzaak daarvan is dat Hij de rechtvaardigen, staande rondom Zijn troon, tot aanschouwers van dit grote gericht dat Hij over de goddelozen houden zal, wil maken. Paulus zegt: *Weet gij niet dat de heiligen de wereld oordelen zullen?! Cor. 6: 2.* Daarbij doelt hij ook op de goddelozen, die te meer door de voorstelling van hun verlies gepijnigd zullen wor-[136]den en de hel in zichzelf zullen gevoelen eer zij door het rechterlijk vonnis zullen verstoten zijn. *Dan zal Hij zeggen tot degene die aan Zijn linkerhand zijn: Gaat weg van Mij gij vervloekten in het eeuwige vuur dat de duivel en zijn engelen bereid is.* Matth. 25: 4. De titel die hun gegeven wordt, is gij vervloekten, omdat zij het middel niet hebben aangenomen, waardoor ze uit hun vloek hadden kunnen worden gered. Ze hebben de gemeenschap met de zonde hoger geschat dan de gemeenschap met God. Ze hebben de genade van het evangelie van zich gestoten en zijn in hun vloek gebleven. Maar nu moeten zij in die toestand verschijnen voor het aangezicht van degene die in de wereld gekomen is om zondaren zalig te maken. Het vonnis zal zijn dat Hij tot hen zeggen zal: Gaat weg van Mij enz. O schrikkelijk woord! Is dit niet reeds een volkomen hel voor de goddelozen, voor eeuwig van Jezus te moeten wijken? Van alle genot van de gemeenschap en genade van God verstoten te zijn en alle hoop verloren te hebben? Maar niet alleen dat ze van het hoogste Goed gescheiden zullen zijn, maar daarmee zal nog de aller-smartelijkste pijn verbonden zijn. Het is: *gaat weg van Mij, gij vervloekte, in het eeuwige vuur.* Ze worden van een oneindig goed beroofd en daarentegen wordt de hel hun als een duistere kerker aangewezen, waarin ze geen enkele straal van de tegenwoordigheid van God genieten¹⁰⁶. Ze hebben daarin alleen de schrikkelijke en eeuwige ondervinding dat ze zijn gevallen in de handen van de levende en rechtvaardige God. En dat niet voor enige tijd, (voor twaalf maanden, gelijk de rabbijnen leren,) of nog, om na vele duizenden jaren daaruit eens verlost te worden. Dat zou nog een onuitsprekelijke troost in deze grootste ellende kunnen zijn. Nee, hier wordt gezegd: [137] *in het eeuwige vuur.* Van eeuwigheid tot eeuwigheid zal de toorn van God op hen branden.

¹⁰⁶ Volgens Lampe, *Melk der W.*, p. 27, bij vr. en a. 10 van de H.C. bestaan de straffen naar de ziel in I De afscheiding van de gemeenschap van God - II Het ondervinden van de toorn van God - III De pijniging van het geweten - IV De uiterste vertwijfeling.

In het eeuwige vuur, dat voor de duivel en zijn engelen bereid is. Dit eeuwige vuur is voor de duivel bereid. Maar de mensen komen in dit vuur, omdat ze zich aan de vervoering en de macht van de satan hebben overgegeven. Ze zijn reeds hier op aarde hun vader, de duivel gelijkvormig geweest en vonden hun lust in het doen van de lust en wil van hun vader. Ze wilden graag zijn rijk uitbreiden en hen vervolgen die op de weg der gerechtigheid wandelen. Daarom zullen ze nu bij hun vader zijn. Hun ogen, onwaardig en niet in staat om God te aanschouwen, zullen door hun vader, de duivel, en zijn engelen en door hun eigen zonden verschrikt worden. Elke aanblik daarvan zal hen hun ganse zondesschuld in herinnering brengen. Hun worm, de knagende worm van hun geweten, zal niet sterven, wanneer ze zich herinneren hoe zondig ze hun tijd hier op aarde hebben doorgebracht en de verkeerde keus gedaan hebben. Ze zullen er aan denken dat ze de aangeboden genademiddelen niet hebben willen erkennen en hoe ze met alle geweld de genade van God van zich gestoten hebben.

Maar hoe groot en onuitsprekelijk is het onderscheid tussen de goddelozen en de oprechten! Hun woning zal zijn in het Huis des Vaders, waar veel woningen zijn. Het is een zuivere en heilige plaats die aan geen verandering onderworpen is. Welk een vreugde zal het zijn, steeds de heilige engelen en alle uitverkorenen van alle tijden om zich heen te hebben. [138] O, hoe aangenaam zal het zijn CHRISTUS JEZUS in Zijn heerlijkheid te aanschouwen van aangezicht tot aangezicht en dat in alle eeuwigheid! Zeker, een grote heerlijkheid, daar te zijn waar Jezus is. Waar enkel gerechtigheid, vrede, vreugde, heil en zaligheid is. Ja, te zijn waar Jezus is: met Jezus, bij Jezus en in Jezus!¹⁰⁷ Verzadigd te worden met al de rijkdommen van de genade van Jezus en te leven in de allerzoetste gemeenschap en het gezelschap van Jezus! En dat zonder einde, zolang als Jezus Zelf leeft in alle door mensen niet uit te denken eeuwigheid. Wat een heerlijkheid is dit! O, met de tongen van engelen is ze niet uit te drukken! Mijn tong is te menselijk en te zwak als ik hiervan zal spreken. Het was volstrekt niet hoogdravend als ik van deze heerlijkheid zou spreken met een hoogdravende spreekwijze waarvan de Joodse rabbijnen zich in hun geschriften bedienen als ze de onvergelykelijke voortreffelijkheid van een zaak willen weergeven. Ze zeggen dan: Indien de hele hemel niet anders was dan een blad papier en de hele wereld een vat met inkt, alle grasscheutjes en het kruid van de aarde enkel schrijfpennen en alle engelen en mensen schrijver, dan zou het nochtans volstrekt onmogelijk zijn de heerlijkheid van zulk een zaak voldoende uit te drukken. Toen de apostel Petrus op de heilige berg slechts een kleine voorstelling van deze heerlijkheid gezien had, vergat hij zichzelf en al het zijne en riep hij uit: *Heere, het is goed dat wij hier zijn. Als Gij wilt, laat ons hier drie tabernakelen maken enz.*, Matth. 17: 4. Deze bede kwam hierop neer, dat ze op deze plaats altijd wilden blijven: het is goed hier te zijn.

De gemeenschap der heiligen geeft ongetwijfeld een verrukkelijk genoegen. Maar de tegenwoordigheid van Christus onder hen maakt de vreugde onuitsprekelijk groot. Doch Petrus was in dezen te vurig en wegens zijn overhaasting en onbedachtzaamheid dwaalde hij zeer in dit gewichtige stuk. Hij begeerde de duurzaamheid van deze toestand, die toch volgens haar aard slechts voorbijgaand was. Deze verschijning was immers

¹⁰⁷ Zoals Duijtsch op p. 136 van zijn boek het als een volkomen hel voor de goddelozen zag voor eeuwig van Jezus te moeten wijken, zo ziet hij het hier als een onuitsprekelijke vreugde "met Jezus, bij Jezus en in Jezus" te zijn. Ook nu weer blijkt welk een grote liefde tot Jezus in zijn hart was.

slechts een voorsmaak van de onuitsprekelijke heerlijkheid en geenszins het volle vreugdemaal van de kinderen Gods. Hij vergat de woorden van Jezus, die Hij met betrekking tot Zijn aanstaande lijden had gesproken. Hij was in de verbeelding dat Hij de hemelse heerlijkheid zou kunnen verkrijgen zonder te lijden en te sterven. Toen de apostel Paulus eens door een bijzondere genade van zijn God de heerlijkheid van de hemel bij zijn leven had gesmaakt, getuigde hij onuitsprekelijke woorden gehoord te hebben die een mens niet mag uitspreken, 2 Cor. 12: 4. Zo heeft de heilige apostel eveneens aan de Filippenzen geschreven, hoofdstuk 4: 7 *dat het alle verstand te boven gaat*. Nu geliefden, oordeelt zelf: Indien de voorsmaak en slechts een enkel vonkje van die vreugde en zaligheid alle verstand overtreft, hoeveel te meer dan de grootste volkomenheid! Ik houd op met er over te spreken, opdat ik niet de schijn op mij laad alsof ik toch wilde uitspreken wat onuitsprekelijk is. O, dat God Zelf ons te zijner tijd deze heerlijkheid te genieten geve! Opdat wij eindelijk staan mogen voor de troon van de verheerlijkte [140] hemelse Salomo, Jezus Christus, en Hem toeroepen: *Het woord is waarheid geweest hetgeen wij, nog zijnde in het tranendal van deze aarde, gehoord hebben van uw zaken en van uw heerlijkheid en wij hebben die woorden niet geloofd totdat wij gekomen zijn en onze ogen het gezien hebben; en zie de helft is ons niet aangezegd, ja niet het honderdduizendste gedeelte. Gij hebt in wijsheid, heerlijkheid en goed overtroffen het gerucht dat wij gehoord hadden. Welgelukzalig zijn uw mannen, welgelukzalig deze uw knechten die gedurig voor uw aangezicht staan*, 1 Kon. 10: 6-8.

[Duytsch keert nu weer terug naar het verhaal van Handelingen 16]

[En hij werd terstond gedoopt]

Nu keer ik terug tot mijn vorige stof om die te vervolgen en (voor zover de Heere het mij geeft) van de volgende waarheden te spreken:

Nadat zij hem het Woord des Heeren gezegd hadden, namelijk nadat zij hem geleerd hadden uit het Woord van God hetgeen hem tot zijn eeuwige gelukzaligheid te weten en te geloven¹⁰⁸ nodig was (zoals wij hierboven aangewezen hebben¹⁰⁹, zo volgt in vers 33: *en hij werd terstond gedoopt* enz.

Het is voor mij buiten twijfel dat de gevangenenbewaarder voor zijn doop eerst zijn geloof voor Paulus en Silas heeft moeten belijden: Ik geloof dat Jezus Christus de Zoon van God is enz., want zonder deze belijdenis hadden zij hem zeker niet gedoopt. Zo moest eveneens de kamerling belijdenis doen voor Filippus¹¹⁰, voordat hij gedoopt werd: *Filippus zei tot hem: Indien gij van ganser harte gelooft*, dat is: volkomen overreed zijt van deze waarheden waarin ik u onderricht heb, als ge ze oprecht en zonder huichelarij gelooft, *dan is het geoorloofd*. Dat wil zeggen: dan is er de vrijheid daartoe. Ja, dan ben ik ook bereid uw verlangen naar de doop te vervullen. De kamerling [141] antwoordde daarop: *Ik geloof dat Jezus Christus de Zoon van God is*. In deze weinige woorden is alles begrepen wat men van Christus, Zijn persoon, Zijn ambt en Zijn weldaden heeft te geloven. Met deze woorden antwoordde ook Petrus: *Gij zijt de Christus, de Zoon van de levende God*, Matth. 16: 16. Maar niemand kan Jezus Christus op een zaligmakende wijze erkennen voor de Zoon van God en de Heiland van de wereld dan degene in wie God Zelf door Zijn Heilige Geest door middel van de verkondiging van het evangelie een goddelijke overtuiging daarvan gewerkt heeft. *Want niemand kan zeggen dat Jezus de Heere is dan door de Heilige Geest*¹¹¹. (O barmhartige God, schenk mij die genade, in geest en in waarheid te geloven en te belijden voor de mensen dat ook ik mag zeggen door het zaligmakend geloof: *Ik geloof dat Jezus Christus de Zoon van God is*. Amen!)

En hij werd gedoopt. Wat het woord dopen op zichzelf betreft, het beduidt een afwassing, indompeling, besprenging. Dit is reeds onder het Joodse volk gebruikelijk geweest¹¹². Maar de Heere Jezus heeft het tot een sacrament van het Nieuwe Testament ingesteld en geheiligd. De Heilige Doop is ten eerste een teken, ten tweede een zegel. Wij noemen een teken elke zichtbare zaak, die ons iets anders vertegenwoordigt en zekere gedachten over de afwezige en onzichtbare dingen oproept. Onder een zegel verstaan wij zulk een teken, dat ons de zekerheid van een zaak bevestigt. Paulus gebruikt deze woorden in Rom. 4: 11. Daar toont hij aan met welk doel Abraham besneden is, daar hij reeds lang voor zijn besnijdenis gerechtvaardigd was door het geloof. Hij zegt: *en hij heeft het teken der besnijdenis ontvangen tot een zegel van de rechtvaardigheid des geloofs* enz. De besnijdenis [142] was voor Abraham een teken van het verbond dat God met hem en zijn nakomelingen had gemaakt, Gen. 17. Een teken, waardoor de ware Kerk en het

¹⁰⁸ Duytsch zal hier een toespeling maken op vr. en a. 21 van de H.C.

¹⁰⁹ Duytsch zal hier doelen op hetgeen hij schreef op de pag. 25 t/m 140 van zijn boek.

¹¹⁰ Hand. 8: 26vv.

¹¹¹ 1 Cor. 12: 3.

¹¹² Zie hiervoor o.a. dr. J.P. Versteeg in *Rondom de Doopvont* 1983, Goudriaan, p. 15-21.

bondsvolk van God van alle overige volken in de wereld onderscheiden zou worden. Een teken, dat alle vreemdelingen die tot de voorrechten van het burgerschap van Israël toegang en recht verkrijgen wilden, moesten hebben of ontvangen. Tenslotte een teken dat de doop voorstelde, die vervolgens in de christelijke kerk in de plaats van de besnijdenis zou komen¹¹³. Maar ten andere was de besnijdenis niet enkel een teken, maar ook een zegel en verzekering van de gerechtigheid van het geloof, de ware en rechte weg, waarop een zondaar rechtvaardig en zalig worden kan. Deze rechtvaardiging heeft Abraham verkregen toen hij nog in de voorhuid was¹¹⁴ opdat hij in een geestelijke zin de vader van alle gelovigen zou worden¹¹⁵. De besnijdenis was een zegel om daardoor de belofte te bevestigen die Hij aan Abraham en zijn nakomelingen gegeven had. Tenslotte een zegel waardoor Abraham en zijn kinderen zich aan God verbonden om Hem alleen te dienen met een oprecht hart en zijn wet bestendig voor ogen te hebben. En omdat de besnijdenis een teken en zegel geweest is, is er ook geen twijfel dat de doop zulks niet minder zou zijn.

De Heilige Doop stelt ons ten eerste zichtbaar voor ogen de weldaden door Christus verworven opdat wij ze nimmermeer zouden vergeten. Opdat wij zouden gedenken met wat voor een Doop onze Heiland in Zijn lijden voor ons is gedoopt. Opdat wij de zonden dagelijks zouden afsterven en een afdruksel van Christus' dood in onze harten hebben, om die in ons leven en onze wandel te tonen. Het water is natuurlijk en rein water, dat een afbeelding is van het Bloed en de Geest van Chris-[143]tus. De Heilige Schrift schrijft daaraan, in een geestelijke zin met betrekking tot de reiniging van onze zonden, een en dezelfde kracht en werking toe als ook aan het water met betrekking tot het lichamelijke eigen is, Ezech. 36: 35 *Dan zal Ik rein water op u sprengen en gij zult rein worden. Van al uw onreinheden zal Ik u reinigen* enz. Onder het reine water wordt hier verstaan het Bloed van Christus, het onbevleete Lam van God dat Zijn Kerk van alle zonden reinigt, 1 Joh. 1: 7 *En het Bloed van Jezus Christus, Zijn Zoon reinigt ons van al onze zonden. Zo betekent ook de Doop de reiniging van onze zonden, Hand. 22: 16 En nu, wat aarzelt gij nog? Sta op en laat u dopen en uw zonden afwassen onder aanroeping van de Naam des Heeren.*

Doch de doop is niet alleen een teken, maar ook een *zegel*. De zaligheid wordt toegekend aan degene die geloofd zal hebben en gedoopt is, Marc. 16: 16, maar de gelovige wordt door de doop daar ook van verzekerd (zoals Abraham door de besnijdenis).

Doch de uitwendige besnijdenis was zonder de inwendige geen besnijdenis, Rom. 2: 28, 29. Paulus maakt daar een onderscheid tussen iemand, die in 't openbaar in het vlees een Jood is en iemand die als Jood ook een besneden hart heeft. Hij zegt dat in de ogen van God de eerste geen echte Jood is. Want een besnijdenis die met mensenhanden geschiedt, maakt voor God niets uit. Voor God is een echte Jood, die het inwendig is door de reiniging van zijn hart van de heerschappij van zijn zondige lusten, boze neigingen en begeerlijkheden. Dat is de besnijdenis van het hart, die door de Geest van God geschiedt. [144] Dit zegt ook Mozes, als hij het hardnekkig volk van Israël toeroept, Deut. 10: 16 *Besnijd dan de voorhuid van uw hart en verhardt niet langer uw nek.* Hij wil hen onder 't

¹¹³ Aldus het klassieke avondmaalsformulier van de Nederlandse Geloofsbelijdenis.

¹¹⁴ Rom. 4: 12.

¹¹⁵ Rom. 4: 11.

oog brengen dat ze toch niet zo pochen en zich beroemen zouden op hun uitwendige besnijdenis en zeggen: *Blijf daar, nader mij niet, want ik ben heiliger dan gij* enz. Jes. 65: 5. Hij wil dat ze hun hart zouden besnijden. Zo vermaant ook Jeremia het boze volk, Jer. 4: 4 *Besnijdt u voor de Heere en doet weg de voorhuid van uw hart* enz. Echter moet men hier niet denken dat wij zulks door onze eigen kracht kunnen verrichten, o nee! Dit wordt toegeschreven aan de barmhartigheid en de almacht van God, Deut. 30: 6 *En de Heere uw God zal uw hart besnijden* enz. Dat is: door de kracht van Zijn Heilige Geest zal Hij uw hart verlichten, reinigen en tot zijn dienst bekwamen, Ezech. 36: 26, 27 *En Ik zal u een nieuw hart geven en een nieuwe geest in het binnenste van u; en Ik zal het stenen hart uit uw lichaam wegnemen en u een vlezen hart geven. En Ik zal Mijn Geest geven in het binnenste van u en Ik zal maken dat gij in Mijn inzettingen zult wandelen en Mijn rechten zult bewaren en doen.* Zo is eveneens diegene nog geen christen voor God, die zich slechts door uitwendige belijdenis vervoegt tot de christelijke religie en zich laat dopen. Want de doop bestaat niet. in een uitwendige afwassing van het vlees. Maar diegene is een waar [145] christen die het door de inwendige vernieuwing is en door de Heilige Geest is gezalfd. Wiens lof niet komt van de mensen, maar van God¹¹⁶. Daarom zei de Heere Jezus zo nadrukkelijk, Marc. 16: 16 *Die geloofd zal hebben en gedoopt zal zijn, die zal zalig worden. Maar die niet geloofd zal hebben, zal verdoemd worden.* Dat is: wie het gepredikte evangelie aanneemt en dan een proseliet wordt en de doop als het zegel van het Nieuwe Verbond ontvangt, die zal, als hij volhardt (ook in allerlei vervolging) vergeving van al zijn zonden ontvangen en het eeuwige leven verkrijgen. *Maar wie niet gelooft, hetzij degene die Hem slechts met de mond aannemen, die zal verdoemd worden.* Daarom vroeg Filippus ook aan de kamerling, eer hij hem doopte: *Gelooft gij van ganser harte?* Hand. 8: 37.

Zo ontving dus de gevangenvaarder het eerste sacrament van het Nieuwe Testament, waardoor hij tot een openbaar lid in de openbare kerk werd opgenomen. In deze kerk (of de verzameling, die in het Hebreeuws Kaahal, of de gemeente Genedaa, genoemd wordt) wordt het Woord des Heeren verkondigd, God openlijk aangeroepen en de Heilige sacramenten naar de instelling van Christus bediend¹¹⁷. (Onder de sacramenten verstaan wij de uitwendige tekenen die God heeft ingesteld om de beloften die Hij aan Zijn volk gedaan had te bevestigen en daardoor de gedachtenis aan Zijn bijzondere weldaden te onderhouden en ze steeds te hernieuwen.)

[Hij bracht hen in zijn huis en zette hun de tafel voor]

[146] Voor de ontvangst van het eerste sacrament had de gevangenvaarder aan Paulus en Silas reeds grote liefde bewezen. Want vers 33 meldt: *en hij nam hen tot zich en wies hun striemen* om het geronnen bloed als gevolg van het geselen en de pijn van de wonden te verminderen. Maar nu, nadat hij het eerste sacrament ontvangen heeft, wordt de liefde in hem nog vuriger: Hij bracht ze in zijn huis om gemeenschap met hen te oefenen als een broeder in de kerk. De liefde kan zich immers niet verbergen. Zo openbaarde zich ook de liefde van Lydia, Hand. 16: 15 *En toen ze gedoopt was en haar huis, nodigde zij ons en zei: Indien gij van oordeel zijt dat ik de Heere getrouw ben, kom dan in mijn huis en blijf*

¹¹⁶ Rom. 2: 29.

¹¹⁷ Vgl. art. 28 van de N.G., zondag 38 van de H.C. en het klassieke gereformeerde formulier voor de bevestiging van dienaren des Woords.

er. En ze dwong ons. Dat is: Lydia overreedde ons met aangename en beminlijke woorden. Zo is het ook hier met de gelovige en gedoopte gevangenvaarder: *en hij bracht hen in zijn huis.* Hij wilde met hen in gebed en dankzegging voor de hoge God zich verenigen vanwege de grote weldaad die hem was wedervaren. Hij wist zich immers in de gemeenschap met Christus en Zijn ware Kerk opgenomen en voor een medelid erkend. Hiermee betuigde hij ook dat hij zich voor deze gevangenen niet schaamde: hij bracht hen in zijn huis en zette hun de tafel voor, namelijk met eten en drinken. Het was toen ter tijd zeer in gebruik dat de gelovige christenen met elkaar aten en vreugdemaaltijden hielden. (Zie hierover de kanttekening [in de Statenbijbel] op Hand. 2: 42 en 20: 7).

Maar ik denk dat hier meer heeft plaatsgevonden dan een vreugdemaaltijd. Het was immers volgens vers 25 reeds middernacht of nog wat later. Dan houdt men gewoonlijk geen maaltijden. Bovendien zal het gemoed van Paulus en Silas en dat van de gedoopte gevangenvaarder wegens de onuitsprekelijke [147] wonderen (van genade) die hier voorgevallen waren, wel niet zo gesteld geweest zijn dat ze met luidruchtige en vrolijke maaltijden hun gespannen gedachten zullen verijdel en verstrooid hebben. De tijd en gelegenheid lieten zulks trouwens ook niet toe.

Ik denk daarom dat het waarschijnlijk is dat de opgewekte en gelovige dopeling, een begeerte, ja, een echte honger en dorst heeft gehad naar het tweede sacrament, namelijk het Heilig Avondmaal, dat de Heere Jezus Zelf ingesteld heeft en verordend. Hij gaf het als een middel om Ons te herinneren aan Zijn dood en Zijn smarten; aan Zijn vrijwillig offer en de volledige geldigheid daarvan. Daarom zette de gevangenvaarder aan Paulus en Silas DE TAFEL voor, omdat de instelling van dit sacrament aan de tafel geschied is en aan de apostelen de bediening en uitdeling daarvan is toevertrouwd.

De evangelist Mattheus hoofdstuk 26: 26 beschrijft ons de instelling van dit **heilig sacrament** met de woorden: *En als zij aten* enz. Wat ze gegeten hebben, blijkt uit de voorgaande verzen 17--20 en Marc. 14: 12-17. Jezus zond twee van Zijn discipelen naar Jeruzalem opdat zij voor het eten van het paaslam de nodige schikkingen zouden treffen. Ze begaven zich daartoe naar de stad en vonden het zoals hun Heere en Meester hun gezegd had, bij hem, wiens hart de Heere Jezus zo geneigd had dat hij alles voor Hem over had. Al had de Heere [148] Jezus geen eigen paaslam en mogelijk geen geld om er één te kopen, zo had Hij echter wel de goddelijke Almacht, waardoor de harten van alle mensen, ja, die van koningen in Zijn hand zijn om ze te regeren naar Zijn welgevallen. Hij neigde het hart van deze man die Hem alles verschaft dat Hij voor Zijn paasmaaltijd nodig had. En zo spoedig als Hij kwam, vond Hij alles gereed. Het was alsof Hij in Achabs ivoren paleis en aan Salomons heerlijke tafel was. En zij aten, namelijk het paaslam. Christus is om onzentwil geworden onder de wet¹¹⁸. Hij heeft ook alles betracht wat de goddelijke wet met zich bracht, ook al zou de ceremoniële wet met Zijn dood afgeschaft worden. (Want het paaslam was toch maar een voorbeeld van Christus: *zie het Lam Gods* zei Johannes de Doper, Joh. 1: 29.) Christus wordt het Lam Gods genoemd krachtens Zijn oorsprong en omdat Hij daartoe aangesteld was. Daarom zegt Paulus nadrukkelijk: *Want ons Pascha is voor ons geslacht*, namelijk Christus, 1 Cor. 5: 7. *Want zulks is geschied opdat de Schrift vervuld werd die zegt dat aan Hem geen been gebroken zou worden*, volgens Joh. 19: 36, vergelijk Ex. 12: 46, Deut. 9: 12. Hij betrachtte de wet

¹¹⁸ Gal. 4: 4.

van God tot in Zijn dood en at het pascha met Zijn discipelen. Bij deze gelegenheid richtte Hij een grenssteen op tussen het paaslam van het Oude en Nieuwe Testament. Want door het offer van Zijn lichaam vervulde Hij hetgeen door het paaslam afgebeeld was. Hier stelde Hij Zijn Avondmaal in als een gedenkmaal voor Zijn verzoeningsdood. Hier sprak Hij de woorden van troost en verkwikking voor Zijn discipelen, die nog heden de bron van troost voor alle gelovigen zijn.

En als zij aten nam Jezus het brood, dankte en brak het enz. Jezus nam het brood: Hij zonderde [149] het af van het gewone gebruik en bestemde het tot een heel bijzonder en heilig gebruik. Hij dankte en brak het, om daardoor af te beelden de aanstaande breking van Zijn lichaam aan het kruis (dat is, dat Hij zou gemarteld en gedood worden). *En gaf het Zijn discipelen en zei: Neemt, eet, DAT IS MIJN LICHAAM.* En Hij nam de drinkbeker, sprak de dankzegging uit en gaf hun die en zei: *Drinkt allen daaruit, want DIT IS MIJN BLOED, het bloed van het Nieuwe Verbond dat voor velen vergoten wordt tot vergeving van de zonden.* Het is onmogelijk dat deze woorden Eet, dat is Mijn lichaam of drinkt, dat is Mijn bloed in letterlijke zin kunnen worden verstaan, want hoe konden de discipelen zich voorstellen of inbeelden dat zij Christus' lichaam aten of Zijn bloed dronken, dat zij Hem met Zijn lichaam voor zich aan de tafel zagen zitten. Ten tweede, niet alleen was het eten van mensenvlees (en drinken van mensenbloed) door de wet streng verboden, maar het is voor alle mensen afschuwelijk. Maar deze woorden *Dit is Mijn lichaam, dit is Mijn bloed* moeten verstaan worden als dit betekent Mijn lichaam, dit betekent Mijn bloed, het is een heilig teken en zegel van Mijn lichaam en bloed. Zo spreekt de Schrift steeds ten aanzien van de sacramenten: het teken wordt genoemd met de naam van de betekende zaak omdat het die voor ogen stelt en aanduidt. Zo wordt de besnijdenis het verbond, berith genoemd. De besnijdenis was eigenlijk op zichzelf een teken van het verbond en niet het verbond zelf, gelijk duidelijk te zien is in Gen. 17: 11 *En gij zult het vlees van uw voorhuid besnijden, dat zal tot een teken zijn van het verbond tussen Mij en [150] u.* Ofschoon de besnijdenis een teken van het verbond was, wordt haar nochtans de naam berith, verbond gegeven zoals te vinden is in Gen. 17: 9 Verder zei God tot Abraham— *Dit is Mijn verbond dat gij houden zult tussen Mij en u en uw nageslacht: dat bij u al wat mannelijk is besneden worde.* Zie ook vers 13 *Wie in uw huis geboren is en wie voor geld door u gekocht is, moet zeker besneden worden. En Mijn verbond zal in uw vlees zijn tot een eeuwig verbond.*

Op dezelfde wijze wordt het lam passah, of volgens het Hebreeuwse grondwoord pesach genoemd volgens Ex. 12: 11 *Aldus nu zult gij het eten: uw lendenen omgord, uw schoenen aan uw voeten en uw staf in uw hand. En gij zult het met haast eten, want het is des HEEREN PASSAH.* Het grondwoord passah betekent een voorbijgang of oversprong. Daarom wordt het lam pasah of pessach genoemd omdat het een gedenkteken is en zijn zou van het voorbijgaan door de verdere van die huizen die met het bloed van het lam bestreken waren [151] volgens Ex. 12: 13. *En dat bloed zal u tot een teken zijn aan de huizen waar gij zijt. Wanneer Ik het bloed zie, zal Ik u voorbijgaan en er zal onder u geen plaag zijn als Ik Egypte slaan zal.* Het bloed zou hun een teken zijn om aan de beloften te gedenken en om hun geloof te versterken. Wij zien hier dus klaar en duidelijk dat, niettegenstaande het lam en het bloed slechts tekenen waren van de afwezige zaak, dit lam nochtans pessach of passah genoemd wordt, dat de eigenlijke zaak uitdrukt.

In dezelfde zin en spreektrant zegt de Heere Jezus hier: *Dit is Mijn lichaam, dit is Mijn bloed:* Het brood namelijk dat Ik voor u brak, betekent Mijn lichaam dat voor u gemarteld en gedood zal worden. En de wijn in de kelk betekent Mijn bloed dat vergoten wordt voor

velen tot verlossing en vergeving van de zonden.

Zo drukt eveneens de apostel Paulus zich uit, 1 Cor. 10: 16 *De drinkbeker der dankzegging, waarover wij de dankzegging uitspreken is die niet een gemeenschap aan het bloed van Christus? Het brood dat wij breken, is dat niet de gemeenschap aan het lichaam van Christus?* Hij wil zeggen: is dat niet een gewis teken, zegel en pand van de gemeenschap met het lichaam en bloed van Christus, dat wij allen, die in Christus geloven, vergeving van al onze zonden ontvangen?

Het doel van het Heilig Avondmaal is: Ten eerste de gedachtenis aan de dood des Heeren. Zo [152] vermaant ons Paulus in z'n eerste brief aan de Corinthiërs, hoofdstuk 11: 26 *Want zo dikwijls als gij van dit brood zult eten en van deze drinkbeker zult drinken, zo verkondigt de dood des Heeren totdat Hij komt.* Hij had hun dit als een gebod des Heeren, als het bevel van een stervende Heiland opgedragen om het Heilig Avondmaal als een steeds durende gedachtenismaaltijd aan de dood van Christus in stand te houden om de dood des Heeren te verkondigen totdat Hij komt.

Want de dood des Heeren wordt A door de leraren en dienaren van het evangelie aan het volk verkondigd. Namelijk dat dit gebroken brood en deze wijn een teken en zegel zijn van de bittere dood van Christus aan het kruis en van de weldaden die Hij ons daardoor verworven heeft.

B (Zijn dood wordt ook verkondigd) door hen die het Heilig Avondmaal gebruiken en genieten. Zij moeten in hun harten bedenken, geloven en met dankzegging belijden dat de Heere Jezus voor hen gestorven is, om hen van de eeuwige dood te verlossen en zalig te maken. (O, dat wij de dood van onze Heiland zo verkondigen gelijk Hij het hebben wil. O, dat wij toch al deze weldaden op de rechte wijze mochten erkennen en die in onze ziel gevoelen, dat wij daardoor in de rechte wederliefde ontstoken mochten worden!) Het [doel van het Avondmaal] is ten tweede een betuiging van de gemeenschap met Christus en alle ware gelovigen, 1 Cor. 10: 16, 17. Onder deze vereniging met Christus wordt geenszins een lichamelijke vereniging verstaan, maar een geestelijke. Want de gedachten van de gelovigen stellen zich voor en herinneren zich het lichaam en bloed van Christus. Tegelijk zijn hun de uiterlijke tekenen panden en zegelen van het betekende goed. Er is dus een gemeenschap van gedachten (zinnen) door de levendige voorstelling (vertegenwoordiging) van de zaak; een vereniging van de neigingen [153] en begeerten die naar de Heere Jezus gericht zijn; een vereniging van het geloof door het omhelzen van de verdienste van Christus. Ten derde is het Heilig Avondmaal een zegel en verzekering aan de gelovigen dat de Heere Jezus Christus hun alle goederen wil meedelen, die Hij door Zijn lijden en sterven voor hen verworven heeft.

Het rechte gebruik van het Heilig Avondmaal is noodzakelijk omdat onze Heiland het bevolen heeft; omdat de plicht van onze dankbaarheid het eist; omdat degenen die deze tekenen niet genieten, maar ze met voorbedachten rade moedwillig verzuimen, daarmee tonen dat zij ook de betekende zaak verachten. Is dat niet een drievoudige zonde van moedwillige ongehoorzaamheid, van ondankbaarheid en van bestendig ongeloof? (Dat ik in dezen van geestelijke ontmoetingen of bevindingen niet spreek, zal mij naar ik vertrouw de geliefde lezer ten goede duiden, omdat men door bevindingen eerst onderwezen moet zijn, zal men daarvan kunnen spreken.)

[*En hij verheugde zich dat hij met heel zijn huis tot het geloof in God gekomen was*]

Mijn tekst besluit tenslotte met de woorden van vers 34 *en hij verheugde zich dat hij met heel zijn huis tot het geloof in God gekomen was*.

Het woord geloven betekent in het algemeen dat men hetgeen deze of die zegt wegens de geloofwaardigheid van de zegsman en de waarschijnlijkheid van het gezegde, voor waar en zeker houdt. Dit is niet meer dan een werkzaamheid van het verstand en bestaat slechts uit een blote erkentenis of overtuiging van de waarheid en zekerheid van de voorgestelde zaken. Maar het geloof is ook een werkelijkheid van de wil. [154] Deze begeert dat wij ons de zaak die voorgedragen wordt en waarvan wij verstandelijk overtuigd zijn dat zij de waarheid is en waaraan ook ons welzijn hangt, voor ons zelf ten nutte maken. En hoe gewichtiger nu deze zaak is, zoveel te sterker zijn ook de neigingen en begeerten van de wil om haar deelachtig te worden.

Nu moet de geroepen en gewekte zondaar eerst in zijn verstand overtuigd zijn en voor waarachtig houden¹¹⁹ dat Jezus Christus door Zijn gehoorzaamheid en lijden, de enige en volkomen oorzaak van Zijn zaligheid is. En daarbij een vurige begeerte hebben om dit enigste middel tot begenadiging deelachtig te worden.

Maar men zou kunnen vragen: Door welk middel wordt zo'n geloof gewerkt in de geroepen en gewekte zondaar? Op deze vraag antwoordt ons Paulus in Rom. 10: 17 *Zo is dan het geloof uit het horen en het horen door het Woord van God*. Het middel is het woord van God. En het geloof wordt door de Heilige Geest in het hart gewerkt. Geest en woord worden in de werking van het geloof samen verenigd, Jes. 59: 21. De enige weg ten hemel is Jezus Christus. De enige weg tot Jezus Christus is het geloof. De enige weg tot het geloof is het woord van het evangelie. Daardoor werkt de Heilige Geest het geloof¹²⁰. Daarom noemt de profeet Jeremia in hoofdstuk 23: 29 *het een vuur en een hamer die een steenrots te morzel slaat*. Het doet de harten van de mensen van ijver branden en verbreekt die klompen van steen (die ze van nature zijn), maakt ze week en smeltend [155], wekt de ziel van een zondaar op, die in de diepste en ellendigste slaap verzonken is en brengt hem op de weg des levens. De apostel Paulus noemt het met recht in Hebr. 4: 12 *een scherp tweesnijdend zwaard*, dat tot in het binnenste van de ziel, *tot het vaneenscheiden van ziel en geest, gewricht en merg doordringt* en ook de meest hardnekkige zondaar tot een goddelijk berouw¹²¹ over zijn zonden, die hij nog nooit beweend heeft, brengt. Het stelt hem de schrikkelijke gruwel van zijn zonden en misdaden voor ogen, de grote en onuitsprekelijke ellende, waarin hij verzonken is. Maar het stelt hem ook voor ogen de rijkdommen van de goddelijke genade, de liefde en algenoegzaamheid van de Heere Jezus, het ware middel ter zaligheid. En wanneer eindelijk de werking van de Heilige Geest daartoe krachtig in de ziel indringt, dan kan de arme zondaar niet anders dan in geloof tot de Heere Jezus zijn toevlucht nemen en met Jeremia uitroepen: *Heere, Gij hebt mij overreed en ik ben overreed geworden; Gij zijt mij te sterk geweest en hebt overmocht*, hoofdstuk 20: 7.

¹¹⁹ Vgl. vr. en a. 21 van de H.C.

¹²⁰ Vgl. vr. en a. 65 van de H.C. Ook Lampe verbindt Woord en Geest ten nauwste met elkaar: "Waardoor geschiedt de krachtige roeping? Door het Woord en de Geest gezamenlijk." *Inl.*, hoofdst. 14, p. 50, vr. en a. 6.

¹²¹ 2 Cor. 7: 10. In de Lutherse vertaling staat: "göttliche traurigkeit".

Nu kan de vraag opkomen: Als het evangelie dan zo iets voortreffelijks is en zo'n krachtige uitwerking heeft, hoe komt het dan dat de Joden, aan wie het immers het eerst is gepredikt, het niet hebben aangenomen en er niet gehoorzaam aan geworden zijn? Ik antwoord: De oorzaak daarvan was hun halsstarrigheid en hardnekkigheid, waarvan de profeten van het Oude Testament te voren gesproken hebben en in 't bijzonder de profeet Jesaja als hij in hoofdstuk 53: 1 deze bedroefde klacht uit: *Wie heeft onze prediking geloofd?* De profeten hebben door de Geest van God tevoren voorzeggd hoe het met de prediking van het evangelie onder de Joden zou toegaan. Ondertussen was hun ongeloof geen [156] gevolg van de prediking van de profeten. Maar, omdat God de gesteldheid van hun harten te voren zag, zo liet Hij ook tevoren zulks door zijn knechten bekend maken. Het Woord van God en de prediking van het evangelie lijdten daardoor niet het minste nadeel. Ze blijven wat ze zijn en waartoe ze ingesteld zijn, namelijk een krachtig middel tot het geloof. Door het woord van God en de prediking wordt de zondaar in z'n verstand overtuigd zodat hij het aangewezen middel tot de ware gelukzaligheid voor waarachtig houdt¹²². Daartoe wordt vereist:

Ten eerste een toereikende kennis van de geopenbaarde waarheden.

Ten tweede een overtuiging van de waarheid en de zekerheid daarvan, namelijk *dat Jezus Christus waarachtig God en mens is in een Persoon en dat Hij de enige en volkomen oorzaak van de zaligheid van de zondaar is en dat Hij als zodanig door ons gekend, aangenomen en bemind moet worden*. Want zonder kennis van de geopenbaarde waarheden kan het geloof onmogelijk plaats hebben. Want hoe zal men in iemand geloven waarvan men niets weet? Hoe zal de wil een ware begeerte en neiging tot hem hebben?

We moeten echter wel opmerken dat een historische kennis zonder meer, die alleen in het verstand zit, niet voldoende is tot het ware zaligmakend geloof. Het moet een levende en overtuigende kennis zijn waardoor men in z'n geweten getroffen wordt. Dit geschiedt door de werking van de Heilige Geest Die de duisternis van het verstand verdrijft en een licht in onze ziel verwekt en ontsteekt.

En waar de zondaar zulk een oprechte overtuiging van de noodzaak en waarheid van het geopenbaarde en hem aangeboden middel ter zaligheid heeft, daar kan het niet anders of er moet in [157] zijn wil een neiging en begeerte daarnaar ontstaan als naar de enige en volkomen oorzaak van zijn zaligheid. Hij begeert dan dat hij de weldaden van de Heere Jezus deelachtig mag worden en Hem in alles wat Hij is, niet alleen ten aanzien van de verwerving, maar ook van de toepassing de Zijne mag weten. Zulk een overtuigde zondaar stelt ook geheel zijn vertrouwen op Hem, omdat Hij de weldadigste verzekeringen gegeven heeft dat Hij wil helpen. Hij kan ook helpen. En men kan reeds uit de bevinding weten dat Hij gereed is hen te helpen die Hem in waarheid aanroepen. Tenslotte, waar zulk een ware overtuiging is en zo'n hartelijke neiging en begeerte tot Jezus als z'n Verlosser en Zaligmaker, dan zal men ook de Heere Jezus boven alles van harte beminnen¹²³.

¹²² Zie noot 95.

¹²³ Vooral in deze uiteenzetting over het geloof is de invloed van de Duitse piëtist F. A. Lampe duidelijk te merken. In z'n *Melk der W.* schrijft hij bij vr. en a. 21 van de H.C.: Wat moet aan het geloof voorafgaan? Een zeker weten of kennis waardoor ik voor waarachtig houd hetgeen God ons in Zijn Woord geopenbaard heeft. Waarin bestaat de eigenlijke daad van het geloof? In het aannemen van de Heere Jezus Christus als enige oorzaak van het leven en de gerechtigheid, Joh. 1: 12, 1 Joh. 5: 9-11.

Op hoe menigerlei wijze kan dit aannemen van Christus aangemerkt worden? Op tweeërlei manier. I Als

Maar men kan al deze eigenschappen van het ware geloof hebben, terwijl men toch nog niet de daadwerkelijke verzekerdheid van z'n vrede met God en van al de weldaden die Jezus Christus verworven heeft, met bewustheid deelachtig is geworden. De Heilige Schrift gebruikt twee woorden, waardoor zij de verschillende trappen van het geloof uitdrukt. Het eerste komt voor in Ps. 2: 12 *Welzalig zijn allen die op Hem vertrouwen* en in Ps. 34: 9 en 23. Het Hebreeuwse grondwoord duidt hier een toevlucht nemen en een nog zwak geloof aan. Het andere woord vinden wij in Ps. 25: 2 *Mijn God, op U vertrouw ik* enz., in Ps. 33: 21. Spr. 16: 20, Jer. 17: 7 en Jes. 50: 10. Hier betekent het grondwoord een vast vertrouwen en een sterk geloof¹²⁴. [158]

Tenslotte kan men vragen: Waarin bestaat dan het onderscheid tussen het zwakke en het sterke geloof?

Ik antwoord: Bij het zwakke geloof is wel een erkenning van ellende en onmacht, ook een

een daad van het oordeel, waardoor men door Gods Geest verlicht, met volle overtuiging toestemt dat Jezus de enige en volmaakte Heiland der wereld is. II Als een daad van de wil, waardoor men de kracht der overtuiging daarin toont dat men oprecht door Jezus verlost wil worden. In zijn *De verborgenheid* 128v.v. schrijft Lampe: Om de eigenlijke zaligmakende daad van het geloof des te beter te ontdekken, moet men de voorbereiding daartoe van de daad zelf wel onderscheiden. De voorbereiding bestaat in een duidelijke kennis der waarheden aan welke de wil door het geloof zal toestemmen. Deze waarheden - moeten niet alleen door de blote hersens uit de goddelijke Openbaring zijn begrepen maar ooit in de krachtige roeping door een hemelse verlichting zo helder en aangenaam aan de ziel voorgesteld zijn dat ze wel door de van hen uitgaande liefde meegesleept wordt. Voornamelijk wordt hier vereist een kennis niet alleen van God en Zijn heiligheid en van eigen nietigheid, maar ooit van de Zoon van God in Zijn algenoegzaamheid om de zondaar uit zijn ellende volkomen te helpen. Dit blijft ondertussen vast dat de kennis van de eigenlijke daad van het geloof onderscheiden is -. De kennis is maar een eigenschap van het verstand; maar het geloof is een daad van de wil. Deze daad - bestaat op het eenvoudigste daarin dat de geroepen zondaar verstandig en krachtig wil, dat de Zoon van God - ook zijn volmaakte verlosser zal zijn. Lampe onderscheidt dus tussen een kennis die alleen in de blote hersens zit en een kennis, die het hart verrukt. We vernemen niet duidelijk of deze laatste kennis volgens Lampe ook tot het geloof behoort. Ook Duijtsch is op dit punt niet geheel helder, hoewel hij wel een nauw verband legt tussen de kennis waardoor men in het geweten geraakt wordt en het geloof als een werkelijkheid van de wil. Opvallend is dat hij ook uitdrukkelijk schrijft: - "waar zulk een hartelijke neiging en begeerte tot Jezus als zijn Verlosser en Zaligmaker is - moet (men) ook de Heere Jezus boven alles van harte beminnen". Anders dan Lampe en Duijtsch definieert Calvijn het geloof klaar en krachtig als "een zekere en vaste kennis van de liefde Gods jegens ons -," catechismus van Geneve, antwoord 111. Zie *De Belijdenisgeschriften volgens artikel X van de kerkorde van de Nederlandse Hervormde Kerk*, 2de druk, 's-Gravenhage 1966. Vgl. C. Graafland, *De zekerheid van het geloof*, Wageningen 1961, p. 11v.v. De auteur geeft in dit werk een helder overzicht over de ontwikkeling van de geloofsbeschouwing in onze vaderlandse theologie. Hij bespreekt de opvattingen van Lampe in dezen op pag. 206-215.

¹²⁴ Deze alinea herinnert wel heel sterk aan Lampe. In *De verborgenheid* I lezen we op p. 286: We moeten weten dat Gods Woord vaak met betrekking tot de zaligmakende daad van het geloof uitdrukkingen gebruikt die zien op deze of gene trap daarvan. De bijbelvertalers hebben dat niet altijd voldoende laten uitkomen. Dat gaf verwarringen. En dan schrijft hij letterlijk in een noot: "Om daarvan enige voorbeelden te geven uit de vertaling van Luther waar wij het woord chasah merendeels vertaald vinden door *betrouwen*, zoals in Ps. 2: 12; 34: 23; 36: 8 waar het nochtans eigenlijk *toevlucht nemen* betekent. Dit is echter niet hetzelfde, omdat het laatste de daad van een zwak, maar het eerste die van een sterk geloof uitdrukt. Maar de betekenis van het *betrouwen* of *vertrouwen* komt eigenlijk aan het woord bathach toe en men vindt het zo ook in Ps. 33: 21; Zef. 3: 2". Zie hierover vooral C. Graafland, a.w. p. 206. Wat de betekenis van de genoemde Hebreeuwse woorden betreft, wij betwijfelen of ze kunnen dienen tot een onderscheid tussen een zwak en een sterk geloof. Beide hebben ze de notie van zekerheid in zich. Zie hiervoor Jenni-Westermann *Theologisches Handwörterbuch zum Alten Testament* I, 1971 s.v. en het *Theologisches Wörterbuch zum Alten Testament* s.v. Band I 1970, p. 608v.v. en Band II 1977, p. 71 v.v.

erkenning van het enige en volkomen middel ter begunadiging. Maar men beschouwt dat nog als iets waaraan men geen deel heeft. Bij zo iemand is ook de neiging en begeerte van de wil en het verlangen naar Christus. Eveneens het vaste besluit om alle middelen te gebruiken die hem tot de gemeenschap met de Heere Jezus kunnen brengen. Maar dat is nog geen verzekerdheid. Hij is nog altijd bezorgd en bekommerd of God hem zal verhoren of niet. Zijn hart gaat uit en verlangt naar Jezus. Maar zo'n bloedend en begerend hart beschouwt juist deze Jezus [als] zo overheerlijk. En het vertrouwen wordt dan zwak dat zo een verachtelijke, bevlekte en bezoedelde zondaar als hij is, met zulk een heerlijke God en Heiland ooit in genade en heerlijkheid zou kunnen verenigd worden. Hij is bekommerd of Jezus ook voor hem de Heiland is. Of Jezus ook wel zulke zondaars als hij is, die Hem zoveel jaren heeft weerstaan en als een vijand geweest is, nog aannemen wil. Daarentegen is de sterk gelovige overtuigd en verzekerd dat Jezus, de Heiland der wereld, ook zijn Jezus en Zaligmaker is en dat de Heere Jezus ook werkelijk zijn eigen is, en dat hem zijn zonden reeds werkelijk vergeven zijn. Ja, dat hij reeds daadwerkelijk in het bezit van de goederen van het genadeverbond is gezet. Hij roemt en juicht: *Ik heb gevonden, ik heb hem gevonden hem, mijn zielsbeminde.* (Hoogl. 3: 4). Hij juicht met David in Ps. 103: 1-4 *Loof de Heere, mijn ziel en al wat binnen in mij is, Zijn heilige Naam. Loof de Heere, mijn ziel, en vergeet geen van Zijn weldaden. Die al uw ongerechtigheid vergeeft, Die al uw krankheden geneest. Die uw leven verlost van het verderf Die u kroont met goedertierenheid en barmhartigheden.* Met Job, hoofdst. 19: 25 *Want ik weet: mijn Verlosser leeft.* Met Paulus in Rom. 5: 1, 2 *Wij dan gerechtvaardigd uit het geloof, hebben vrede bij God, door onze Heere Jezus Christus. Door Hem hebben wij ook toegang verkregen door het geloof tot deze genade waarin wij staan en roemen in de hoop op de heerlijkheid Gods.* Bij zo'n gelovige is ook een heerlijke en onuitsprekelijke vreugde in zijn God, die beter door de ziel wordt ondervonden dan dat ze met woorden uitgedrukt kan worden. Ja, deze vreugde doet hem juichen als Jesaja in hoofdstuk 61: 10 *Ik ben zeer vrolijk in de Heere, mijn ziel verheugt zich in mijn God. Want Hij heeft mij bekleed met de klederen des heils; de mantel der gerechtigheid heeft Hij mij omgedaan: gelijk een bruidegom zich met priesterlijk sieraad versiert en zoals een bruid, die zich met haar versierselen tooit.*

Het is een waarheid en de ervaring leert zulks, dat, zolang de hongerige en dorstige ziel in haar geloofsbegeerte zonder zekerheid is, dat dan haar geloof nog niet volkomen is. Het is nog geen sterk, maar een zwak en klein geloof. Zoals de Heere Jezus het zelf genoemd heeft een geloof als een mosterdzaad¹²⁵. Toch is en blijft het een geloof, ja, een echt en zaligmakend geloof. Zo-[160]als een klein en zwak mens een echt mens is evenals Goliath. Is niet een klein opschietend hennepzaadje een echt gewas evenals een grote eikeboom? Is niet een enkele druppel water evengoed water als de grote zee? Is niet een parel, hoe klein ze ook mag zijn, een echte parel die kostbaar en duur is? Zo is ook de parel van het geloof, hoe klein ze ook mag zijn, als ze maar niet vals is, toch kostelijk voor God. Ze is het middel waardoor de overtuigde zondaar losgemaakt wordt van de hel en het eeuwig verderf, (doch alles uit genade om Christus' wil) als hij maar in geloof een echte honger en dorst naar de Heere Jezus heeft om zijn gerechtigheid en verdiensten deelachtig te worden. *Het gekrookte riet zal Hij niet verbreken* enz. is het bekende troostwoord van de profeet Jesaja over Jezus Christus geweest, hoofdstuk 42: 3. Wat beeldt nu een riet, ja, een geknakt riet, anders uit dan een zwak gelovige? En waar Maria

¹²⁵ Matth. 13: 31v.

klaagt met de smartelijkste woorden: *zij hebben mijn Heere weggenomen*¹²⁶, daar staat de Heere Jezus het dichtste bij haar en roept haar toe met de alleraangenaamste troostwoorden: *Vrouw wat weent gij? Wien zoekt gij?* Hier hebt u Hem, uw Zielsbeminde¹²⁷.

In onze aangehaalde woorden: *en hij verheugde zich dat hij met heel zijn huis AAN GOD GELOVIG GEWORDEN WAS* schuilt in de eerste plaats een tegenstelling met de heidense afgoden, die hij te voren z'n hele leven in zijn blindheid gediend had. Ze worden in de Heilige Schrift Elilim, Gelulim, Pesilim genoemd, Ezech. 14: 4; dat is Niet-goden of nietigheden. Paulus zegt ervan in 1 Cor. 8: 4 *Dat een afgod niets is in de wereld.* [161] Ze zijn de ijdelheid zelf, een volkomen niets; een ijdelheid der ijdelheden. Daarom zegt Jeremia uitdrukkelijk in hoofdstuk 10: 3-5 *Want de inzettingen der volken zijn ijdelheid; want het is hout, dat men uit het woud gehouwen heeft, een werk van des werkmeesters handen met de bijl. Men pronkt het op met zilver en goud, men hecht ze met spijkers en hamers, opdat ze niet waggelen. Als een vogelverschrikker in een komkommerveld zijn ze. Ze kunnen niet spreken, ze moeten gedragen worden, want ze kunnen geen stap doen. Vreest niet voor hen, want ze doen geen kwaad; maar ook is er geen goeddoen bij hen.* En Ps. 115: 4-8 *Hun afgoden zijn zilver en goud, het werk van mensenhanden. Ze hebben een mond maar spreken niet; ze hebben ogen maar zien niet; oren hebben ze maar ze horen niet; ze hebben een neus, maar ruiken niet. Hun handen hebben ze maar ze tasten niet; hun voeten, maar ze gaan niet. Ze geven geen geluid door hun keel. Dat die hen maken, hen gelijk worden en al wie op hen vertrouwt.* En de profeet Jesaja spreekt evenzo in hoofdstuk 44: 9-21. (Daarom spotten de Joden als zij de papisten zien met hun beelden en processies en zeggen: de Hebel¹²⁸ komt; dat is De ijdelheid der ijdelheden komt. Zo iets geeft hun grote gelegenheid om te spotten en in verharding te volharden. Hierover zal ik niet verder uitweiden.)

Maar nu is de gevangenenbewaarder gelovig geworden aan God, aan de waarachtige, eeuwige, hei-[162]lige, rechtvaardige, alwetende, almachtige, algenoegzame en barmhartige GOD.

Maar niet alleen dat hij gelovig is geworden aan God de Vader, de almachtige Schepper van hemel en aarde — dat onze God de ware en enige God is (zoals de Joden over 't algemeen geloven)¹²⁹. Och, daarover behoefde hij zich niet meer zo zeer te verblijden met z'n gehele huis. *Gij gelooft dat God een enig God is; gij doet wel, de duivelen geloven het ook enz.,* zegt Jacobus in hoofdstuk 2: 19. Maar hij is gelovig geworden aan de ZOON van God, namelijk Jezus Christus, Die in de wereld gekomen is om zondaren zalig te maken enz. 1 Tim. 1: 15. Want in Hem heeft de moeder aller levenden, Eva, geloofd. Toen zij namelijk haar eerstgeboren zoon Kaïn beschouwde als een zichtbaar pand van deze Heiland, riep zij met blijdschap en geloof uit: *Ik heb een man van de HEERE verkregen.* Of, gelijk de grondtekst eigenlijk luidt: *een man, den HEERE*, Gen. 4: 1. In

¹²⁶ Joh. 20: 11-15.

¹²⁷ Duijtsch' beschrijving van het zwakke geloof doet ook sterk aan Lampe denken. Deze merkt eveneens meerdere malen op dat het zwakke geloof genoegzaam is tot zaligheid en dat het naar versterking verlangt en streeft. Daarbij citeert ook hij o.a. Jes. 42: 3. Zie zijn *Melk der W.* bij vr. en a. 21 van de H.C. Duijtsch zal het dus niet met Van Tuijnen eens geweest zijn, die meende dat tot het wezen van het geloof het rotsvaste vertrouwen behoort. Zie C. Graafland a.w., p. 200v.v.

¹²⁸ Dit Hebreeuwse woord betekent ijdelheid en komt voor in Jer. 10: 3.

¹²⁹ Hier blijdt Duijtsch weer over de Vadernaam heen. Zie bij noot 62.

Hem geloofde Abel, zoals Paulus getuigt in Hebr. 1: 4. *Door het geloof heeft Abel een meerdere offerande aan God geofferd dan Kain.* Waarom? Omdat hij bij deze offerande zag op het zaad van de vrouw dat de kop van de slang zou vermorzelen, namelijk op Christus Jezus, de eeuwige Zoon van God, Die Zich voor onze zonden zou opofferen en door Zijn dood de duivel overwinnen. En wegens zijn geloof noemt de Heere Jezus hem de rechtvaardige Abel, Matth. 23: 35, niet wegens of door zijn eigen gerechtigheid, maar door die van het geloof. In Hem heeft Lamech geloofd toen hij van zijn zoon Noach als een voorbeeld van Christus zei, Gen. 5: 29 *De-[163] ze zal ons troosten over de moeitevolle arbeid van onze handen op deze aardbodem die de Heere vervloekt heeft.* In Hem heeft Abraham geloofd. *Hij geloofde de Heere en het is hem gerekend tot gerechtigheid*, Gen. 15: 6, vgl. Rom. 4: 3, Gal. 3: 6, Jac. 2: 23. In Hem heeft Jacob geloofd toen hij op zijn doodsbed nog de volgende woorden heeft uitgeroepen, Gen. 49: 18 *Op uw zaligheid wacht ik HEERE.* (Het grondwoord voor zaligheid betekent soms wel een tijdelijke verlossing en bewaring. Dat is het geval in Richt. 15: 18 en 2 Sam. 10: 11. Maar het betekent daarentegen ook de eeuwige verlossing en zaligheid die geschiedt door Jezus Christus volgens Jes. 45: 17 *Israël wordt verlost door de HEERE met een eeuwige verlossing* enz.

Daarom schrijft TARGUM JERUSCHALMI in z'n overzetting van deze woorden: "Onze vader Jacob zei: Mijn ziel verwacht niet de verlossing van een Gideon, de [164] zoon van Joas, want die is maar tijdelijk. Ook verwacht ik niet de verlossing van een Simson, want die is vergankelijk. Maar de verlossing, die U toegezegd hebt bememrach¹³⁰," door Uw Woord, vgl. Ps. 33: 6, Joh. 1: 1-3, Ps. 2, die komen zal tot Uw volk, de kinderen van Israël. Op deze verlossing wacht mijn ziel, namelijk op de verlossing van de Messias, de zoon van David, Die komen zal om aan te brengen een eeuwige gerechtigheid.)¹³¹ In Hem geloofde Job toen hij in z'n smarten en rampen zich troostte en met vreugde uitriep: *Ik weet mijn Verlosser leeft* enz., hoofdstuk 19: 25. Zo heeft David in Hem geloofd als hij bidt in Ps. 27: 9 *Verwerp mij niet en verlaat mij niet, o God van mijn heil* en in vers 1 *De HEERE is mijn licht en mijn heil.* Maar het allerduidelijkst drukt David zich uit in Ps. 110: 1 *De HEERE heeft tot mijn Heere gesproken: Zit aan Mijn rechterhand totdat Ik Uw vijanden gezet zal hebben tot een voetbank Uwer voeten.* Want dit kan onmogelijk opgevat worden (zoals de Farizeeën en Joodse rabbijnen menen) als had David dit gezegd van zijn zoon Salomo. De Heere Jezus heeft reeds aan de Farizeeën gevraagd hoe het komt dat David Hem zijn Heere genoemd heeft, Matth. 22: 45 *Indien David Hem dan [165] (zijn) Heere noemt, hoe is Hij dan Zijn Zoon?* Een zoon is immers geen heer van zijn vader? Doch de ware zin en mening van deze tekst is dat God de Vader in Zijn eeuwige raad gezegd heeft tot mijn Heere Jezus Christus, de eeuwige Zoon van God: *Zet U aan Mijn rechterhand* enz. Daarom noemt hij Hem: mijn Heere. Want hij was de Heere en de Verwerper van het heil voor al Zijn vaderen naar het vlees. Ja, Hij was van David zelf de Heere en Zaligmaker. Als mens was Hij een Zoon van David; als God was Hij zijn Heere en die van zijn vaderen. In 't kort, met één woord: In Hem hebben al de profeten geloofd toen zij aangaande Hem betuigden dat in Zijn Naam vergeving van zonden zullen ontvangen allen die in Hem geloven, volgens Hand. 10: 43. Want Hij is degene die roept

¹³⁰ Memra is een Aramees "woord", een in de Targoemien (= Aramese vertalingen van het Oude Testament) voorkomend Rabbijns begrip, meestal in de verbinding van "Woord des Heeren". Aldus ds. R. Bakker in de Christelijke Encyclopedie 2e druk, deel V, p. 646.

¹³¹ Dan. 9: 26.

Wendt u naar Mij toe en wordt behouden, al gij einden der aarde, want Ik ben uw God en niemand meer, Jes. 45: 22. En in vers 25 is het: In de HEERE zullen gerechtvaardigd worden en zich beroemen het gehele nakroost van Israël. Daarom zegt de profeet Jeremia in hoofdstuk 23: 5,6 dat Juda en Israël Zijn Naam zouden noemen: De HEERE onze gerechtigheid. En waar zou een heilbegerig zondaar anders zijn heil zoeken dan bij en in Hem Die van God geworden is tot wijsheid, rechtvaardigheid, heiliging en verlossing?¹³² Daarom zei de Heere Jezus: Gij gelooft in God, gelooft ook in Mij, Joh. 14: 1. Want zonder in Mij te geloven, kunt gij onmogelijk in God geloven. De apostel Petrus drukt zich daarom uit met deze [166] woorden: U die door Hem gelooft in GOD, 1 Petr. 1: 21.

Ik zal hier nu niet meer over uitweiden. *Hij verblijdde zich dat hij aan God, AAN DE DRIE-ENIGE GOD, VADER, ZOON EN HEILIGE GEEST gelovig was geworden.*

Nu is het een gewichtige vraag, waarop alles aankomt: Welk GELOOF is het hier bij de gevangen-[167]bewaarder geweest? Ik denk niet dat het slechts een historisch of verstandsge-loof geweest is oftewel enkel een verstandelijk aannemen en voor waarachtighouden van hetgeen hem Paulus en Silas uit Gods Woord gezegd en onderricht hadden, namelijk dat God is een enig God; dat deze naar Zijn Wezen enige God, wat de Personen betreft, een drieënig God is; dat de mens een zondaar is; dat Jezus, de tweede Persoon is in de Godheid, de Uitdelger van de zonde; dat Hij in de tijd de menselijke natuur heeft aangenomen, waarin Hij gehoorzaamheid geoefend en geleden heeft, gekruisigd, gestorven en begraven is, van de doden opgestaan, ten hemel gevaren is en gezeten is aan de rechterhand des Vaders enz.

Over zulk een historisch of verstandsgeloof had hij geen reden om zich zo te verheugen met z'n gehele huis. Wel is het historisch geloof noodzakelijk tot het ware zaligmakend geloof. Maar dit laatste is het op zichzelf niet. Zo'n geloof schrijft de apostel Paulus toe aan Agrippa als hij tot hem zegt: *Gelooft gij, o koning Agrippa de profeten? Ik weet dat gij ze gelooft, Hand. 26: 27.* Ja, een Simon de tovenaer had zo'n geloof. Want hij stemde de waarheid toe en erkende het evangelie, volgens Hand. 8: 13 En Simon geloofde ook zelf.

Evenmin zal naar mijn gedachte de gevangenbewaarder het wondergeloof gehad hebben, dat is dat hij de woorden van Paulus en Silas geloofd heeft wegens de ontroerende wonderwerken die te voren geschied waren, namelijk die grote aardbeving waardoor de fundamenten van de gevangenis bewogen werden en alle deuren opengegaan waren. en alle boeien losgeraakt. Waarbij dan nog kwam dat ze hem zo trouw toeriepen: en doe uzelf geen kwaad, want wij zijn allen hier enz. Daardoor had hij wel [168] overtuigd kunnen worden dat zij dienstknechten van Jezus Christus waren, die de weg der zaligheid verkondigen en hun woorden eenvoudig kunnen aannemen, voor waarheid houden en geloven. Maar daarmee had hij nog geen reden gehad om zich zo te VERHEUGEN met z'n gehele huis dat hij aan God gelovig was geworden. Dat is nog niet het echte zaligmakend geloof. Zo geloofde Israël ook volgens Ex. 14: 31 Ook zag Israël de machtige daad die de HEERE aan de Egyptenaren bewezen had en het volk vreesde de HEERE en geloofde in de HEERE en in Mozes Zijn knecht. Dit was echter slechts een wondergeloof, niet het zaligmakend geloof, gelijk al spoedig bleek: *Toen rukte het gehele volk de gouden oorversierselen af, die in hun oren waren en ze brachten ze tot Aäron. En hij nam ze uit hun hand en gaf er vorm aan met een stift en maakte er een gegoten kalf*

¹³² 1 Cor. 1: 30.

van. Toen zeiden ze: *Dit zijn uw goden, Israël, die u uit Egypteland hebben gevoerd*, Ex. 32: 3, 4 Iets soortgelijks is te lezen in 1 Kon. 18: 38, 39. Ja, zo'n geloof hadden de Joden op het paasfeest, toen zij de tekenen zagen die Jezus deed, Joh. 2: 23 En toen Hij te Jeruzalem was, op het paasfeest, geloofden velen in Zijn Naam doordat ze de tekenen zagen die Hij deed. Zij verwonderden zich over zijn wonderwerken, maar het was geen waar zaligmakend geloof, niet bestendig, zonder grond en vertrouwen, zoals duidelijk blijkt uit vers 24: *maar Jezus Zelf vertrouwde zich zelf niet aan hen toe omdat Hij ze allen kende*.

(1) Naar mijn eenvoudig begrip denk ik dat hij zich daarom verheugde met zijn gehele huis, omdat hij het zaligmakend geloof door Gods genade deelachtig was geworden. Vooreerst heeft hij zich zelf leren kennen door een ware levende [169] overtuiging van de Heilige Geest, dat hij in zich zelf dood was in zonden en misdaden¹³³, dat hij de heerlijke majesteit van God geschonden had, zijn wet verbroken en zoveel gruwelijke daden begaan als de haren van zijn hoofd¹³⁴ en als het zand der zee, die alle waardig zijn met de eeuwige verdoemenis gestraft te worden. Ja, dat hij een kind des toorns¹³⁵ was en een erfgenaam van de hel; en dat hem geen schepsel in hemel noch op aarde, geen mens of engel uit deze rampzalige toestand kon verlossen. En dat hij bij niemand anders zijn heil kon zoeken dan alleen bij de Heere Jezus (de gekruisigde Christus) om in Hem en door Hem zijn eeuwige gelukzaligheid te verkrijgen en een kind van God te worden.

(2) Ten tweede denk ik, dat hij zich daarom verheugd heeft omdat hij waarlijk de troostvolle verzekerdheid deelachtig is geworden dat Jezus zijn Jezus, zijn Zaligmaker en Heiland is geworden; dat in Hem zijn zonden zijn vergeven; dat hij gerechtvaardigd en vrijgesproken is van de schuld en straf der zonden; dat het recht ten leven en de vreugde van de eeuwige heerlijkheid voor hem weggelegd is. O onuitsprekelijke verheuging! Koningin Esther wist niet wat haar overkwam toen ze zich indacht dat ze aanstonds met haar volk ter dood veroordeeld zou worden en ze al bevende naderde tot koning Ahasvéros en hij haar de gouden scepter toereikte. Hoeveel temeer moet de gerechtvaardigde zondaar opgaan in verwondering over de onuitsprekelijke genade waarmee zijn God hem bejegt, daar zo'n vloekwaardige, verdoemelijke en afschuwelijke zondaar als hij is al z'n zondeschuld en straffen op eenmaal kwijtgescholden en vergeven worden. Hij moet met David uitroepen en juichen [170] *Welgelukzalig is hij wiens overtreding vergeven en wiens zonde bedekt is. Welgelukzalig is de mens, dien de HEERE de ongerechtigheid niet toerekent en in wiens geest geen bedrog is*, Ps. 32: 1, 2. De vurige liefde tot die God moet in zijn hart zo zijn ontstoken dat hij geen woorden genoeg heeft kunnen vinden om zijn verzoende God en hemelse Vader in Jezus Christus voor deze alles overtreffende genade, voldoende te prijzen en te verheerlijken. *Wie zal de mogendheden des HEEREN uitspreken? Al zijn lof verkondigen?* Ps. 106: 2.

Deze vreugde of blijdschap vloeit uit en is een vrucht van het geloof en daarmee ten nauwste verbonden. De Heilige Schrift noemt het dan ook een blijdschap van het geloof, Fil. 1: 25. De apostel Paulus bad God dat Hij de gelovigen wilde vervullen met alle blijdschap en vrede in het geloof, Rom. 15: 13. Zo reisde de kamerling zijn weg met

¹³³ Vgl. Ef. 2: 5; Col. 2: 13.

¹³⁴ Ps. 40: 13.

¹³⁵ Ef. 2: 3.

blijdschap, Hand. 8: 39. En zo verheugde zich de gevangenbewaarder met geheel zijn huis dat hij in God was gaan geloven. Door het geloof werd Jezus zijn Jezus. *Hij werd hem tot wijsheid, tot rechtvaardigheid, tot heiligmaking en tot verlossing*, 1 Cor. 1: 30. Daardoor verkrijgt hij deel aan al zijn dierbare verdiensten. Daardoor wordt hij vrijgesproken voor Gods rechterstoel en verkrijgt hij vrede met God¹³⁶. Uit deze vrede vloeit ook voort de blijdschap in de Heilige Geest, gelijk Paulus deze drie ook samenvoegt als hij zegt *het Koninkrijk van God is rechtvaardigheid, vrede en blijdschap door de Heilige Geest*, Rom. 14: 17. Dus is immers waarlijk de vrucht van het geloof blijdschap. Ja, het is een ware, volle, rechtschapen blijdschap. Een blijdschap die de heuglijke naam van blijdschap met recht verdient. Is dat niet een rijke stof tot vreugde? Want het geloof is [171] een kenteken van de verkiezing, het middel van onze rechtvaardiging, het begin van onze heiliging, het pand en zegel van onze eeuwige heerlijkheid! Zou dan degene die die blijdschap deelachtig is, niet verblijd zijn? Welk een blijdschap ontstaat niet in het hart van een arme, die een kostelijke schat vindt? In een blinde die het gezicht terug krijgt? In een zieke die z'n vroegere gezondheid herkrijgt? En, als laatste, in een ter dood gedoemde, die de verkondiging van gratie hoort? Hoeveel groter moet dan de blijdschap zijn die bij een waar christen uit het echte zaligmakend geloof voortvloeit? Want wie kan zich op een betere grond verheugen dan hij die weet en ondervindt dat God hem van eeuwigheid in het testament van zijn genade heeft opgeschreven¹³⁷; dat Hij hem in de tijd, door Zijn Geest, tot Zijn zalige gemeenschap geroepen heeft; dat Hij hem al zijn zonden, omwille van het dierbaar bloed en de verdiensten van de Heere Jezus, vergeven en hem tot de hemel en het eeuwige leven in deze dierbare Heiland opgenomen heeft? (Wie zou zich met meer recht kunnen verheugen dan hij die weet) dat God hem door zijn Heilige Geest tot een hartelijke liefde jegens Hem geheiligd heeft en zijn goddelijk evenbeeld in zijn ziel vernieuwd heeft¹³⁸; dat Hij hem tot een vaste pilaar in zijn tempel gemaakt heeft¹³⁹, waaruit hij in eeuwigheid niet meer verdwijnen zal; dat Hij ook ter verzekering van dit alles dat heerlijke eigen bewustzijn van zichzelf, de witte keursteen en de daarop geschreven nieuwe naam, die niemand kent dan die hem ontvangt¹⁴⁰, in zijn hart gelegd heeft? Wie kan er toch met groter recht verblijd zijn dan hij die bovendien nog in het geloof en met vaste hoop verwacht, ja, reeds voldoende in een zalige voorsmaak voor zich ziet een boven alle maat voortreffelijke eeuwige zekerheid van de hemelse heerlijkheid¹⁴¹? Daarin dan eeuwig bij God, zijn hemelse Vader te wonen¹⁴² en zich te zullen verheugen in de vu-[172]rige liefde en onophoudelijke lof van die heerlijke en zalige God met alle heilige engelen en volmaakte geesten van de rechtvaardigen in alle eindeloze eeuwigheid! (Wat zal dat een zaligheid zijn). Daarom heeft de Heere Jezus Zijn discipelen vermaand: *Verblijdt u niet daarin, dat de geesten u onderworpen zijn; maar verblijdt u veel meer dat uw namen geschreven zijn in de hemelen*, Matth. 5: 12. Zo vermaande ook de heilige apostel Paulus de Filippenzen: *Verblijdt u in de Heere te allen tijde. Wederom zeg ik u: verblijdt u*, Fil. 4: 4.

¹³⁶ Rom. 5: 1.

¹³⁷ Vgl. Openb. 3: 5, 13: 8 en 20: 15.

¹³⁸ Vgl. Col. 3: 10.

¹³⁹ Openb. 3: 12.

¹⁴⁰ Openb. 2: 17.

¹⁴¹ 2 Cor. 4: 14.

¹⁴² Vgl. 2 Cor. 5: 8.

Tenslotte moet men vragen: Wat is dat voor een blijdschap?

Ik antwoord: *het is een onuitsprekelijke blijdschap*. Haar zoetheid is zó groot dat alle verstand te beperkt is om ze te bevatten en elke tong te onvermogen om ze naar waarde te spreken. Het is een blijdschap, waardoor elke andere blijdschap, hoe groot ze ook zij, gelijk een druppel door de zee, verslonden wordt, en in vergelijking daarmee ophoudt blijdschap te zijn. Het gaat met een kind van God, dat deze blijdschap gesmaakt heeft, als met een mens, die honig gegeten heeft. Alle andere zoetigheden verliezen dan in zijn mond hun smaak en lijken hem dan geen zoetigheden te zijn. Is het niet zo, kinderen van God, die van deze blijdschap te eniger tijd iets geproefd en gesmaakt hebt? Moet u niet met een David uitroepen: *Ik zal de HEERE loven met m'n ganse hart; ik zal al uw wonderen vertellen. In U zal ik mij verblijden en van vreugde opspringen. Ik zal Uw Naam psalmzingen, o Allerhoogste*, [173] Ps. 9: 2, 3. Ja, moet u niet met een Paulus zeggen: *Ik ben overstelpt van blijdschap in al onze verdrukking*, 2 Cor. 7: 4. Want zulk een gelovige ziel verheugt zich dat God haar Vader, Jezus haar Middelaar en Verlosser, de Heilige Geest haar Verzegelaar en Trooster is. En dat haar naam in de hemel is opgeschreven, waar haar een onverderfelijke, onbevleete en onverwelkelijke erfenis bewaard is, 1 Petr. 1: 4. Ja, het is een eeuwige en bestendige blijdschap, die niemand van haar zal wegnemen, Joh. 16: 22. Niet in die zin, alsof ze altijd even groot is en even sterk gevoeld wordt en nooit door enige donkere wolken van droefheid en treurigheid verduisterd wordt. Als ik dat zou zeggen, zou ik spreken tegen de ondervinding. Maar de grond van deze blijdschap blijft eeuwig. Door alle droefheid en treurigheid, door alle kruis en lijden van deze tijd kan ze niet uitgewist worden. Maar zoals de vink het lieflijkst zingt onder de doornen, en de nachtegaal in de duistere nacht, zo is een gelovige menigmaal des te meer verheugd wanneer de doornen van zijn kruis hem het gevoeligst steken en de nacht van de droefenissen voor hem op z'n donkerst is. Hij zingt met Daniël in de kuil van de leeuwen en met zijn drie gezellen midden in de vurige oven; en ook met Paulus en Silas in de ketenen en boeien.

Deze blijdschap is als de zon. Die schijnt ook als ze door een duistere wolk bedekt is. Ze straalt dan wel niet zo sterk, maar breekt met haar warmte toch altijd weer door de wolken heen en haar stralen zijn dan des te lieflijker en haar schijnsel des te heuglijker. Daarom zegt Paulus in 2 Cor. 6: 10 *als bedroefd, maar altijd blijde*¹⁴³.

Het was ook geen wonder dat Paulus dit zeggen kon. Want zulk een gelukkige zekerheid kon onze gevangenenbewaarder zo opgewekt maken en verheugen, dat hij met zonde, dood, duivel en hel [174] kon spotten en met de woorden van de apostel zeggen: *Wie zal tegen*

¹⁴³ Opvallend is de brede uitweiding van Duijtsch over de vreugde! Lampe noemt deze ook: "Hoe blind is niet het oordeel dat velen over het Christendom hebben, alsof daarbij alle vreugde moest uitgebannen worden. Niemand heeft ooit meer reden om vrolijk te zijn dan in wiens ziel de hoogste algenoegzaamheid zich heeft begonnen te ontladen." *De verborgenheid I* in het hoofdstuk over de verzegeling, p. 632. Maar hij weidt er hier niet over uit. Iets uitvoeriger is hij in *De verborgenheid*, hetzelfde hoofdst. p. 261v.: - de overgrote vreugde waarin de verbondsgenoten dikwijls heilig juichen, opspringen, dronken zijn en een gedruis maken als de wijn, Zach. 9: 15, terwijl hun beker is overvloeiende, Ps. 23 5. Petrus schrijft ze toe aan de uitverkoren vreemdelingen die zich verheugen met een onuitsprekelijke en heerlijke verheuging, 1 Petr. 1: 8. Want hoe kan het anders zijn, als men een gereinigd en bevredigd geweten, dat een gestadige maaltijd is, in zich bevindt; wanneer men gewaar wordt dat men de Heere hartelijk bemint en door Hem bemind wordt; wanneer men een kroon als in de wolken ziet glinsteren, die spoedig op ons eigen hoofd zal pronken; - wanneer men in alle wegen des Heeren kan merken dat hij goed is. Tot zover Lampe. De lezer ziet het: Duijtsch is hier veel uitvoeriger. En o.i. ook dieper en rijker van gehalte.

*mijn uitverkorene beschuldigingen inbrengen? Wie kan, wie wil, ja wie durft mij, uitverkorene en door God gerechtvaardigde beschuldigen? Want God is het die rechtvaardigt. Hoe kan nu een beschuldiging plaats vinden? Want God is de enige tegen wie alle zonden bedreven worden! En als Hij zelf de misdaden toedekt, dan kunnen ze niet meer te voorschijn gebracht worden. Daarom: *Wie is het die verdoemt? Christus is het die gestorven is; ja, wat meer is, die ook opgewekt is, die ook ter rechterhand Gods is, die ook voor MIJ bidt*, Rom. 8: 33, 34. **WANT IK BEN VERZEKERD, dat noch dood noch leven, noch engelen, noch machten, noch tegenwoordige, noch toekomstige dingen, noch hoogte, noch diepte, noch enig ander schepsel MIJ zal kunnen SCHEIDEN VAN DE LIEFDE GODS, die daar is in Christus Jezus, onze Heere**, vers 38, 39. Van huis en hof, have en goed, vrouw en kind enz. kunnen ze mij wel scheiden en mij verjagen in een vreemd land, om als pelgrim of bedelaar te reizen. Ze kunnen mij wel vervolgen, bespotten, verachten, ja, ziel en lichaam kunnen ze wel scheiden en verstoren door een angstige en smartelijke dood, maar van de liefde Gods die daar is in Christus Jezus kunnen ze mij niet scheiden. Er mag komen wat er wil of kan, niets kan mij de hoop van mijn zaligheid doen verliezen, eer noch smaad. God kan en wil mij bewaren.*

Ik mag geleid worden door eer of schande, door goed of kwaad gerucht, — die God, Die mij heeft liefgehad voor de grondlegging der wereld, Die in de volheid van de tijd Zijn Zoon tot mijn verlossing in de wereld gezonden heeft, die zal ook bij zijn voornemen blijven en mij door genade tot de heerlijkheid leiden. Hij is immers die God Die mij arme [175] zondaar vóórg gekomen is toen ik nog lag in mijn zonden, onreinheid en schuld; toen ik nog stond in mijn vijandschap tegen Hem; toen ik nog onder de grote hoop van de wereld, evenals anderen in de verwarring van een hels wezen omwoelde en doolde. ja, toen ik het verderf tegemoet liep waar ik evenals anderen verdiend had om met gal en alsem gedrenkt te worden! O wie ben ik, Heere, en wat is mijn huis, dat Gij mij tot hiertoe gebracht hebt¹⁴⁴ en zo uit de duisternis tot uw wonderbaar licht geroepen!¹⁴⁵ Ach, wat heeft Hem toch bewogen dat Hij naar mij arme zondaar heeft omgezien? Is het niet zijn vrije liefde en genade? O, Hij zal ook Zijn genadige hand niet van mij aftrekken. Mijn getrouwe Goël, Verlosser, Middelaar en Voorspreker zal mij verder bewaren, opdat ik niet val.

De satan had nog maar net zich voorgenomen om Petrus als de tarwe te ziften, z'n gemoed heen en weer te slingeren en hem te verderven, of de Heere Jezus was al voor de troon van Zijn hemelse Vader. Daarom zei de Heere tot Petrus: *Ik heb voor u gebeden dat uw geloof niet ophoude*, Luc. 22: 32. De Heere Jezus zei niet: Ik zal voor u bidden, maar het is reeds gebeurd, Ik heb voor u gebeden. Hij is hem met Zijn voorbede al vóór geweest. Eer Petrus nog merkte dat hij Jezus' voorbede nodig had, bad Hij reeds voor hem. Zo zal ook mijn getrouwe Heiland voor mij, zwakke en onbekwame zondaar bidden. Ja, Hij heeft alreeds als hogepriester voor mij gebeden, toen Hij met de meest nadrukkelijke woorden zei: *Ik bid niet alleen voor dezen, maar ook voor degenen die door hun woord in Mij zullen geloven*, Joh. 17: 20. En vers 11: *Heilige Vader, bewaar ze in uw naam, die Gij Mij gegeven hebt; opdat ze één zijn, gelijk als wij*. Ook vers 15: *Ik bid niet dat Gij hen uit de wereld wegneemt, maar dat Gij hen bewaart van de* [176] *boze*. Hij zal mij bewaren en onbevlekt voor het aangezicht van zijn hemelse Vader in de heerlijkheid stellen.

¹⁴⁴ 2 Sam. 7: 18.

¹⁴⁵ 1 Petr. 2: 9.

Judas vers 24, 25 *Hem nu die machtig is (mij) voor struikelen te bewaren en onstraffelijk te stellen voor zijn heerlijkheid in vreugde, - de alleen wijze God, onze Zaligmaker, zij heerlijkheid en majesteit, kracht en macht, beide nu en in alle eeuwigheid. AMEN.*

PSALM 72: 18

Geloofd zij de HEERE God, de God van Israël, Die alleen wonderen doet.

JESAJA 40: 29

*Hij geeft de moeden kracht en Hij vermenigvuldigt de sterkte dien,
die geen kracht heeft.*